

Inhoud	Blz.
9. Horizontale toelichting	3
10. Verticale toelichting	57
11. Toelichting op de belastingontvangsten	153
12. Toelichting op de belastinguitgaven	163
13. Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector	189

9. Horizontale toelichting

In deze bijlage wordt per begroting (of begrotingsfonds dan wel aanvullende post) een toelichting gegeven op het verloop van de uitgaven en niet-belastingontvangsten vanaf 2015 tot en met 2020.

De totalen per begroting zijn exclusief de bedragen die onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) vallen; deze uitgaven worden separaat gepresenteerd.

De cijfers van de afzonderlijke begrotingen luiden in miljoenen euro's in constante prijzen van het jaar 2015. Een uitzondering hierop vormen de premiegefinancierde uitgaven van SZW en VWS, deze luiden in lopende prijzen.

Horizontale Toelichting

De Koning

I DE KONING bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		40,9	40,6	40,6	40,5	40,6	40,6
totaal niet-belastingontvangsten		0,1					
1	Uitkering leden Koninklijk Huis Uitgaven	7,7	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
2	Functionele uitgaven van de Koning Uitgaven	27,4	27,1	27,1	27,1	27,1	27,1
3	Doorbelaste uitgaven van andere begrotingen Uitgaven	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7
	Ontvangsten	0,1					

Artikel 1 Uitkering leden Koninklijk Huis

Op dit artikel worden de uitkeringen aan de leden van het Koninklijk Huis verantwoord. De lichte stijging in de uitgaven vanaf 2016 e.v. wordt veroorzaakt door de doorwerking van de stijging van de ambtenarensalarissen volgens de systematiek van de Wet Financieel Statuut van het Koninklijk Huis op de uitkering van de leden van het Koninklijk Huis.

Artikel 2 Functionele uitgaven van de Koning

Op dit artikel staan de functionele uitgaven van de Koning, waaronder de uitgaven aan personeel en materieel en overige specifieke uitgaven zoals de inzet van luchtvaartuigen.

Artikel 3 Doorbelaste uitgaven van andere begrotingen

Op dit artikel staan de doorbelaste uitgaven van andere begrotingen, zoals de uitgaven in het kader van voorlichting, het Militaire Huis als onderdeel van de Dienst van het Koninklijk Huis en de uitgaven van het Kabinet van de Koning.

Staten-Generaal

IIA STATEN-GENERAAL bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		143,7	139,6	139,6	136,2	134,7	134,7
totaal niet-belastingontvangsten		5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2
1	Wetgeving en controle Eerste Kamer						
	Uitgaven	12,4	13,1	11,7	11,7	11,7	11,7
	Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
2	Uitgaven tbv van (oud) leden Tweede Kamer en leden EP						
	Uitgaven	29,4	29,4	30,9	29,9	29,4	29,4
	Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
3	Wetgeving en controle Tweede Kamer						
	Uitgaven	101,9	97,4	97,4	95,1	94,1	94,1
	Ontvangsten	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
4	Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer						
	Uitgaven	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
	Ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven	-1,6	-1,8	-1,9	-2,0	-2,0	-2,0

Artikel 1 Wetgeving en controle Eerste Kamer

De Eerste Kamer organiseert in 2015 een Verenigde Vergadering in het kader van 200 jaar Koninkrijk. In 2016 organiseert de Eerste Kamer een aantal activiteiten in het kader van het Europees voorzitterschap, waaronder ook een Verenigde Vergadering. Hierdoor zijn er in 2015 en 2016 hogere uitgaven.

Artikel 3 Wetgeving en controle Tweede Kamer

De middelen op dit artikel worden ingezet ten behoeve van de uitvoering van de kerntaken van de Tweede Kamer. Denk bijvoorbeeld aan de financiering van de ambtelijke organisatie voor het ondersteunen van het constitutionele proces van de Tweede Kamer en de financiering van de digitale en fysieke infrastructuur van het parlement. In 2015 en 2016 zijn er incidenteel hogere uitgaven, vanwege een langere doorlooptijd van de parlementaire enquête Fyra en geplande grote projecten, waaronder de aanleg van een 4G-netwerk en de aanpassing van de plenaire zaal.

Artikel 10 Nominaal en Onvoorzien

De inspanningsverplichting van de Staten Generaal voor de taakstelling Rijk, agentschappen en uitvoerende ZBO's van de kabinetten Rutte-Verhagen (deels) en Rutte-Asscher is op artikel 10 onvoorzien gezet.

Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	114,3	109,3	105,6	104,6	104,6	104,7
totaal niet-belastingontvangsten	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7
1 Raad van State						
Uitgaven	58,3	54,0	52,5	52,4	52,4	52,5
Ontvangsten	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
2 Algemene Rekenkamer						
Uitgaven	28,9	28,2	27,3	27,2	27,2	27,2
Ontvangsten	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
3 De Nationale ombudsman						
Uitgaven	15,7	15,2	14,9	14,8	14,8	14,9
Ontvangsten	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
4 Kanselarij der Nederlandse Orden						
Uitgaven	4,8	5,4	4,6	3,9	3,9	3,9
Ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6 Kabinet van de Gouverneur van Aruba						
Uitgaven	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7
Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
7 Kabinet van de Gouverneur van Curaçao						
Uitgaven	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6
Ontvangsten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
8 Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten						
Uitgaven	2,1	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9
Ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10 Nominaal en onvoorzien						
Uitgaven						

Artikel 1 Raad van State

De instroomraming in het Hoger Beroep Vreemdelingen is voor 2015 naar beneden bijgesteld. Dit leidt automatisch tot een verlaging van uitgavenraming van de Raad van State voor 2016 en verdere jaren.

Artikel 4 Kanselarij der Nederlandse Orden

De Kanselarij der Nederlandse Orden maakt gebruik van een verouderd ICT-systeem voor de aanvraag van decoraties. Dit systeem wordt vervangen en leidt tot een oploop van het budget in de jaren 2014 tot en met 2017.

Algemene Zaken

III ALGEMENE ZAKEN bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		64,6	63,2	62,7	61,4	61,4	61,4
totaal niet-belastingontvangsten		7,1	6,8	6,8	6,7	6,7	6,7
1	Bevorderen eenheid regeringsbeleid						
	Uitgaven	61,1	59,2	58,8	57,5	57,5	57,6
	Ontvangsten	4,7	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
4	Kabinet van de Koning						
	Uitgaven	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
	Ontvangsten	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
5	Cie voor toezicht op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten						
	Uitgaven	1,1	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6

Artikel 1 Bevorderen eenheid regeringsbeleid

Dit artikel bestaat onder andere uit de bijdrage voor het agentschap Dienst Publiek en Communicatie, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD). Als gevolg van de taakstellingen van Rutte I en Rutte II loopt het budget licht af.

Artikel 4 Kabinet van de Koning (KvK)

Het Kabinet van de Koning (KvK) draagt zorg voor de ambtelijke ondersteuning van de Koning bij de uitoefening van zijn staatsrechtelijke taken en fungeert als schakel tussen Koning en ministers. Het beschikbare budget blijft constant.

Artikel 5 Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)

Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) is ingesteld bij de [Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten uit 2002 \(WIV 2002\)](#) . Zij houdt toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering van deze wet en de [Wet veiligheidsonderzoeken \(Wvo\)](#) . De Commissie toetst zowel het handelen van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) als de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) aan de juridische kaders die er voor deze diensten bestaan. De oploop van 2015 naar 2016 e.v. komt door de additionele bijdrage aan het CTIVD uit de contra-terrorisemiddelen.

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		392,6	257,5	292,6	268,4	124,1	123,2
totaal niet-belastingontvangsten		48,6	36,5	36,5	36,5	36,5	36,5
1	Waarborgfunctie						
	Uitgaven	62,6	70,3	70,2	61,6	61,6	61,6
	Ontvangsten	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9
2	Bevord.autonomie Koninkrijkspartners						
	Uitgaven	329,8					
	Ontvangsten	43,7					
3	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven	0,3					
4	Bevorderen sociaal-economische structuur						
	Uitgaven		14,6	14,4	13,3	13,3	13,3
	Ontvangsten		3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
5	Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen						
	Uitgaven		149,9	187,0	172,4	28,5	28,5
	Ontvangsten		28,4	28,4	28,4	28,4	28,4
6	Apparaat						
	Uitgaven		21,5	20,9	20,0	19,6	18,7
7	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven		1,3	0,1	1,1	1,1	1,1

Algemeen

De begroting van Koninkrijksrelaties is vanaf 2016 geherstructureerd (zie (Kamerstukken II, vergaderjaar 2014–2015, 34 000, nr. 42) Daarbij zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd:

- a) Binnen het nieuwe artikel 4 wordt een specifieke verdeling gemaakt tussen de landen en Caribisch Nederland. Daarbij wordt uitgegaan van twee artikelonderdelen, namelijk een artikelonderdeel voor Aruba/Curaçao/Sint Maarten en één voor Caribisch Nederland.
- b) In het nieuwe artikel 5 worden de uitgaven van de lopende inschrijvingen van de landen Curaçao en Sint Maarten en de uitgaven en ontvangsten voor schuldsanering apart in beeld gebracht.
- c) Ten slotte worden de apparaatuitgaven binnen hoofdstuk IV ondergebracht in artikel 6.

Artikel 1 Waarborgfunctie

Er is besloten tot de oprichting van een Integriteitsautoriteit Sint Maarten. In 2015 tot en met 2017 zijn de budgetten hierom incidenteel verhoogd.

Artikel 2 Bevorderen autonomie Koninkrijkspartners

De uitgaven op dit artikel hangen samen met de aflossing van de door Nederland overgenomen restantschuld van Curaçao en Sint Maarten en de rente daarover. Deze uitgaven fluctueren over de jaren heen. Vanaf 2016 worden de uitgaven op dit artikel opgenomen in artikel 5.

Artikel 4 Bevorderen sociaal-economische structuur

Uitgaven ter verbetering van de sociaal-economische ontwikkeling en overheidsfinanciën binnen de landen van het Koninkrijk en Caribisch Nederland worden vanaf 2016 begroot binnen dit artikel.

Artikel 5 Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen

Vanaf 2016 worden de uitgaven van de lopende inschrijvingen van de landen Curaçao en Sint Maarten en de uitgaven en ontvangsten voor schuldsanering opgenomen in dit artikel.

Horizontale Toelichting

Artikel 6 Apparaat

Dit artikel bevat vanaf 2016 de apparaatuitgaven op het terrein van de Koninkrijksrelaties.

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	8.069,7	7.650,8	7.617,1	7.947,9	8.158,3	8.299,8
totaal niet-belastingontvangsten	695,1	2.402,9	598,7	610,8	623,2	635,9
43 Europese Samenwerking						
Uitgaven	8.069,7	7.650,8	7.617,1	7.947,9	8.158,3	8.299,8
Ontvangsten	695,1	2.402,9	598,7	610,8	623,2	635,9

Relatie begroting van Buitenlandse Zaken en de Homogene groep internationale samenwerking (HGIS)

De begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken bestaat uit HGIS uitgaven/ontvangsten en niet-HGIS uitgaven/ontvangsten. De HGIS uitgaven en ontvangsten worden elders toegelicht. De niet-HGIS uitgaven en ontvangsten worden hieronder toegelicht.

Artikel 43 Europese Samenwerking

De meerjarige ontwikkeling van het artikel *Europese samenwerking* wordt bepaald door de doorwerking van de jaarlijkse nominale groei van de EU-begroting in de Nederlandse afdrachten aan en ontvangsten van de EU.

Veiligheid en Justitie

VI VEILIGHEID EN JUSTITIE bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		12.294,5	11.411,6	11.111,7	10.679,5	10.711,1	10.732,3
totaal niet-belastingontvangsten		1.454,2	1.517,1	1.515,5	1.534,0	1.552,4	1.565,8
31	Nationale Politie						
	Uitgaven	5.141,0	5.190,6	5.118,5	5.005,6	4.968,2	4.989,1
	Ontvangsten	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
32	Rechtspleging en rechtsbijstand						
	Uitgaven	1.476,9	1.443,3	1.314,3	1.296,3	1.298,4	1.307,8
	Ontvangsten	231,0	283,0	311,3	320,2	330,9	341,0
33	Veiligheid en criminaliteitsbestrijding						
	Uitgaven	711,7	644,8	630,2	619,2	619,3	619,0
	Ontvangsten	1.010,9	1.127,3	1.091,7	1.100,6	1.108,5	1.112,5
34	Straffen en Beschermen						
	Uitgaven	2.531,4	2.644,2	2.537,8	2.483,5	2.524,8	2.510,9
	Ontvangsten	82,6	104,4	110,1	110,9	110,8	111,0
35	Jeugd						
	Uitgaven	373,1					
	Ontvangsten	9,8					
36	Contraterrorisme en Nationaal Veiligheidsbeleid						
	Uitgaven	260,6	257,2	255,6	254,9	254,7	254,7
37	Vreemdelingen						
	Uitgaven	1.395,5	824,9	893,2	691,6	692,4	692,5
	Ontvangsten	61,3					
91	Apparaatsuitgaven kerndepartement						
	Uitgaven	397,9	372,6	359,8	355,1	355,7	355,7
	Ontvangsten	58,1	1,9	1,9	1,8	1,7	0,7
92	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven	3,4	31,0	-0,8	-29,9	-5,5	-0,5
93	Geheim						
	Uitgaven	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1

De totale uitgaven voor Veiligheid & Justitie laten een daling zien in de periode 2015 t/m 2018. Vanaf 2019 stijgen de uitgaven licht. De stijging in de ontvangsten wordt onder meer verklaard door hoger geraamde ontvangsten uit griffierechten, hoger geraamde Afpak-ontvangsten en de maatregelen uit het regeerakkoord Rutte-Asscher om de kosten van strafzaken en detentie aan de veroorzaker door te berekenen.

Artikel 31 Nationale Politie

De uitgaven bij de politie dalen vanaf 2016 als gevolg van de taakstellingen en bezuinigingen uit het regeerakkoord van het kabinet Rutte-Verhagen en uit het begrotingsakkoord 2013.

Artikel 32 Rechtspleging en rechtsbijstand

De uitgaven op dit artikel dalen tot en met 2019 naar aanleiding van maatregelen bij de rechtsbijstand en een daling van de bijdrage aan de rechtspraak in verband met de efficiencytaakstelling uit het regeerakkoord Rutte-Asscher. De ontvangsten op dit artikel betreffen voornamelijk griffieontvangsten. Deze ontvangsten stijgen onder meer vanwege de verhoging van de griffierechten met gemiddeld 15 procent.

Artikel 33 Veiligheid en criminaliteitsbestrijding

De daling in de uitgaven op dit artikel tussen 2015 en 2018 wordt voornamelijk veroorzaakt door de efficiencytaakstelling uit het regeerakkoord. De stijging in de ontvangsten betreft met name hoger geraamde Afpakken-ontvangsten.

Horizontale Toelichting

Artikel 34 Straffen en beschermen

Dit artikel betreft een samenvoeging van de oorspronkelijke artikelen Sanctietoepassing (artikel 34) en Jeugd (artikel 35). De uitgaven op dit artikel tonen op termijn een dalende reeks vanwege de doorverdeling van de taakstellingen op personeel en materieel uit o.a. het regeerakkoord de maatregelen uit het Masterplan DJI. Daarnaast stijgen de geraamde ontvangsten vanaf 2016 door o.a. het kostendekkend maken van de administratiekostenvergoeding CJIB.

Artikel 35 Jeugd

De budgetten op dit artikel zijn met ingang van de Ontwerpbegroting 2016 toegevoegd aan artikel 34.

Artikel 36 Contraterrorisme en Nationaal Veiligheidsbeleid

Dit betreft het budget voor contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid. De uitgaven op dit artikel dalen licht vanwege de efficiency taakstelling uit het regeerakkoord Rutte-Asscher.

Artikel 37 Vreemdelingen

De uitgaven voor vreemdelingen tonen een dalende reeks. Er zijn in het regeerakkoord diverse maatregelen genomen om de toelatingsprocedures te versnellen en fraude tegen te gaan. De uitgaven zijn in 2015, 2016 en 2017 naar boven bijgesteld vanwege de verhoogde asielinstroom. Daarnaast zijn de uitgaven in 2015 gestegen door het inzetten van de asielreserve. De extra kosten voor eerstejaars asielopvang van asielzoekers uit DAC-landen worden toegerekend aan ontwikkelingssamenwerking (ODA). Hierdoor ontvangt VenJ in 2015 tot en met 2017 meer ODA-budget. Ook wordt een aanpassing in de ODA-systematiek doorgevoerd zodat toerekening en uitgaven dichter bij elkaar liggen.

Artikel 91 Apparaatsuitgaven kerndepartement

De apparaatsuitgaven dalen vanwege de efficiency taakstelling die bij het regeerakkoord Rutte-Asscher is opgenomen, evenals eerdere taakstellingen op de apparaatsuitgaven (bijvoorbeeld uit het regeerakkoord Rutte-Verhagen). De ontvangst in 2015 wordt grotendeels veroorzaakt door de tariefsverlaging van de Rgd die aan de departementen is toegekend.

Artikel 92 Nominaal en Onvoorzien

Artikel 92 is een doorverdeelartikel. Dit niet-beleidsartikel wordt uitsluitend gebruikt voor het parkeren van nog te verdelen loon- en prijsbijstellingen, het tijdelijk parkeren van andere nog te verdelen middelen en nog te verdelen taakstellingen, zoals de taakstelling op de strafrechtketen die in het voorjaar 2016 door VenJ wordt ingevuld.

Binnenlandse Zaken

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	803,0	683,1	592,2	584,6	587,5	588,0
totaal niet-belastingontvangsten	920,7	42,0	57,0	56,9	56,7	56,7
61 Openbaar bestuur en democratie						
Uitgaven	35,9	29,2	29,1	29,1	29,1	29,1
Ontvangsten	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0
62 Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst						
Uitgaven	212,4	213,7	215,4	215,7	220,7	229,7
Ontvangsten	12,7	12,7	12,7	12,7	12,7	12,7
66 Dienstverlenende en innovatieve overheid						
Uitgaven	175,4	151,5	81,6	81,1	81,1	81,1
Ontvangsten	5,9	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4
67 Arbeidszaken overheid						
Uitgaven	35,8	32,9	29,1	29,0	29,0	29,0
Ontvangsten	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
71 Centraal Apparaat						
Uitgaven	342,3	254,6	235,8	228,5	226,4	217,9
Ontvangsten	86,8	5,9	5,9	5,9	5,8	5,8
72 Algemeen						
Uitgaven	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Ontvangsten			15,0	15,0	15,0	15,0
73 Nominaal en onvoorzien						
Uitgaven						
74 VUT-fonds						
Ontvangsten	792,6					

Artikel 62 Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

De operationele capaciteit van de AIVD wordt in een oplopende reeks uitgebreid ter versterking van contraterrorisme en om radicalisering tegen te kunnen gaan (Kamerstukken II, vergaderjaar 2014–2015, [29 754, nr. 302](#)).

Artikel 66 Dienstverlenende en innovatieve overheid

Een deel van de gereserveerde middelen voor de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) is uitgekeerd aan BZK als opdrachtgever voor het grootste deel van de GDI-voorzieningen, waaronder eID, DigiD en MijnOverheid (circa 60 mln. in 2015 en 2016.). De daling tussen 2015 en 2016 wordt deels verklaard door besluitvorming over de businesscase adresfraude: in 2015 is er eenmalig 9,7 mln. naar BZK overgeheveld ter dekking van de kosten van maatregelen om adresfraude terug te dringen. Deze 9,7 mln. is afkomstig van de departementen waar de baten van die maatregelen neerslaan. Bovendien zijn kosten (circa 8 mln.) gemaakt voor de inbeheername van de Basisregistratie Personen (BRP) door het agentschap Rijksdienst voor Identiteitsgegevens. Ook is de eindejaarsmarge deels (circa 2 mln.) ingezet voor de registratie niet-ingezetenen (RNI).

Artikel 71 Centraal Apparaat

Vanwege de taakstelling Rijk, agentschappen en uitvoerende ZBO's uit het Regeerakkoord Rutte-Verhagen en Rutte-Asscher nemen de uitgaven aan het Centraal Apparaat de komende jaren af. In 2015 zijn zowel de uitgaven als ontvangsten hoger vanwege desalderingen van 18,7 mln. bij Doc-Direkt en van 58,9 mln. voor dienstverleningsafspraken (DVA). Doc-Direkt levert diensten aan departementen en notarissen voor archiefbewerking, -beheer, -opslag en digitale documenthuishouding. Daarvoor ontvangt Doc-Direkt middelen ter dekking van de kosten

Horizontale Toelichting

(personeel en materieel). De ontvangsten en uitgaven die voortvloeien uit de DVA betreffen de dienstverlening tussen de baten lastenagentschappen die via het kerndepartement worden verrekend

Artikel 72 Algemeen

De vanaf 2017 te realiseren ontvangsten voor de GDI worden voorlopig geboekt op de begroting van BZK.

Artikel 74 VUT-fonds

De liquiditeitsbehoefte van het VUT-fonds is afhankelijk van het moment dat naar verwachting gebruik wordt gemaakt van de regeling Flexibel Pensioen en Uittreden (FPU). De uitgaven en ontvangsten fluctueren met het verwachte gebruik. In 2015 lost het VUT-fonds haar lening volledig af, wat resulteert in hogere ontvangsten.

Horizontale Toelichting

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		36.086,6	36.792,8	35.899,7	35.931,7	35.890,1	35.890,2
totaal niet-belastingontvangsten		1.274,6	1.337,2	1.381,6	1.450,2	1.508,7	1.585,4
1	Primair onderwijs						
	Uitgaven	9.966,5	9.957,4	9.898,2	9.863,7	9.794,4	9.748,0
	Ontvangsten	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
3	Voortgezet onderwijs						
	Uitgaven	7.578,2	7.574,5	7.571,8	7.541,2	7.453,2	7.349,0
	Ontvangsten	1,4	4,7	1,4	1,4	1,4	1,4
4	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie						
	Uitgaven	4.086,8	4.064,7	4.024,3	4.053,1	4.009,9	3.986,1
	Ontvangsten	6,5	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
6	Hoger beroepsonderwijs						
	Uitgaven	2.793,3	2.820,6	2.836,2	2.812,3	2.819,0	2.835,8
	Ontvangsten	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
7	Wetenschappelijk onderwijs						
	Uitgaven	4.135,2	4.108,9	4.093,9	4.059,5	4.059,1	4.076,1
	Ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
8	Internationaal onderwijsbeleid						
	Uitgaven	11,5	12,6	10,3	10,1	9,5	9,5
	Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
9	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid						
	Uitgaven	269,1	250,9	183,0	181,4	176,0	231,9
	Ontvangsten	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
11	Studiefinanciering						
	Uitgaven	4.265,3	4.953,6	4.401,1	4.544,7	4.709,2	4.785,1
	Ontvangsten	817,0	869,7	925,9	985,7	1.046,7	1.112,5
12	Tegemoetkoming studiekosten						
	Uitgaven	95,3	88,3	87,4	86,3	85,8	84,0
	Ontvangsten	3,3	3,0	3,0	3,0	3,0	2,9
13	Lesgelden						
	Uitgaven	7,6	7,1	6,6	6,3	6,3	6,3
	Ontvangsten	242,6	249,1	247,7	249,4	254,0	257,9
14	Cultuur						
	Uitgaven	712,3	743,0	754,9	741,8	740,2	739,2
	Ontvangsten	2,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
15	Media						
	Uitgaven	864,6	1.005,5	956,2	967,0	964,1	977,0
	Ontvangsten	191,5	197,5	190,5	197,5	190,5	197,5
16	Onderzoek en wetenschappen						
	Uitgaven	1.025,3	953,1	934,3	929,9	928,7	928,4
	Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
25	Emancipatie						
	Uitgaven	15,3	13,5	14,6	15,6	15,5	15,5
91	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven			- 94,3	- 94,3	- 94,3	- 94,3
95	Apparaatskosten						
	Uitgaven	260,4	239,2	221,2	213,1	213,5	212,7
	Ontvangsten	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6

Het OCW-budget neemt vanaf 2016 toe vanwege de investering in onderwijs en onderzoek, conform het Regeerakkoord van Rutte II en de Begrotingsafspraken 2014. Hier tegenover staat een dalende trend in leerlingaantallen, terwijl het aantal studenten de komende jaren naar verwachting iets toeneemt. Per saldo blijft het totale OCW-budget de komende jaren redelijk stabiel.

Horizontale Toelichting

Artikel 1 Primair onderwijs

Bij het Primair onderwijs (PO) is sprake van een licht dalende trend in uitgaven. Vanwege demografische ontwikkelingen daalt het aantal leerlingen. Ook is er sprake van een lagere raming van gewichtenleerlingen waardoor het budget voor de gewichtenregeling en het onderwijs achterstandenbeleid (OAB) neerwaarts wordt bijgesteld. Hier tegenover staat de uitkering van middelen uit het Regeerakkoord Rutte II en de Begrotingsafspraken 2014.

Artikel 3 Voortgezet onderwijs

Ook bij het Voortgezet onderwijs (VO) is sprake van een dalend budget. Enerzijds daalt het aantal leerlingen, anderzijds worden middelen toegevoegd uit de Begrotingsafspraken 2014.

Artikel 4 Beroepsonderwijs en volwasseneducatie

Voor het Beroepsonderwijs en Volwassen Educatie (BVE) is sprake van een dalend budget, hoofdzakelijk vanwege een daling in het aantal mbo-studenten.

Artikel 6 Hoger beroepsonderwijs en Artikel 7 Wetenschappelijk onderwijs

Bij het Hoger Onderwijs (HO, artikel 6 en 7 samen) blijven de budgetten redelijk constant. Dit is het saldo van de stijging van het aantal studenten en de maatregelen uit Regeerakkoord Rutte II.

Artikel 8 Internationaal onderwijsbeleid

De uitgaven aan Internationaal onderwijsbeleid zijn in 2016 iets hoger in verband met het Europees voorzitterschap.

Artikel 9 Arbeidsmarkt en personeelsbeleid

Het budget voor Arbeidsmarkt en personeelsbeleid daalt per saldo omdat middelen zijn overgeheveld naar de onderwijsartikelen ten behoeve van professionalisering van het onderwijspersoneel. Daarnaast worden middelen uit de jaren 2016 en 2017 doorgeschoven naar de jaren 2018-2020 ten behoeve van het Actieplan LeerKracht van Nederland.

Artikel 11 Studiefinanciering

Bij Studiefinanciering is het budget in 2016 hoger vanwege een kasschuif bij de ov-studentenkaart uit de jaren 2017 en 2018 naar 2016. De ontvangsten stijgen omdat er de komende jaren meer wordt afgelost. Dit wordt veroorzaakt omdat er in eerdere jaren meer is geleend.

Artikel 12 Tegemoetkoming studiekosten en Artikel 13 Lesgelden

De uitgaven bij Tegemoetkoming studiekosten en Lesgelden wijzigen nauwelijks.

Artikel 14 Cultuur

Bij Cultuur is er in 2015 sprake van een overboeking naar het artikel OWB. Daarnaast loopt het budget tot en met 2017 op, voornamelijk vanwege extra middelen voor het Nationaal Archief tot en met 2016 en intertemporele compensaties van middelen van 2014–2016 naar 2017 ten behoeve van de invoering van het nieuwe huisvestingsstelsel rijksmusea.

Artikel 15 Media

Bij Media is de stand 2015 lager door een correctie op het budget vanwege een foutieve vooruitbetaling in 2014 (zie ook brief aan de Tweede Kamer, kamerstuk [34 000 VIII, nr. 82](#)). Het media budget daalt

Horizontale Toelichting

vanaf 2017 vanwege de Regeerakkoordmaatregelen van Rutte I en II en de Begrotingsafspraken 2014.

Artikel 16 Onderzoek en wetenschappen

Het budget voor Onderzoek en Wetenschap (OWB) wordt in 2015 verhoogd vanwege een overheveling van de middelen voor de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (WSOB) vanaf het artikel Cultuur. In verdere jaren is er sprake van een kleine daling hoofdzakelijk vanwege de Regeerakkoordmaatregelen «schrappen subsidies» en de taakstelling «A1 Rijksoverheid».

Artikel 25 Emancipatie

De uitgaven aan Emancipatie zijn redelijk stabiel. Het budget voor 2016 is iets lager hoofdzakelijk vanwege overboekingen naar het Gemeente- en Provinciefonds.

Artikel 91 Nominaal en onvoorzien

Op het artikel Nominaal en onvoorzien is er sprake van een incidentele ramingsbijstelling voor de jaren 2017 tot en met 2020. Bij de begroting 2017 wordt dit verdeeld over de verschillende beleidsartikelen.

Artikel 95 Apparaatskosten

De Apparaatskosten nemen af als gevolg van de regeerakkoordmaatregelen van Rutte I en II.

Nationale Schuld

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIONEBASIS) bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	15.122,3	9.150,4	10.793,0	11.754,5	12.424,0	13.045,8
totaal niet-belastingontvangsten	9.371,8	7.068,1	7.640,7	7.808,0	7.839,0	6.907,1
1 Financiering staatsschuld						
Uitgaven	8.166,7	7.949,0	9.319,8	10.173,0	10.736,0	11.255,0
Ontvangsten	2.175,5	1.680,0	2.258,0	2.301,0	2.130,0	1.799,5
2 Kasbeheer						
Uitgaven	6.955,6	1.201,4	1.473,2	1.581,5	1.688,0	1.790,8
Ontvangsten	7.196,3	5.388,1	5.382,7	5.507,0	5.709,0	5.107,6

Artikel 1 Financiering Staatsschuld

Dit artikel heeft betrekking op de extern gefinancierde staatsschuld. De uitgaven bestaan uit de rentelasten en aflossingen van vaste en vlottende schuld. De ontvangsten bestaan uit rentebaten en uitgifte van schuld. Het verloop van de uitgaven en ontvangsten is de komende jaren ietwat grillig. Zo wordt er in 2016 minder afgelost en uitgegeven doordat er minder staatsleningen aflopen. In de jaren daarop stijgen de uitgiftes en aflossingen door het verloop van het uitgiftebeleid en de stijgende staatsschuld.

Artikel 2 Kasbeheer

Op dit artikel staan de geldstromen die betrekking hebben op het schatkistbankieren van aan de schatkist gelieerde instellingen. De uitgaven bestaan enerzijds uit de rentevergoeding over de saldi die in de schatkist worden aangehouden door baten-lastendiensten, RWT's (Rechtspersoon met een Wettelijke Taak) en sociale fondsen. Anderzijds bestaan de uitgaven uit verstrekte leningen aan baten-lastendiensten en RWT's en, in sommige jaren, uit een afname van het rekening-couranttegoed van deze instellingen of van de sociale fondsen. De ontvangsten bestaan uit rentebaten en aflossingen op leningen door deelnemers aan het schatkistbankieren, alsmede toenemende rekening-courant saldi. De schommelingen van de ontvangsten op dit artikel worden veroorzaakt door fluctuerende aflossingen van uitgezette leningen in het kader van het geïntegreerd middelenbeheer en met name bij de ramingen van de rekening-courant saldi van de sociale fondsen.

Horizontale Toelichting

Financiën

IXB FINANCIËN bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		6.656,9	6.547,2	6.245,1	6.090,9	5.996,2	5.893,0
totaal niet-belastingontvangsten		3.808,9	3.104,5	2.912,0	2.837,9	2.706,8	2.614,6
1	Belastingen						
	Uitgaven	3.311,5	3.101,4	2.804,8	2.668,5	2.558,3	2.519,5
	Ontvangsten	918,3	929,6	943,6	957,1	959,9	960,9
2	Financiële Markten						
	Uitgaven	25,3	22,4	18,9	18,9	18,9	18,9
	Ontvangsten	18,0	10,3	9,9	9,7	8,7	8,7
3	Financ. act. Publiek-Private sector						
	Uitgaven	29,0	19,4	19,4	19,4	19,4	17,8
	Ontvangsten	2.585,0	1.831,8	1.589,4	1.481,8	1.359,4	1.286,2
4	Internationale Fin. Betrekkingen						
	Uitgaven	107,4	158,4	99,3	78,7	69,7	24,2
	Ontvangsten	23,0	23,0	86,3	86,3	86,3	88,4
5	Exportkrediet- en investeringsverzekering						
	Uitgaven	88,1	88,1	88,1	88,1	88,1	88,1
	Ontvangsten	193,2	247,0	218,3	240,4	229,8	207,6
6	BTW-Compensatiefonds						
	Uitgaven	2.851,7	2.851,7	2.851,7	2.851,7	2.851,7	2.851,7
7	Beheer materiele activa						
	Uitgaven	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
	Ontvangsten	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
10	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven	0,4	63,6	126,7	133,0	157,3	140,1
	Ontvangsten						
21	Centraal Apparaat						
	Uitgaven	243,1	241,9	236,0	232,4	232,6	232,6
	Ontvangsten	69,6	61,0	62,7	60,8	61,0	61,0

Artikel 1 Belastingen

De dalende trend in de uitgaven bij de Belastingdienst is het gevolg van de taakstellingen op het apparaat van de Belastingdienst uit de regeerakkoorden Rutte I en II en besparingen in het kader van de investeringsagenda. De oploep in de ontvangsten is het gevolg van ramingsbijstellingen op de niet-belastingontvangsten en extra niet-belastingontvangsten vanwege de oprichting van het werkbedrijf «Switch».

Artikel 2 Financiële Markten

De hogere uitgaven in 2015 en 2016 worden veroorzaakt door incidentele extra kosten voor het CDFD in verband met een piek in het aantal afgenomen examens. Deze piek leidt ook tot hogere ontvangsten in 2015.

Artikel 3 Financieringsactiviteiten publiek-private sector

In 2015 zijn er eenmalig hogere uitgaven door een extra bijdrage aan NLF vanwege de mogelijke verkooptrajecten van ABN AMRO, ASR en SNS Bank waaraan advieskosten zijn verbonden. Een deel van deze kosten wordt doorbelast aan de financiële instellingen. De ontvangsten lopen de komende jaren voornamelijk af door een lagere winstafdracht van DNB.

Artikel 4 Internationale Financiële betrekkingen

Vanwege de voorgenomen deelname als Founding Member aan de nieuwe Aziatische investeringsbank (AIIB) zijn de uitgaven hoger. In 2016 worden twee termijnen betaald, in de jaren 2017–2019 wordt telkens één termijn betaald. Daarnaast dalen de winsten van de SMP-leningen,

Horizontale Toelichting

waardoor er ook minder hoeft te worden doorgegeven aan Griekenland. De ontvangstenraming kent een oploop in de komende jaren vanwege verwachte hogere rente-opbrengsten op de leningen aan Griekenland.

Artikel 5 Exportkrediet- en investeringsverzekering

De hoogte van de ontvangsten met betrekking tot de exportkredietverzekering (EKV) worden voornamelijk bepaald door de terugbetaling van Argentinië, naar aanleiding van het schuldenakkoord met de Club van Parijs (Zie ook Kamerbrief 2013–2014, [33 750 IX, nr. 29](#)).

Artikel 6 BTW-compensatiefonds

Op dit artikel wordt het BTW-compensatiefonds (BCF) verantwoord. De meerjarige raming is gebaseerd op realisatiecijfers over 2014. De uitgaven aan het BCF zijn stabiel de komende jaren, het gemeente- en provinciefonds fungeren als ventiel bij een onder- of overschrijding.

Artikel 7 Beheer materiële activa

De uitgaven en ontvangsten op dit artikel betreffen sinds de overheveling van het RVOB naar het Ministerie van BZK in 2013 alleen nog de programmamiddelen van Domeinen Roerende Zaken. De raming voor de komende jaren is stabiel.

Artikel 10 Nominaal en onvoorzien

Vanaf 2016 zijn op dit artikel de kosten opgenomen voor het werkbedrijf «Switch» van de Belastingdienst. Dit budget wordt in de toekomst, als de investeringsplannen verder uitgewerkt zijn, overgeheveld naar het artikel van de Belastingdienst. Het budget voor «Switch» neemt toe tot en met 2019 en daalt in de jaren hierna tot nihil.

Artikel 21 Centraal Apparaat

De dalende trend in de uitgaven op dit artikel wordt voornamelijk veroorzaakt door taakstellingen op het apparaat van het Ministerie van Financiën.

Horizontale Toelichting

Defensie

X DEFENSIE bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	7.657,4	7.852,4	8.084,5	8.102,2	8.117,9	8.063,5
totaal niet-belastingontvangsten	353,4	241,8	288,4	339,9	266,4	336,7
1 Opdracht Inzet						
Uitgaven	9,2	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
Ontvangsten						
2 Taakuitvoering Zeestrijdkrachten						
Uitgaven	715,0	689,6	684,2	674,3	674,2	676,4
Ontvangsten	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
3 Taakuitvoering Landstrijdkrachten						
Uitgaven	1.162,6	1.138,0	1.125,0	1.117,3	1.116,3	1.111,6
Ontvangsten	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5
4 Taakuitvoering Luchtmacht						
Uitgaven	689,6	633,8	633,6	631,5	623,4	621,6
Ontvangsten	15,8	15,8	15,8	15,8	15,8	15,8
5 Taakuitvoering Koninklijke Marechaussee						
Uitgaven	322,2	319,5	323,9	319,7	320,1	320,1
Ontvangsten	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6
6 Investerings Krijgsmacht						
Uitgaven	1.217,3	1.446,2	1.737,3	1.774,8	1.866,3	1.732,5
Ontvangsten	191,0	77,6	121,7	175,1	103,8	174,0
7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie						
Materieel Org						
Uitgaven	715,7	743,9	735,1	731,4	718,8	742,1
Ontvangsten	42,9	42,9	43,4	43,4	43,4	43,4
8 Ondersteuning krijgsmacht door Cdo Diensten- centra						
Uitgaven	1.031,8	1.023,8	1.007,4	983,2	956,3	960,1
Ontvangsten	51,9	53,6	55,6	53,7	51,6	51,6
9 Algemeen						
Uitgaven	98,9	100,1	96,4	97,2	96,9	96,4
10 Centraal apparaat						
Uitgaven	1.613,7	1.595,6	1.554,5	1.535,4	1.454,4	1.437,6
Ontvangsten	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8
11 Geheime uitgaven						
Uitgaven	5,3	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4
12 Nominaal en onvoorzien						
Uitgaven	76,0	153,5	178,6	229,0	282,7	356,6

Het meerjarige verloop van de totale uitgaven wordt verklaard door de doorwerking van de maatregelen uit het Regeerakkoord en de extra middelen die achtereenvolgens bij de begrotingsonderhandelingen in 2014, voor de maatregelen ter versterking van de veiligheidsketen en het pakket ter versterking van de basisgereedheid van de krijgsmacht zijn toegevoegd aan de Defensiebegroting. De extra middelen voor versterking van de basisgereedheid zijn voorlopig grotendeels gereserveerd op artikel 12 en worden bij eerste supplettoire begroting uitgedeeld aan de verschillende beleidsartikelen. Het effect van dit pakket is daarom nog niet zichtbaar bij de beleidsartikelen.

Het meerjarige verloop van de totale niet-belastingontvangsten wordt verklaard door de uitfasering van de verkoopopbrengsten als gevolg van de maatregelen die Defensie in de voorgaande jaren heeft genomen aangevuld met het afstoten van overtollig materieel en onroerend goed.

Hieronder worden per artikel de belangrijkste ontwikkelingen besproken. In de begroting zelf is een uitputtende opsomming van de effecten van de maatregelen op alle artikelen opgenomen.

Horizontale Toelichting

Artikel 2 Taakuitvoering Zeestrijdkrachten

Op dit artikel worden de teruglopende uitgaven verklaard door de maatregelen uit de nota «*In het belang van Nederland*» voor een toekomstbestendige krijgsmacht.

Artikel 3 Taakuitvoering Landstrijdkrachten

Op dit artikel lopen de uitgaven terug als gevolg van de maatregelen uit de nota «*In het belang van Nederland*» voor een toekomstbestendige krijgsmacht.

Artikel 4 Taakuitvoering Luchtstrijdkrachten

De afname van de uitgaven op dit artikel wordt vooral verklaard door de maatregelen uit de nota «*In het belang van Nederland*» voor een toekomstbestendige krijgsmacht.

Artikel 5 Taakuitvoering Koninklijke Marechaussee

Het verloop op dit artikel hangt samen met de versterkende maatregelen in de veiligheidsketen die in 2015 zijn ingezet en die een structurele verhoogde inzet van de Koninklijke Marechaussee vragen.

Artikel 6 Investerings Krijgsmacht

De oploop van dit artikel wordt verklaard doordat maatregelen uit de nota «*In het belang van Nederland*» structureel hun beslag krijgen waardoor het budget zich herstelt. Daarnaast zijn achtereenvolgens bij de begrotingsonderhandelingen in 2014, voor versterkende maatregelen in de veiligheidsketen en met het pakket ter versterking van de basisgereedheid van de krijgsmacht extra middelen toegevoegd die voor een oploop zorgen. Herijkingen van het budget voor investeringsplannen zorgen daarnaast voor een verschuiving van budget van 2015 en 2016 naar latere jaren.

Artikel 7 Defensie Materieel Organisatie

Het verloop van de uitgaven op dit artikel hangen samen met deerschikking van wapensysteem gerelateerde budgetten tussen exploitatie en instandhouding n.a.v. materieel verwervingsprojecten.

Artikel 8 Commando Dienstencentra

Op dit artikel dalen de uitgaven door eerder getroffen maatregelen op o.a. het personeelslogistieke domein.

Artikel 9 Algemeen

De uitgaven op dit artikel betreffen het exploitatiedeel van de bijdragen aan de NAVO, verschillende subsidies en overige (departementsbrede) uitgaven. De oploop in 2016 hangt samen met de verwachte uitgaven voor het EU voorzitterschap.

Artikel 10 Centraal Apparaat

Dit artikel toont de apparaatskosten van de bestuursstaf en de MIVD en de defensiebrede pensioenen, uitkeringen en wachtgelden. De meerjarige daling van de uitgaven weerspiegelt met name de doorwerking van de maatregel gericht op het verminderen van de bestuurlijke drukte.

Artikel 12 Nominaal en Onvoorzien

De oploop op dit artikel wordt verklaard door de extra middelen voor versterking van de basisgereedheid van de krijgsmacht die bij augustusbesluitvorming zijn toegevoegd aan de defensiebegroting. De stand op dit artikel betreft daarnaast het restsaldo van de nog niet uitgedeelde

Horizontale Toelichting

meerjarige loon- en prijsbijstelling en de premiedaling sociale lasten die gereserveerd staat in het kader van de onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden.

Horizontale Toelichting

Infrastructuur en Milieu

XII INFRASTRUCTUUR EN MILIEU bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		8.728,8	8.155,7	8.319,6	8.332,2	8.371,6	8.343,3
totaal niet-belastingontvangsten		271,9	212,5	237,9	237,5	370,5	307,5
11	Integraal waterbeleid						
	Uitgaven	26,8	35,6	34,7	33,0	33,5	33,9
	Ontvangsten	23,8					
12	Waterkwaliteit						
	Uitgaven	6,2					
13	Ruimtelijke Ontwikkeling						
	Uitgaven	126,5	112,2	105,8	108,3	100,7	100,5
	Ontvangsten	3,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
14	Wegen en verkeersveiligheid						
	Uitgaven	37,0	33,4	31,6	29,1	28,2	28,4
	Ontvangsten	6,9	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8
15	OV-keten						
	Uitgaven	5,7	6,1	5,4	6,1	6,2	6,5
	Ontvangsten						
16	Spoor						
	Uitgaven	36,5	24,0	14,1	4,8	4,9	4,9
	Ontvangsten						
17	Luchtvaart						
	Uitgaven	25,8	24,0	14,2	10,5	10,6	7,6
	Ontvangsten	33,4	9,3	0,0	0,0	0,0	0,0
18	Scheepvaart en havens						
	Uitgaven	12,2	24,1	27,4	13,9	10,1	7,9
	Ontvangsten						
19	Klimaat						
	Uitgaven	71,4	52,7	50,6	48,6	47,5	47,5
	Ontvangsten	168,0	189,0	224,0	224,0	357,0	294,0
20	Lucht en geluid						
	Uitgaven	32,8	31,0	30,5	45,0	31,9	31,9
21	Duurzaamheid						
	Uitgaven	22,5	23,6	20,9	21,6	18,7	18,7
22	Omgevingsveiligheid en milieurisico's						
	Uitgaven	31,7	34,0	52,7	53,1	59,5	66,0
	Ontvangsten	12,9	0,9	0,7	0,2	0,2	0,2
23	Meteorologie, seismologie en aardobservatie						
	Uitgaven	37,4	32,6	41,1	44,2	48,1	37,7
24	Handhaving en toezicht						
	Uitgaven	116,3	110,7	104,9	102,6	102,6	102,6
25	Bijdrage BDU						
	Uitgaven	1.879,6	852,7	853,5	855,0	854,9	853,6
26	Bijdrage investeringsfondsen						
	Uitgaven	5.879,0	6.375,2	6.605,3	6.625,5	6.685,0	6.666,6
97	Algemeen departement						
	Uitgaven	51,5	45,7	43,8	44,4	43,5	43,2
	Ontvangsten	3,4	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
98	Apparaatsuitgaven Kerndepartement						
	Uitgaven	329,9	338,2	283,0	284,6	285,0	281,2
	Ontvangsten	19,7	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
99	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven		0,0		1,9	0,7	4,5
	Ontvangsten						

Artikel 11 Integraal waterbeleid en Artikel 12 Waterkwaliteit

De toename aan middelen vanaf 2016 valt te verklaren door het samenvoegen van de beleidsartikelen 11 en 12. Vanaf artikel 12 Waterkwaliteit worden middelen overgeboekt naar het nieuwe artikelonderdeel 11.04, Integraal Waterbeleid.

Horizontale Toelichting

Artikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling

De schijnbare terugloop aan middelen wordt grotendeels veroorzaakt door een kasschuif tussen 2016 en latere jaren voor het Meerjarenprogramma Bodem. Deze schuif stemt budgetten en planning beter op elkaar af. De hogere ontvangsten in 2015 worden veroorzaakt doordat de Unie van Waterschappen in dat jaar bijdraagt aan de kosten van de opdracht-verstrekking aan het Kadaster voor Basisregistraties.

Artikel 16 Spoor

Het budget op dit artikel daalt sterk tot 2018. Dit komt doordat een groot gedeelte van de subsidies op spoor is komen te vervallen door de subsidietaakstellingen.

Artikel 17 Luchtvaart

Het budget (uitgaven en ontvangsten) op dit artikel daalt sterk tot 2018. Dit komt doordat het Geluidsisolatieprogramma Schiphol (GIS 3) afgerond is. In de volgende jaren is er nog een klein, aflopend budget voor de afhandeling van dit programma.

Artikel 18 Scheepvaart en havens

Voor de Topsector Logistiek zijn er extra middelen beschikbaar gekomen, een groot deel van deze middelen wordt in 2016 en 2017 ingezet.

Artikel 19 Klimaat

Het hogere budget in 2015 is het gevolg van extra inzet voor het thema Klimaat. De ontvangsten kennen een grillig verloop omdat in Europees verband is besloten het aantal te veilen emissierechten in 2014, 2015 en 2016 met in totaal 900 miljoen ton CO₂-rechten te beperken.

Artikel 20 Lucht en geluid

De piek in 2018 wordt veroorzaakt doordat de financiële afwikkeling en nabetaling in het kader van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit in dat jaar is voorzien.

Artikel 21 Duurzaamheid

De hogere uitgaven tot en met 2018 op artikel 21 Duurzaamheid hebben met name te maken met een overboeking vanuit artikel 19 Klimaat in het kader van de uitvoering van werkzaamheden met betrekking tot de fiscale regelingen Milieu Investeringsaftrek (MIA), Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) en Groen beleggen, omdat deze werkzaamheden beter aansluiten op de algemene doelstelling van artikel 21 Duurzaamheid. Het betreft een taakoverdracht en geen beleidswijziging.

Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

De uitgaven op artikel 22 nemen vanaf 2015 sterk toe door het Programma Impuls Omgevingsveiligheid (IOV). Via een programmatische aanpak wordt ingezet op een verbetering van de omgevingsveiligheid. De verdere verhoging vanaf 2017 wordt verklaard door de budgetten die bestemd zijn voor de ondersteuning van het in te stellen verbod op asbestdaken.

De ontvangsten zijn in 2015 significant hoger door ontvangsten van de Europese Commissie ten behoeve van het EU-programma NANoREG en het EU-project ProSafe, alsmede de afwikkeling van het project Saneringsregeling Asbestwegen (derde fase).

Horizontale Toelichting

Artikel 24 Handhaving en toezicht

De uitgaven in 2015 en 2016 zijn hoger met name doordat in deze jaren het grootste deel van een bijdrage aan de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (vooral voor ICT-uitgaven) valt.

Artikel 25 Bijdrage BDU

Met ingang van 1 januari 2015 is de Wet afschaffing plusregio's in werking getreden. Deze wet maakt een einde aan de verplichte samenwerking in zeven plusregio's. In deze wet is tevens de decentralisatie van de BDU wettelijk geregeld. Met ingang van 2016 worden de voor de provincies bestemde BDU-middelen toegevoegd aan het provinciefonds. De BDU-middelen voor de metropoolregio Rotterdam Den Haag en de metropoolregio Amsterdam worden niet gedecentraliseerd naar het provinciefonds en worden verstrekt via de begroting van IenM (zie beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering).

Artikel 26 Bijdrage investeringsfondsen

Er is sprake van een aanvullende kasschuif in 2016 ten behoeve van het rijksbrede financiële beeld. De meerjarige programmering wordt hierop niet aangepast.

Artikel 97 Algemeen departement

In 2015 zijn de uitgaven hoger door onder andere extra kosten aan het onderhoud van de motoren van het regeringsvliegtuig (KBX) en de overboeking van EZ voor de programmauitgaven van de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) (circa 4 mln. vanaf 2015 en in latere jaren). De ontvangsten zijn in 2015 hoger vanwege het surplus van het eigen vermogen van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) en de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) die zijn toegevoegd aan de IenM begroting.

Artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement

De apparaatsuitgaven nemen door verschillende taakstellingen af (Rutte I, Rutte II en de inkoopstaakstelling uit de Begrotingsafspraken 2014).

Horizontale Toelichting

Economische Zaken

XIII ECONOMISCHE ZAKEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	5.011,7	4.856,6	4.796,1	4.954,3	5.504,7	6.180,2
totaal niet-belastingontvangsten	7.790,6	6.783,5	6.495,5	6.976,9	7.774,0	8.296,2
11 Goed functionerende economie en markten						
Uitgaven	195,3	181,6	174,5	167,8	167,8	167,8
Ontvangsten	37,2	59,9	30,9	30,9	30,9	30,9
12 Een sterk innovatievermogen						
Uitgaven	563,6	522,3	503,0	488,6	495,9	505,4
Ontvangsten	44,0	45,4	48,9	50,2	52,4	49,6
13 Een excellent ondernemingsklimaat						
Uitgaven	288,7	255,2	239,5	233,4	237,1	238,0
Ontvangsten	78,8	62,0	57,9	59,7	62,1	65,4
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening						
Uitgaven	1.624,5	1.829,0	1.966,6	2.206,3	2.786,0	3.452,5
Ontvangsten	7.305,4	6.386,4	6.170,4	6.659,8	7.470,8	7.993,8
16 Een concurr., duurz.en veilige agro-, viss.- en voedselket.						
Uitgaven	599,7	520,7	483,8	471,4	463,8	463,8
Ontvangsten	99,8	64,1	56,2	51,0	42,9	42,9
17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit						
Uitgaven	846,5	794,7	784,6	764,7	752,5	742,3
Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
18 Natuur, regio en ruimte						
Uitgaven	266,7	209,6	177,8	163,3	157,8	157,8
Ontvangsten	121,9	101,0	64,3	51,4	39,1	32,7
19 Toekomstfonds						
Uitgaven	238,0	164,7	122,0	128,8	110,2	122,3
Ontvangsten	63,2	32,1	33,4	40,6	42,6	47,6
40 Apparaat						
Uitgaven	388,6	378,8	344,4	330,0	333,6	330,3
Ontvangsten	40,2	32,5	33,3	33,3	33,2	33,2
41 Nominaal en onvoorzien						
Uitgaven	- 0,0					

Artikel 11 Goed functionerende economie en markten

De uitgaven op dit artikel lopen af van 195 mln. tot 168 mln. in 2018 en verder. De uitgaven op dit artikel hebben met name betrekking op de financiering van het CBS, Agentschap Telecom en bijdragen in het kader van de Metrologiewet. Het dalende verloop van de uitgaven wordt veroorzaakt door invulling van de apparaatstaakstelling op voornoemde organisaties. De ontvangsten hebben een piek in 2016. Het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) heeft op 8 januari 2015 uitspraak gedaan in hoger beroep over een FM-vergunning voor een commercieel radiostation. EZ moet het bedrag dat de vergunninghouder (Veronica) tot nu toe heeft betaald inclusief wettelijke rente terugbetalen (15,8 mln). Een nieuw besluit zal genomen worden over de hoogte van de bijdrage die naar verwachting in 2016 zal worden ontvangen.

Artikel 12 Een sterk innovatievermogen

De uitgaven op dit artikel lopen terug door de doorwerking van de verschillende taakstellingen op subsidies en bijdragen aan (inter)nationale organisaties.

Horizontale Toelichting

Artikel 13 Een excellent ondernemingsklimaat

Op dit artikel hebben de uitgaven een dalend verloop vanwege aflopende programma's en aflopende regelingen. De lichte stijging in 2019 en 2020 komt hogere subsidie uitgaven. In 2015 zijn de ontvangsten hoger dan in andere jaren vanwege onttrekkingen uit de begrotingsreserve ten behoeve van de aanpassing van de schaderaming van de Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf.

Artikel 14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening

De uitgaven op dit artikel stijgen door de oplopende uitgaven aan de SDE+-regeling. De totale ontvangsten op artikel 14 worden voornamelijk bepaald door de aardgasbaten. De ontvangsten kennen een dalend verloop. De daling is hoofdzakelijk het gevolg van de kabinetsbesluiten om de verkoop van gas uit het Groningengasveld terug te brengen tot 33 mld kubieke meter. Besluitvorming over de maximale productie uit het Groningengasveld in 2016 zal eind 2015 plaatsvinden.

Artikel 16 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen

De uitgaven op het artikel hebben een dalend verloop tot 2019. Hierna blijven de budgetten gelijk. De daling komt voor uit verschillende taakstellingen op subsidies. De ontvangsten op het artikel lopen ook terug. Dit komt voornamelijk door minder onttrekkingen uit de begrotingsreserves.

Artikel 17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit

Het budget van dit artikel is bestemd voor onderwijs en de toepassing van kennis in het groene domein. De oorzaak van de daling in de uitgaven is het invullen van de subsidietaakstelling.

Artikel 18 Natuur, regio en ruimte

De uitgaven op dit artikel lopen af tot 2019. Na 2019 is het patroon van de uitgaven stabiel. De vermindering komt door het aflopen van programma's zoals Pieken in de Delta en de uitfinanciering van programma's als Sterke Regio's en Nota Ruimte. Door het opheffen van de Dienst Landelijk Gebied valt de bijdrage aan DLG weg. Een deel van de middelen is overgeheveld naar de provincies voor de financiering van overgenomen medewerkers van DLG. De ontvangsten op dit artikel lopen ook terug. Dit komt voornamelijk omdat de inkomstentaakstelling op de verkoop van gronden afloopt.

Artikel 19 Toekomstfonds

Bij oprichting van het Toekomstfonds is eenmalig 200 mln aan startkapitaal toegevoegd verspreidt over de jaren 2014–2016. Bij ontvangsten en uitgaven in 2015 is een eenmalige piek als gevolg van de verkoop van aandelen in LIOF en herinvestering in andere ROMs. Na 2015 stijgen de ontvangsten gestaag als gevolg van de toenemende terugontvangt van in eerdere jaren geïnvesteerde middelen.

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		31.445,6	31.766,7	32.179,4	32.726,3	33.414,4	33.843,0
totaal niet-belastingontvangsten		1.849,4	1.724,0	1.730,7	1.720,2	1.745,0	1.740,6
1	Arbeidsmarkt						
	Uitgaven	18,6	21,2	19,8	21,6	20,8	20,9
	Ontvangsten	25,5	29,6	36,1	36,1	36,1	36,1
2	Bijstand, Toeslagenwet en Sociale werkvoorziening						
	Uitgaven	6.523,1	6.611,1	6.719,1	6.722,1	6.822,8	6.943,6
	Ontvangsten	42,7	3,5	2,6	2,6	2,6	
3	Arbeidsongeschiktheid						
	Uitgaven	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
4	Jonggehandicapten						
	Uitgaven	3.099,8	3.174,4	3.221,6	3.140,3	3.193,9	3.234,3
5	Werkloosheid						
	Uitgaven	48,6	66,6	67,3	61,6	79,0	97,8
6	Ziekte en zwangerschap						
	Uitgaven	7,5	7,4	7,5	7,6	7,7	7,8
7	Kinderopvang						
	Uitgaven	2.194,8	2.365,5	2.400,1	2.418,6	2.435,9	2.452,3
	Ontvangsten	1.527,1	1.432,2	1.419,3	1.405,3	1.398,5	1.396,8
8	Oudedagsvoorziening						
	Uitgaven	113,3	40,0	37,0	31,5	31,1	32,1
	Ontvangsten	0,6					
9	Nabestaanden						
	Uitgaven	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2
10	Tegemoetkoming ouders						
	Uitgaven	5.311,2	5.329,5	5.302,5	5.285,1	5.266,2	5.248,4
	Ontvangsten	239,4	239,9	243,2	244,0	244,0	243,9
11	Uitvoeringskosten						
	Uitgaven	432,7	458,3	434,7	416,4	385,2	377,5
	Ontvangsten	10,0					
12	Rijksbijdragen						
	Uitgaven	13.205,0	13.147,3	13.378,9	13.511,5	13.725,4	13.941,1
13	Integratie en maatschappelijke samenhang						
	Uitgaven	147,0	144,3	138,6	131,9	130,0	130,0
	Ontvangsten	1,0	0,8	0,6	0,2		
96	Apparaat						
	Uitgaven	294,5	261,8	261,1	253,8	282,7	282,4
	Ontvangsten	3,1	18,0	28,9	32,0	63,8	63,8
98	Algemeen						
	Uitgaven	35,0	47,2	42,1	38,8	44,4	39,9
99	Nominaal en onvoorzien						
	Uitgaven	12,7	90,3	147,3	683,6	987,3	1.032,9

Artikel 2 Bijstand, toeslagenwet en Sociale werkvoorziening
 Meerjarig lopen de uitgaven van de participatiewet op. Deze stijging hangt samen met een aantal wetswijzigingen vanaf 2015, waaronder de invoering van de Participatiewet en het wetsvoorstel ZZZP-pensioenregeling. Daarnaast nemen de uitgaven aan de IOAW de komende jaren toe. Deze stijging komt voornamelijk door een hogere verwachte instroom in de IOAW als gevolg van een hogere verwachte uitstroom van de WW in de IOAW en door de verhoging van de AOW-leeftijd. Tot slot is een deel van het budget voor de sectorplannen van 2015 en 2016 overgeheveld naar 2017 en verder vanwege een derde tranche en een andere liquiditeitsbehoefte van de plannen.

Horizontale Toelichting

Artikel 4 Jonggehandicapten

Met de maatregelen uit de Participatiewet is de Wajong alleen nog toegankelijk voor personen die duurzaam geen mogelijkheden tot arbeidsparticipatie hebben. Hierdoor is de instroom in de Wajong aanzienlijk gedaald. De verwachting is dat de instroom in 2015 voor het eerst kleiner zal zijn dan de uitstroom. Dit zet zich voor in 2016. De verwachte uitgaven stijgen echter nog wel vanwege een stijgende gemiddelde uitkeringshoogte.

Artikel 7 Kinderopvang

Het gebruik van de kinderopvangtoeslag neemt de komende jaren naar verwachting jaarlijks toe. In het kader van het 5 mld. pakket is besloten de kinderopvangtoeslag te intensiveren met structureel 291 mln. Met de intensivering worden de toeslagpercentages in de eerste en tweede kindtabel (voor twee kinderen en meer) voor iedereen opgehoogd.

Artikel 10 Tegemoetkoming ouders

Bij de kinderbijslag neemt het aantal kinderen met recht op kinderbijslag in de komende jaren af door demografische ontwikkelingen. De uitgaven aan de kinderbijslag dalen hierdoor na 2016 licht. De uitgaven aan het kindgebonden budget zijn per 2015 fors toegenomen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de introductie van de alleenstaande ouderkop. Daarnaast is het kindgebonden budget voor derde en volgende kinderen structureel verhoogd vanaf 2016. Ook wordt in 2016 het kindgebonden budget voor het tweede kind eenmalig verhoogd.

Artikel 12 Rijksbijdragen sociale fondsen

De grootste onderliggende post betreft de rijksbijdrage aan het ouderdomsfonds. In de rijksbijdrage van 2015 wordt een vermogenstekort uit 2014 verrekend en zijn de onderlinge betalingen hoger dan in 2016. Hierdoor is de rijksbijdrage in 2015 hoger dan de rijksbijdrage in 2016. De oploop van de rijksbijdrage naar 2016 wordt voornamelijk verklaard door de ontwikkeling van de premie-inkomsten.

Premiegefinancierde Sociale Zekerheid

SOCIALE VERZEKERINGEN bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		56.502,8	57.496,0	57.957,2	58.309,4	58.800,0	59.178,6
totaal niet-belastingontvangsten		385,0	392,8	397,0	401,3	405,6	409,9
3	Arbeidsongeschiktheid						
	Uitgaven	9.147,8	9.348,2	9.490,3	9.626,4	9.832,7	10.077,6
5	Werkloosheid						
	Uitgaven	6.964,7	6.792,9	6.647,1	6.537,6	6.298,4	5.978,7
	Ontvangsten	385,0	392,8	397,0	401,3	405,6	409,9
6	Ziekte en zwangerschap						
	Uitgaven	2.608,3	2.648,2	2.674,0	2.718,1	2.764,0	2.803,3
8	Oudedagsvoorziening						
	Uitgaven	35.704,4	36.748,2	37.294,7	37.608,8	38.092,8	38.502,7
9	Nabestaanden						
	Uitgaven	471,8	455,7	443,4	429,2	420,3	419,9
11	Uitvoeringskosten						
	Uitgaven	1.605,7	1.502,8	1.407,8	1.389,4	1.391,8	1.396,4

Artikel 3 Arbeidsongeschiktheid

De komende jaren stijgen de uitkeringslasten WIA inclusief de lasten voor eigenrisicodragers. Dit is het gevolg van het feit dat de WIA een relatief nieuwe regeling is die nog niet het structurele niveau heeft bereikt. De hogere AOW-leeftijd heeft als gevolg dat WIA-uitkeringen langer doorlopen.

In de WAO is alleen nog nieuwe instroom door herleving van uitkeringen. Er worden dan ook nauwelijks nog nieuwe WAO-uitkeringen toegekend. Tegelijkertijd worden er in 2016 22.000 uitkeringen beëindigd. Hierdoor dalen de uitkeringslasten WAO. In latere jaren gaat de daling van de uitkeringslasten minder snel dan in 2016. Dit komt vooral doordat WAO-uitkeringen langer doorlopen als gevolg van de verdere stijging van de AOW-leeftijd.

Artikel 5 Werkloosheid

De arbeidsmarkt trekt in 2015 en 2016 naar verwachting verder aan. In 2015 en 2016 wordt dan ook een daling van de werkloosheid verwacht. De daling van de werkloosheid leidt tot een daling van het volume WW-uitkeringen. De effecten van de Wet Werk en Zekerheid groeien vanaf 2016 geleidelijk in. Onder meer de aanscherping van het besluit passende arbeid en invoering van inkomensverrekening hebben naar verwachting in 2016 een licht neerwaarts effect op de uitkeringslasten.

De ontvangsten van overheidswerkgevers blijven in 2016 ongeveer gelijk aan de ontvangsten in 2015. Enerzijds stijgen de ontvangsten als gevolg van taakstellingen bij de overheid. Anderzijds dalen de ontvangsten als gevolg van de aantrekkende arbeidsmarkt.

Artikel 6 Ziekte en zwangerschap

De ZW-uitkeringslasten van de bij het UWV-verzekerde populatie nemen in 2016 af vanwege een daling van het uitkeringsvolume bij uitzendkrachten en personen met een arbeidscontract dat afloopt tijdens ziekte. Deze daling komt door een stijging van het aantal eigenrisicodragers onder werkgevers van deze vangnetgroepen. Daarnaast dalen de ZW-uitkeringslasten als gevolg van maatregelen uit de Wet beperking

Horizontale Toelichting

ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid vangnetters, zoals de keuring op algemeen geaccepteerde arbeid na afloop van het eerste ziektejaar.

De uitkeringslasten voor de WAZO laten een stijging zien. De stijging hangt samen met de CBS-prognose dat het aantal geboorten de komende jaren toeneemt.

Artikel 8 Oudedagsvoorziening

De stijging van de uitgaven wordt verklaard door een aantal factoren. Ten eerste neemt het AOW-volume de komende jaren toe als gevolg van de stijgende levensverwachting en de vergrijzing. Daarnaast zijn de AOW-uitgaven inclusief de geraamde loon- en prijsontwikkeling.

Door de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd sinds 2013 en de versnelling van deze verhoging vanaf 2016 wordt de toename enigszins afgevlakt. De uitkeringslasten AOW stijgen tot 2018 als gevolg van de toename van het volume. Vanaf 2018 dalen de uitkeringslasten AOW als gevolg van de invoering van de kostendelersnorm in de AOW.

Artikel 9 Nabestaanden

De uitkeringslasten Anw dalen voornamelijk omdat de groep mensen die bij inwerkingtreding van de huidige Anw al recht had op diens voorganger, de Algemene Weduwen- en Wezenwet, de komende jaren grotendeels uitstroomt vanwege het bereiken van de AOW-leeftijd. Daarnaast dalen de uitkeringslasten, omdat er geen recht meer kan ontstaan op Anw op grond van leeftijd. De groep Anw-gerechtigden die voor 1950 geboren is, en daar hun recht op Anw aan ontleent, is volledig uitgestroomd op 1 april 2015 omdat die groep de AOW-leeftijd heeft bereikt.

Artikel 11 Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van het UWV en de SVB wijzigen in de loop der jaren als gevolg van beleidswijzigingen en als gevolg van volumeontwikkelingen in de onderscheiden wetten.

Volksgezondheid, Welzijn en Sport

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT						
bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	14.700,0	14.551,4	14.938,8	15.075,2	15.281,5	15.769,0
totaal niet-belastingontvangsten	113,0	174,7	91,7	96,7	91,7	91,7
1 Volksgezondheid						
Uitgaven	593,3	614,5	621,2	637,7	645,8	640,7
Ontvangsten	11,0	10,9	10,9	10,9	10,9	10,9
2 Curatieve zorg						
Uitgaven	4.553,8	4.187,2	3.930,9	3.627,2	3.332,6	3.433,8
Ontvangsten	60,9	61,0	61,0	61,0	61,0	61,0
3 Langdurige zorg en ondersteuning						
Uitgaven	3.634,7	3.644,8	3.807,3	4.004,9	4.221,4	4.450,2
Ontvangsten	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
4 Zorgbreed beleid						
Uitgaven	895,0	871,2	878,4	862,8	872,3	870,5
Ontvangsten	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9
5 Jeugd						
Uitgaven	208,5	126,2	129,8	75,8	83,5	83,5
Ontvangsten	4,5	82,5	4,5	4,5	4,5	4,5
6 Sport en bewegen						
Uitgaven	73,1	128,8	128,2	126,6	127,6	127,6
Ontvangsten	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
7 Oorlogsgetroffenen en Herinneringen Tweede Wereldoorlog						
Uitgaven	309,0	290,1	272,4	256,9	241,2	226,9
Ontvangsten	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
8 Tegemoetkoming specifieke kosten						
Uitgaven	4.157,9	4.432,3	4.905,4	5.214,8	5.488,5	5.662,1
9 Algemeen						
Uitgaven	28,5	23,5	25,0	28,6	31,7	36,7
10 Apparaatsuitgaven						
Uitgaven	291,7	248,0	238,1	237,4	234,2	234,3
Ontvangsten	21,3	5,4	5,4	10,4	5,4	5,4
11 Nominaal en Onvoorzien						
Uitgaven	- 45,6	- 15,0	2,1	2,6	2,7	2,7
Ontvangsten	5,4	5,0				

Artikel 1 Volksgezondheid

De uitgaven voor gezondheidsbescherming, ziektepreventie en gezondheidsbevordering op het artikel Volksgezondheid kennen een stabiel verloop. Het lagere budget in 2015 wordt met name veroorzaakt doordat er middelen voor de tijdelijke projectdirectie Antonie van Leeuwenhoek Terrein (PD-ALt) zijn overgeheveld naar artikel 10.

Artikel 2 Curatieve zorg

De sterke afloop op dit artikel in de jaren 2015 t/m 2018 wordt verklaard door de technische rijksbijdrage aan het zorgverzekeringsfonds die voor 4 jaar is afgesproken om het effect van de overhevelingen naar de Zvw in het kader van de hervorming langdurige zorg op de premie te dempen.

Artikel 3 Maatschappelijke Ondersteuning en Langdurige Zorg

Dit artikel neemt aan de uitgavenkant toe door een stijging van de bijdrage in kosten van kortingen (BIKK) in de Wlz. De hoogte van deze rijksbijdrage hangt o.a. samen met de ontwikkeling van verschillende tarieven in de inkomstenbelasting die leiden tot wijzigingen in de ontvangsten in het AWBZ-fonds, waar deze rijksbijdrage voor compenseert.

Horizontale Toelichting

Artikel 4 Zorgbreed Beleid

De uitgaven op dit artikel laten in deze periode gemiddeld een beperkte afname zien.

Artikel 5 Jeugd

Het artikel Jeugd laat een afname zien van de uitgaven. In de jaren 2015, 2016 en 2017 is het budget hoger dan in latere jaren doordat er extra middelen beschikbaar zijn voor transitiekosten van de decentralisatie. De extra ontvangsten in 2016 betreft egalisatiereserves van provincies nu deze sinds 1 januari 2015 niet meer verantwoordelijk zijn voor de provinciale jeugdzorg.

Artikel 6 Sport en Bewegen

Het verschil tussen 2015 en latere jaren op dit artikel is grotendeels te verklaren door de jaarlijkse storting in het Gemeentefonds voor buurt-sportcoaches. Deze storting vindt plaats lopende het begrotingsjaar.

Artikel 7 Oorlogsgetroffenen en Herinneringen Tweede Wereldoorlog

Door demografische ontwikkelingen neemt het aantal verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen WOII af, waardoor de uitgaven aan pensioenen en uitkeringen op dit artikel een dalende trend vertoont.

Artikel 8 Tegemoetkoming Specifieke Zorgkosten

De toename van de uitgaven op dit artikel geeft met name de ontwikkeling van de zorgtoeslag weer. De toename is het gevolg van de ontwikkeling van de zorgpremie.

Artikel 9 Algemeen

Op dit artikel vinden geen bijzonderheden plaats. De uitgaven hebben een licht schommelend verloop.

Artikel 10 Apparaatsuitgaven

De uitgaven op dit artikel hebben vanaf 2016 een stabiel verloop. De piek in de uitgaven en ontvangsten in 2015 wordt met name veroorzaakt door overhevelingen en desalderingen ten behoeve van PD-ALT.

Artikel 11 Nominaal en Onvoorzien

Het verloop op dit artikel wordt grotendeels verklaard door het gefaseerd terugbrengen van de taakstellende onderuitputting op de VWS-begroting. Vanaf 2017 is de taakstellende onderuitputting 0.

Premiegefinancierde zorg

PREMIEGEFINANCIERD BUDGETTAIR KADER ZORG bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	63.210,5	65.759,1	67.200,9	70.468,9	73.743,9	77.563,0
totaal niet-belastingontvangsten	5.109,0	5.042,8	5.120,0	5.245,0	5.436,9	5.585,0
11 Zorgverzekeringswet						
Uitgaven	43.359,7	45.860,1	47.468,7	50.075,3	52.488,9	55.302,5
Ontvangsten	3.217,7	3.194,8	3.285,1	3.404,8	3.546,8	3.681,5
12 Wet langdurige zorg						
Uitgaven	19.850,7	19.899,0	19.732,2	20.393,6	21.255,0	22.260,5
Ontvangsten	1.891,3	1.848,0	1.834,9	1.840,2	1.890,0	1.903,4

Artikel 11 Zorgverzekeringswet

De uitgaven onder de Zorgverzekeringswet tonen in de periode 2015–2017 een gematigde stijging. Deze stijging wordt aan de volumekant met name veroorzaakt door factoren zoals demografie, technologische ontwikkeling in combinatie met open pakketinstroom en epidemiologie. De stijging van de uitgaven onder de Zorgverzekeringswet is minder hoog dan eerder is geraamd. Dit komt omdat in de meerjarenraming het dempende effect van de gesloten hoofdlijnakoorden 2013 is verwerkt. Het succesvolle preferentiebeleid bij de geneesmiddelen doet de groei van de zorguitgaven ook afnemen. Het verschil tussen 2015 en 2016 wordt ook deels veroorzaakt doordat er in 2015 sprake was van een incidentele technische correctie van circa -700 mln. vanwege de verkorting van de DBC-doorlooptijd. Voor de extrapolatiejaren 2018, 2019 en 2020 geldt de technische veronderstelling dat de uitgavengroei terugkeert naar het bij de MLT geraamde groeitempo. Dat zogenoemde basispad in de MLT ligt veel hoger dan de feitelijke groei in deze kabinetsperiode, wat de grote uitgavenstijging in de latere jaren verklaart. Daarnaast is er gedurende de hele gepresenteerde periode sprake van nominale groei.

Artikel 12 Wet langdurige zorg

De afloop vanaf 2015 in de uitgaven voor de Wet langdurige zorg (Wlz) is met name de doorwerking van de overhevelingen en ingeboekte besparingen in het kader van de hervorming van de langdurige zorg (HLZ). De besparingen die zijn gehaald worden onder andere gedempt doordat er tegenvallers zijn bij de PGB's en doordat het extramuraliseringstempo minder hoog is dan gedacht. Voor 2018 en verder geldt net zoals in artikel 11 dat de uitgavengroei terugkeert naar het bij de MLT geraamde groeitempo. Gedurende de gehele gepresenteerde periode is sprake van nominale groei.

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

XVII BUITENLANDSE HANDEL & ONTWIKKELINGSSAMENWERKING bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven						
totaal niet-belastingontvangsten	20,9	16,4	18,1	15,7	13,4	13,1
45 Versterkte kaders voor ontwikkeling Ontvangsten	20,9	16,4	18,1	15,7	13,4	13,1

Relatie begroting voor Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking en de Homogene groep internationale samenwerking (HGIS)
De begroting van het ministerie voor Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking bestaat enkel uit HGIS uitgaven, maar uit HGIS en niet-HGIS ontvangsten. De HGIS uitgaven en ontvangsten worden elders toegelicht. De niet-HGIS ontvangsten worden hieronder toegelicht.

Versterkte kaders voor ontwikkeling

De fluctuaties in de ontvangsten betreffen rente-inkomsten en restituties uit leningen van de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden, deze leningen zijn in het verleden aangegaan en lopen tot uiterlijk 2038. Tot die tijd worden de ontvangsten uit rente en restituties verantwoord op de begroting van BH&OS.

Wonen en Rijksdienst

XVIII WONEN & RIJKSDIENST bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	3.888,2	3.760,4	3.630,3	4.009,7	4.208,6	4.201,6
totaal niet-belastingontvangsten	603,0	629,1	584,2	563,1	555,2	549,8
11 Woningmarkt						
Uitgaven	3.473,3	3.569,9	3.449,1	3.630,1	3.826,0	4.017,7
Ontvangsten	446,3	442,4	427,0	417,0	413,0	409,0
12 Woonomgeving en bouw						
Uitgaven	175,6	26,5	20,2	217,5	218,9	18,1
Ontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
13 Kwaliteit Rijksdienst						
Uitgaven	25,9	19,2	17,2	17,0	17,0	17,0
Ontvangsten	0,7					
16 Uitvoering rijksvastgoedbeleid						
Uitgaven	213,3	144,7	143,8	145,0	146,7	148,9
Ontvangsten	155,9	186,6	157,1	146,0	142,1	140,7

Artikel 11 Woningmarkt

Het budget huurtoeslag neemt toe, met name doordat boveninflatoire huurverhogingen tot hogere huurtoeslaguitgaven leiden en doordat de huurtoeslag in nominale prijzen wordt gepresenteerd.

Artikel 12 Woonomgeving en bouw

Dit artikel toont incidenteel hogere uitgaven in 2015. In het Woonakkoord is overeengekomen om het Fonds Energiebesparing Huursector te vormen. De niet bestede middelen uit 2014 zijn meegenomen naar 2015. Conform afspraken binnen het Energieakkoord voor duurzame groei is in de jaren 2018 en 2019 totaal 400 mln. beschikbaar voor de stimulering van energiebesparende projecten binnen de huursector.

Artikel 13 Kwaliteit Rijksdienst

De middelen voor het verbeteren van de kwaliteit van de Rijksdienst worden besteed aan arbeidsmarktprojecten via het A&O-fonds, het realiseren van in-, door- en uitstroom van rijksambtenaren, en projecten om samenwerking op het gebied van ICT, professioneel en verantwoord inkopen en rijksbrede arbeidsmarktcommunicatie te stimuleren. De daling in de periode 2015–2018 wordt vooral veroorzaakt doordat in kader van de taakstelling het budget voor arbeidsmarktcommunicatie is verlaagd.

Artikel 16 Uitvoering rijksvastgoedbeleid

De overdracht van het beheer en onderhoud van 31 monumenten aan de NMO medio 2015 gaat gepaard met een eenmalige instandhoudingsbijdrage. Dit leidt tot een desaldering van ontvangsten en uitgaven van 12,7 mln. Hiernaast zijn er in 2015 en 2016 ontvangsten door afroming van het (verwachte) surplus eigen vermogen van de Rijksgebouwendienst. Deze ontvangsten worden ingezet voor de GDI.

Tot slot liggen de ontvangsten tussen 2015 en 2019 hoger, met een piek in 2015 van 52,9 mln., vanwege een technische verwerking van de eenheids-prijzen kantoren. De invoering hiervan is voor departementen budgetneutraal.

Horizontale Toelichting

Gemeentefonds

B GEMEENTEFONDS bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		27.246,5	27.338,7	26.923,8	26.703,1	26.567,8	26.385,8
totaal niet-belastingontvangsten		0,1					
2	Apparaat						
	Uitgaven	89,0	77,8	25,3	24,3	24,3	24,3
	Ontvangsten	0,1					
3	Programma						
	Uitgaven	17.001,6	17.425,7	17.251,3	17.196,6	17.145,2	17.076,2
4	Integratie-uitkering sociaal Domein						
	Uitgaven	10.155,9	9.835,2	9.647,2	9.482,2	9.398,3	9.285,2

Artikel 2 Apparaat

Dit artikel heeft voornamelijk betrekking op bijdragen aan de VNG en het daaraan gelieerde Kwaliteitsinstituut van Nederlandse Gemeenten (KING).

Artikel 3 Programma en Artikel 4 Deelfonds sociaal Domein

De daling in de programma uitgaven (artikel 3) wordt verklaard door maatregelen uit het regeerakkoord Rutte II en het financieel akkoord uit januari 2013. Verder zijn er per 2015 middelen overgeheveld naar het gemeentefonds (in de integratie-uitkering sociaal domein) als gevolg van de decentralisaties van de jeugdzorg, de langdurige zorg en de participatiewet. Deze middelen staan op (het nieuwe) artikel 4. De daling in dit budget hangt voornamelijk samen met de maatregelen met betrekking tot de sociale werkvoorziening uit het Regeerakkoord en de bijstelling van het macrobudget als gevolg van het akkoord dat in mei 2015 met de VNG is gesloten.

Horizontale Toelichting

Provinciefonds

C PROVINCIEFONDS bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	1.077,4	2.160,3	2.150,4	1.994,6	1.988,7	1.982,3
totaal niet-belastingontvangsten						
1 Provinciefonds						
Uitgaven	1.077,4	2.160,3	2.150,4	1.994,6	1.988,7	1.982,3

De daling in de uitgaven wordt verklaard door maatregelen uit het regeerakkoord Rutte II en het financieel akkoord uit januari 2013.

De bedragen vanaf 2016 liggen hoger dan in 2015 vanwege de decentralisatie van de Brede doeluitkering Vervoer en verkeer.

Infrastructuurfonds

A INFRASTRUCTUURFONDS bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	5.946,7	5.784,0	6.065,8	5.962,1	6.061,7	6.225,8
totaal niet-belastingontvangsten	5.922,5	5.784,0	6.065,8	5.962,1	6.061,7	6.225,8
12 Hoofdwegennet						
Uitgaven	2.235,7	2.011,1	2.298,8	2.437,5	2.837,0	3.147,9
Ontvangsten	667,1	55,5	136,9	47,8	49,7	130,7
13 Spoorwegen						
Uitgaven	2.261,3	2.447,3	2.229,2	2.140,9	2.036,0	1.785,6
Ontvangsten	203,9	299,8	187,6	188,3	202,3	201,1
14 Regionaal, lokale infra						
Uitgaven	140,0	278,7	366,0	327,6	166,9	185,4
Ontvangsten						
15 Hoofdvaarwegennet						
Uitgaven	922,0	854,4	836,8	854,1	721,8	700,1
Ontvangsten	194,5	32,6	16,9			
17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer						
Uitgaven	153,2	99,0	165,4	200,9	280,9	387,8
Ontvangsten	33,4	40,4	22,1	28,6	60,7	67,5
18 Overige uitgaven en ontvangsten						
Uitgaven	234,5	93,5	169,6	1,0	19,1	19,0
Ontvangsten					18,3	18,3
19 Bijdrage andere begrotingen Rijk						
Ontvangsten	4.823,7	5.355,6	5.702,4	5.697,4	5.730,7	5.808,3

Artikel 12 Hoofdwegennet

De uitgaven binnen dit artikel kennen een vrij grillig verloop. Dit verloop hangt samen met de planning van de uitgaven van de diverse aanlegprojecten (zowel realisatie als verkenningen en planuitwerkingen) in de komende jaren. De uitgaven zijn een stuk hoger in 2018–2020, met name omdat in deze jaren er veel middelen worden voorzien voor een aantal aanlegprojecten: A1/A6/A9 Schiphol-Amsterdam-Almere, A28 Knooppunt Hoevelaken en A4/A44 Rijnlandroute. De hoge ontvangsten in 2015 worden met name verklaard door bijdragen van derden aan de projecten A1 Apeldoorn-Azelo en A12/A15 Ressen-Oudbroeken.

Artikel 13 Spoorwegen

De uitgaven op artikel 13 zijn bestemd voor de aanleg en het beheer en de vervanging van de spoorwegen. De verlaging vanaf 2017 wordt met name verklaard door het overboeken van het project ERTMS naar artikel 17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer. Verder worden er binnen het aanlegprogramma enkele grote aanlegprojecten in 2016 afgerond, waaronder Programma Hoogfrequent Spoorvervoer Doorstroomstation Utrecht (PHS DSSU), OV-terminal Utrecht Centraal en OV Schiphol, Amsterdam, Almere en Lelystad (OV SAAL) Korte Termijn.

Artikel 14 Regionaal, lokale infra

De uitgaven op artikel 14 hangen samen met grote projecten die regionale overheden aanleggen. De fluctuatie binnen het artikel is groot door de planning van deze grote regionale projecten. Zo worden er in 2016–2018 hoge uitgaven verwacht voor onder andere de A12/A20 Parallelstructuur Gouwe en HOV-NET Zuid-Holland Noord. Daarnaast wordt het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL) uit dit artikel gefinancierd en ook daarvoor ligt een aanzienlijk deel van de uitgaven in 2016–2018.

Horizontale Toelichting

Artikel 15 Hoofdvaarwegennet

De daling ten opzichte van 2015 houdt verband met de afronding van het programma NoMo achterstallig onderhoud vaarwegen (NoMo AOV). De hoge ontvangsten in 2015 worden met name verklaard door de versnelde bijdrage van Vlaanderen aan het project Kanaal Gent-Terneuzen en de versnelde bijdrage van de provincie Noord-Holland aan het project Zeetoeegang IJmond.

Artikel 17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer

De uitgaven op dit artikel lopen op omdat de uitgaven voor de megaprojecten ERTMS en ZuidasDok sterk oplopen richting 2020 in verband met de programmering van deze projecten. De geraamde ontvangsten hangen bijna volledig samen met de verwachte bijdragen van medeoverheden aan het project ZuidasDok.

Artikel 18 Overige uitgaven en ontvangsten

De uitgaven in 2015 worden grotendeels veroorzaakt door de apparaatskosten van RWS. Deze kosten zijn vanaf 2016 verdeeld over artikel 12 Hoofdwegennet en artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds. Het budget in 2016 en 2017 bestaat grotendeels uit middelen voor het vervolg van het programma Beter Benutten. Daarnaast zijn op dit artikel de ontvangsten en uitgaven opgenomen die gerealiseerd worden uit tol bij de projecten ViA15 en Nieuwe Westelijke Oeververbinding (NWO). Er is sprake van een aanvullende kasschuif in 2016 ten behoeve van het rijksbrede financiële beeld. De meerjarige programmering wordt hierop niet aangepast.

Artikel 19 Bijdrage andere begrotingen Rijk

Het artikel 19 betreft de voeding van het Infrastructuurfonds vanuit de begroting van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Horizontale Toelichting

Diergezondheidsfonds

F DIERGEZONDHEIDSFONDS bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	42,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6
totaal niet-belastingontvangsten	23,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6
1 Bewaking en bestrijding van dierziekten						
Uitgaven	42,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6
Ontvangsten	23,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6

Op de begroting van het Diergezondheidsfonds (DGF) worden meerjarig de reguliere uitgaven voor bewaking en bestrijding van dierziekten opgenomen. Dekking vindt plaats door bijdragen van de sector via een heffing, de EU en het Rijk.

Accres Gemeentefonds

ACCRES GEMEENTEFONDS bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		3,3	246,7	206,3	476,0	807,0	1.187,8
totaal niet-belastingontvangsten							
1	Accres gemeentefonds						
	Uitgaven			- 33,2	196,8	479,0	803,4
2	Reservering BCF						
	Uitgaven	3,3	246,7	239,5	279,2	328,0	384,4

Artikel 1 Accres gemeentefonds

Het accres van het gemeentefonds wordt berekend door de mutatie van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven (NGRU) als groeivoet te nemen over de grondslag, gevormd door gemeentefonds. De stijging van accresen wordt veroorzaakt door een stijging van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven. Bijlage 8 van de Miljoenennota geeft de onderbouwing van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven, en daarmee van de jaarlijkse accresontwikkeling, weer.

Artikel 2 Reservering Btw-compensatiefonds (BCF)

Het plafond van het BCF is per 2015 gekoppeld aan de accrespercentages zoals deze volgen uit de normeringssystematiek voor het gemeentefonds. Het plafond wordt aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met onttrekkingen of toevoegingen aan het BCF. Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het gemeentefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond, komt het verschil ten gunste van het gemeentefonds. De toevoeging of uitname wordt over het gemeentefonds verdeeld conform de aandelen van de gezamenlijke gemeenten in het BCF in het gerealiseerde jaar. Bij Miljoenennota 2016 is het aandeel van gemeenten van 137,6 miljoen euro in de geraamde ruimte onder het plafond voor 2015 toegevoegd aan het gemeentefonds.

Accres Provinciefonds

ACCRES PROVINCIEFONDS bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		- 3,3	26,0	20,3	56,4	98,1	146,1
totaal niet-belastingontvangsten							
1	Accres provinciefonds						
	Uitgaven			- 4,5	26,5	61,8	102,4
2	Reservering BCF						
	Uitgaven	- 3,3	26,0	24,7	29,9	36,3	43,7

Accres provinciefonds

Het accres het provinciefonds wordt berekend door de mutatie van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven (NGRU) als groeivoet te nemen over de grondslag, gevormd door het provinciefonds. De stijging van accresen wordt veroorzaakt door een stijging van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven. Bijlage 8 van de Miljoenennota geeft de onderbouwing van de netto gecorrigeerde rijksuitgaven, en daarmee van de jaarlijkse accresontwikkeling, weer.

Reservering Btw-compensatiefonds (BCF)

Het plafond van het BCF is per 2015 gekoppeld aan de accrespercentages zoals deze volgen uit de normeringssystematiek voor het provinciefond. Het plafond wordt aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met onttrekkingen of toevoegingen aan het BCF. Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het provinciefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond, komt het verschil ten gunste van het provinciefonds. De toevoeging of uitname wordt over het provinciefonds verdeeld conform de aandelen van de gezamenlijke provincies in het BCF in het gerealiseerde jaar. Bij Miljoenennota 2016 is het aandeel van provincies van 18,4 miljoen euro in de geraamde ruimte onder het plafond voor 2015 toegevoegd aan het provinciefonds.

Horizontale Toelichting

BES-fonds

H BES-FONDS bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	34,0	33,4	32,6	32,7	32,8	32,8
totaal niet-belastingontvangsten						
1 BES-fonds						
Uitgaven	34,0	33,4	32,6	32,7	32,8	32,8

Via het BES-fonds krijgen de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) middelen toebedeeld om hun publieke taken naar behoren uit te voeren. In 2015 en 2016 is de vrije uitkering incidenteel opgehoogd ter bevordering van de economische ontwikkeling van de BES.

Deltafonds

J DELTAFONDS bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		1.219,5	1.211,5	1.088,8	1.119,9	1.135,8	1.027,9
totaal niet-belastingontvangsten		1.257,5	1.211,5	1.088,8	1.119,9	1.135,8	1.027,9
1	Investeren in waterveiligheid						
	Uitgaven	740,3	661,1	598,8	630,7	634,0	524,4
	Ontvangsten	199,0	187,0	185,9	191,8	181,5	169,6
2	Investeren in zoetwatervoorziening						
	Uitgaven	16,0	49,6	46,2	26,3	32,0	32,4
	Ontvangsten	3,2	4,9				
3	Beheer, Onderhoud en vervanging						
	Uitgaven	165,5	206,3	141,1	148,2	141,5	97,9
4	Experimenteren cf. art.111 Deltawet						
	Uitgaven						
5	Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven						
	Uitgaven	249,7	270,1	273,7	276,7	274,0	272,2
6	Bijdrage ten laste van begroting Hoofdstuk XII						
	Ontvangsten	1.055,3	1.019,7	902,9	928,1	954,3	858,2
7	Investeren in Waterkwaliteit						
	Uitgaven	48,0	24,3	29,0	37,9	54,3	100,9

Artikel 1 Investeren in waterveiligheid

De jaarlijkse uitgaven op het artikel investeren in waterveiligheid variëren. Het verloop hangt samen met de planning van de uitgaven van de diverse aanlegprojecten (zowel realisatie als verkenningen en planuitwerkingen) in de komende jaren. Op dit artikel worden de uitgaven gedaan voor de projecten binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma en Ruimte voor de Rivier. De benodigde middelen voor deze projecten worden wel geleidelijk minder richting 2020.

Artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening

De fluctuatie in het budget wordt hoofdzakelijk verklaard door de geprogrammeerde uitgaven (kasritme) in 2016 en 2017 voor het Besluit Beheer Haringvlietsluizen.

Artikel 3 Beheer onderhoud en vervanging

De budgetten voor beheer, onderhoud en vervanging lopen op tot 2016 om vervolgens weer te dalen. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de afronding van het programma Stroomlijn.

Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven

Op dit artikel worden de apparaatskosten van RWS en de Deltacommissaris geraamd alsmede de investeringsruimte, de overige netwerkgebonden uitgaven van RWS en programma-uitgaven van de Deltacommissaris die niet direct aan de afzonderlijke projecten uit dit Deltafonds zijn toe te wijzen. De toename na 2015 wordt veroorzaakt doordat een deel van de middelen voor Netwerkoverstijgende Kosten die op artikel-onderdeel 18.08 van het Infrastructuurfonds stonden overgeboekt zijn naar artikel 5 van het Deltafonds.

Artikel 6 Bijdragen ten laste van begroting Hoofdstuk XII

Dit artikel betreft de voeding van het Deltafonds vanuit de begroting van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Horizontale Toelichting

Artikel 7 Investeren in Waterkwaliteit

Maatregelen op het gebied van waterkwaliteit ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water (KRW) worden op dit artikel verantwoord. De oploop van het budget wordt veroorzaakt door de realisatie van de 2^e en 3^e tranche KRW.

Prijsbijstelling

PRIJSBIJSTELLING bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven			436,8	881,3	1.337,4	1.804,6	2.272,3
totaal niet-belastingontvangsten							
1	Rijksbegroting in enge zin						
	Uitgaven		401,6	798,1	1.194,9	1.602,1	2.003,2
2	SZA						
	Uitgaven		5,4	10,4	15,6	20,5	25,5
3	ZORG						
	Uitgaven		0,7	2,0	3,0	4,2	6,3
4	Niet-relevant						
	Uitgaven		29,0	70,8	123,9	177,8	237,4

Op de aanvullende post Prijsbijstelling worden de middelen gereserveerd die worden gebruikt om de prijsgevoelige uitgaven op de diverse begrotingen te compenseren voor de prijsontwikkeling. Deze compensatie wordt jaarlijks van deze aanvullende post overgeboekt naar de departementale begrotingen. Op deze aanvullende post worden de tranches voor de prijsbijstelling voor de komende vijf jaar gereserveerd; dit verklaart de oploop in bovenstaande reeks.

Arbeidsvoorwaarden

ARBEIDSVOORWAARDEN bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven			1.094,7	1.726,4	2.280,9	2.837,6	3.454,2
totaal niet-belastingontvangsten							
1	arbeidsvoorwaardenruimte ijklijn RB-eng Uitgaven		1.031,9	1.636,5	2.169,7	2.709,4	3.306,0
2	arbeidsvoorwaardenruimte ijklijn SZ Uitgaven		56,9	79,8	98,2	116,3	133,0
3	arbeidsvoorwaardenruimte ijklijn Z Uitgaven		4,5	7,9	10,6	13,6	18,2
4	indexering rijksbijdragen Uitgaven		1,4	2,2	2,3	- 1,7	- 3,0

Op de aanvullende post Arbeidsvoorwaarden worden de middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de *Rijksbegroting, Sociale Zekerheid en Zorg* op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen teneinde de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen. Bij de niet-kaderrelevante uitgaven (nr.4) is de afloop vanaf 2019 te verklaren door de gekozen financieringsconstructie van het vroegpensioen (UKW) voor militairen. De min wordt veroorzaakt door een lening die Defensie vanaf dat jaar gaat terugbetalen. De lening is ingezet om de tijdelijke extra UKW lasten te financieren.

Koppeling uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN							
bedragen in miljoenen euro's							
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven			199,0	407,5	573,5	736,5	900,2
totaal niet-belastingontvangsten			1,2	5,9	10,6	15,5	20,4
2	Bijstand, Toeslagenwet en WSW Uitgaven		73,5	131,6	150,8	159,8	166,9
3	Arbeidsongeschiktheid Uitgaven		0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
4	Jonggehandicapten Uitgaven		53,6	89,7	116,7	148,6	180,9
5	Werkloosheid Uitgaven		0,9	1,7	2,3	3,6	5,4
6	Ziekte en zwangerschap Uitgaven		0,1	0,2	0,3	0,4	0,6
7	Kinderopvang Uitgaven		37,7	68,7	96,9	125,7	155,1
8	Oudedagsvoorziening Uitgaven		0,6	1,1	1,3	1,7	2,1
9	Nabestaanden Uitgaven		0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
10	Tegemoetkoming ouders Uitgaven		32,6	114,5	205,1	296,5	389,0
	Ontvangsten		1,2	5,9	10,6	15,5	20,4

Op de aanvullende post Koppeling Uitkeringen worden de uitgaven voor de indexering van de begrotingsgefinancierde sociale-zekerheidsuitgaven geraamd. De mutaties in uitgaven op de artikelen komen met name tot stand door aanpassingen van de WKA (Wet koppeling met afwijkingmogelijkheden)-index, door wijzigingen in prijsontwikkeling en door grondslageffecten bij de uitkeringen en programma-uitgaven. Aanpassing van de WKA-index en prijsontwikkeling vinden plaats op basis van CPB-cijfers. De uitgaven betreffen jaarlijkse tranches voor de komende vijf jaar, dit verklaart de oploop op de verschillende artikelen.

Aanvullende Post

ALGEMEEN bedragen in miljoenen euro's		2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven		- 310,7	1.011,0	874,0	1.284,6	1.213,6	1.293,0
totaal niet-belastingontvangsten							
4	Eindejaarsmarge Uitgaven	- 902,6		- 186,7			
55	Diversen Uitgaven	591,9	1.011,0	833,4	780,5	736,4	716,4
92	RA B: Veiligheid Uitgaven				76,0	76,0	76,0
93	RA D: Onderwijs Uitgaven			186,1	386,9	360,1	449,3
94	RA E: Zorg Uitgaven			41,2	41,2	41,2	51,4

Op de aanvullende post Algemeen staan middelen waarvan op het moment van reservering de definitieve aanwending nog niet kan worden aangegeven. Daarnaast staat op de aanvullende post de in=uit-taakstelling op artikel 4 eindejaarsmarge.

Artikel 4 Eindejaarsmarge

Bij Voorjaarsnota zijn de eindejaarsmarges uitgekeerd aan de departementale begrotingen. Als tegenhanger hiervan is de ramingstechnische veronderstelling in=uit op de aanvullende post verwerkt (in=uit-taakstelling). Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de onderuitputting die zich in 2014 heeft voortgedaan ook in 2015 zal optreden. De eindejaarsmarge voor de HGIS-middelen en de daarmee corresponderende in=uit-taakstelling is over drie jaren verspreid. De in=uit-taakstelling is voor 2015 voor 45 mln. ingevuld en is voor 2016 volledig ingevuld.

Artikel 55 Diversen

De stand op artikel 55 wordt hoofdzakelijk gevormd door reserveringen voor de CAO publieke sector, de Belastingdienst, BNI revisies en de gevolgen voor de EU-afdrachten en voor de Generieke Digitale Infrastructuur van de rijksoverheid.

Artikel 92 RA B: Veiligheid, Artikel 93 RA D: Onderwijs en Artikel 94 RA E: Zorg

Op artikelen 92, 93 en 94 staan de intensiveringsmiddelen uit het Regeerakkoord Rutte-Asscher die nog niet zijn uitgekeerd aan de verschillende departementale begrotingen.

Horizontale Toelichting

Homogene Groep Internationale Samenwerking

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal uitgaven	5.064,3	4.926,0	4.713,7	4.528,1	4.537,2	4.612,6
Totaal niet-belastingontvangsten	149,3	263,4	176,8	132,4	132,4	132,4
5. Buitenlandse Zaken						
Uitgaven	1.396,5	1.393,8	1.332,0	1.332,0	1.336,8	1.364,5
Ontvangsten	64,9	64,9	64,9	64,9	64,9	64,9
Artikel 41: Internationale rechtsorde en eerbiediging mensenrechten						
Uitgaven	117,3	113,6	110,2	109,7	109,7	109,7
Artikel 42: Veiligheid en stabiliteit						
Uitgaven	266,9	248,7	251,2	245,8	243,8	241,0
Ontvangsten	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Artikel 43: Europese Samenwerking						
Uitgaven	201,3	240,6	207,2	207,2	207,2	207,2
Ontvangsten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Artikel 44: Consulaire belangenbehartiging						
Uitgaven	57,2	52,7	46,8	46,8	46,8	46,8
Ontvangsten	42,1	42,1	42,1	42,1	42,1	42,1
Artikel 46: Nominaal en onvoorzien						
Uitgaven	- 2,8	34,0	62,5	92,6	99,4	130,3
Artikel 47: Apparaat						
Uitgaven	756,6	704,3	654,2	629,9	630,0	629,5
Ontvangsten	21,4	21,4	21,4	21,4	21,4	21,4
6. Veiligheid en Justitie						
Uitgaven	50,5	45,3	33,3	32,8	32,8	32,8
7. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
Uitgaven	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
8. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap						
Uitgaven	61,6	60,6	55,8	55,8	55,8	55,8
9B. Financien						
Uitgaven	359,3	283,9	258,4	275,7	275,7	254,6
Ontvangsten	5,4					
10. Defensie						
Uitgaven	310,2	381,5	331,4	331,4	331,4	331,4
Ontvangsten	6,7	26,8	32,2	6,7	6,7	6,7
12. Infrastructuur en Milieu						
Uitgaven	26,7	20,2	18,5	18,5	18,5	18,5
13. Economische Zaken						
Uitgaven	59,4	47,9	47,2	46,3	46,3	46,3
Ontvangsten	0,4					
15. Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
Uitgaven	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
16. Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
Uitgaven	5,3	5,1	5,0	5,0	5,0	5,0
17. Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking						
Uitgaven	2.794,2	2.686,9	2.631,4	2.430,0	2.434,2	2.503,0

Horizontale Toelichting

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ontvangsten	71,9	171,8	79,7	60,8	60,8	60,8
Artikel 41: Duurzame handel en investeringen						
Uitgaven	518,8	582,2	757,6	426,5	426,5	426,5
Ontvangsten	12,3	23,5	20,7	1,8	1,8	1,8
Artikel 42: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water						
Uitgaven	561,9	632,3	665,7	680,7	685,7	685,7
Artikel 43: Sociale vooruitgang						
Uitgaven	941,7	847,6	733,0	730,5	730,5	730,5
Artikel 44: Vrede en veiligheid voor ontwikkeling						
Uitgaven	708,6	544,6	544,6	404,6	414,6	414,6
Artikel 45: Versterkte kaders voor ontwikkeling						
Uitgaven	63,3	80,2	- 69,5	187,7	176,9	245,8
Ontvangsten	59,7	148,3	59,0	59,0	59,0	59,0

De *Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS)* is een aparte budgettaire constructie, waarin de uitgaven aan internationale samenwerking van de verschillende departementen worden gebundeld. Het uitgavenniveau van de HGIS wordt aangepast voor macro-economische ontwikkelingen.

Het merendeel van de HGIS-uitgaven wordt verantwoord via de begroting van *Buitenlandse Zaken* en de begroting voor *Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking*. Daarom wordt het verloop van de HGIS-uitgaven van deze twee begrotingen per artikel toegelicht. Voor de overige begrotingen wordt de toelichting per departement gepresenteerd.

5. Buitenlandse Zaken

Het budget voor bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband is in het jaar 2015 hoger dan overige jaren, met name door een overheveling vanuit het Budget Internationale Veiligheid (BIV) van de begroting van het ministerie van Defensie.

Nederland zal in 2016 voor de 12^e keer het voorzitterschap van de Europese Unie verzorgen. De Rijksbrede organisatie van het voorzitterschap ligt in handen van een centrale projectgroep bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, waardoor artikel 43 een stijging van de uitgaven voor het jaar 2016 laat zien.

Artikel 46 (nominaal en onvoorzien) toont een oplopend budget voor de komende jaren. De budgettaire ruimte betreft met name een reservering voor de loon- en prijsindexatie, en voor overige onvoorzien uitgaven. Ook worden prijscorrecties voor het non-ODA deel van de HGIS op dit artikel opgevangen.

De apparaatuitgaven tonen (artikel 47) ook de komende jaren een dalende lijn. Dit is het gevolg van de regeerakkoordmaatregelen A1 (Rijksoverheid incl. ZBO's) en H89 (Reductie postennetwerk).

6. Veiligheid en Justitie

De daling van de uitgaven betreffen de afnemende bijdragen in de huisvestingskosten van Europol en Eurojust.

Horizontale Toelichting

7. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De HGIS middelen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties betreffen enkele attachés.

8. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De HGIS uitgaven van OCW dalen. Dit is het gevolg van de regeerakkoordmaatregel H85 (Ontwikkelingshulp). Zoals beschreven in de kamerbrief *Wat de Wereld Verdient, een Nieuwe Agenda voor Hulp en Handel* (Kamerstukken II, vergaderjaar 2012–2013, [33 625, nr. 1](#)) wordt de ODA bijdrage aan kennisinstellingen op de begroting van OCW verlaagd.

9B. Financiën

Betalingen aan de Wereldbank zijn eerder gedaan dan vooraf gepland, waardoor schommelingen in de HGIS uitgaven van het Ministerie van Financiën ontstaan.

10. Defensie

Het kabinet heeft bij de totstandkoming van de begroting 2016 besloten tot een verhoging van het Budget Internationale Veiligheid (60 mln.) t.b.v. crisisbeheersingsoperaties vanaf 2016 waardoor de uitgavenruimte structureel wordt verhoogd. De hogere uitgaven in 2016 worden verder verklaard door de verlengingen van de crisisbeheersingsoperaties in Afghanistan (Resolute Support), Irak (anti-ISIS coalitie) en Mali (MINUSMA). Hiervoor wordt ook ruimte in het budget 2015 aangewend. De hogere ontvangsten in 2016 en 2017 worden verklaard doordat in deze jaren teruggaven worden verwacht vanuit de Verenigde Naties voor kosten die worden gemaakt voor de MINUSMA-missie in Mali.

12. Infrastructuur en Milieu

De daling van de uitgaven vanaf 2015 wordt met name verklaard door de afloop van het CO2-reductieprogramma Clean Development Mechanism (CDM) en een daling van het attachébudget als gevolg van de regeerakkoordmaatregel H89 (Reductie postennetwerk).

13. Economische Zaken

De daling van de uitgaven vanaf 2015 wordt met name verklaard door de afloop van het CO2-reductieprogramma Joint Implementation (JI) en een daling van het attachébudget als gevolg van de regeerakkoordmaatregel H89 (Reductie postennetwerk).

15. Sociale Zaken en Werkgelegenheid

De HGIS middelen van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid betreffen enkele attachés.

16. Volksgezondheid, Welzijn en Sport

De HGIS middelen van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport betreffen enkele attachés.

17. Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Artikel 41 (Duurzame handel en investeringen) laat stijgende uitgaven zien t/m 2017. Met het Dutch Good Growth Fund wordt beoogd het speerpunt voor een versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden te realiseren.

Artikel 42 (Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water) toont stijgende uitgaven. Zoals omschreven in de brief *Wat de Wereld Verdient, een Nieuwe Agenda voor Hulp en Handel* (Kamerstukken II, vergaderjaar

Horizontale Toelichting

2012–2013, [33 625, nr. 1](#)) neemt het budget op het speerpunt van duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water de komende jaren toe.

Artikel 43 (Sociale vooruitgang) laat per saldo dalende uitgaven zien. Dit is het gevolg van beleidskeuzes zoals omschreven in de kamerbrief *Wat de Wereld Verdient, een Nieuwe Agenda voor Hulp en Handel* (Kamerstukken II, vergaderjaar 2012–2013, [33 625, nr. 1](#)). Binnen dit artikel stijgen de uitgaven op het speerpunt seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en een halt aan de verspreiding van HIV/Aids. Hier staat tegenover dat de uitgaven die niet tot de speerpunten behoren dalen. Het gaat om uitgaven met betrekking tot het maatschappelijk middenveld en onderwijs- en onderzoeksactiviteiten.

Artikel 44 (Vrede en veiligheid voor ontwikkeling) betreft het artikel waarop het kabinet met het oog op de vele internationale crises in 2014 besloot 570 mln. beschikbaar te stellen voor een noodhulpfonds. Het fonds is flexibel inzetbaar gedurende de kabinetsperiode (t/m 2017). Daarnaast wordt in 2015 additioneel 110 mln. beschikbaar gesteld ten behoeve van opvang in de regio.

Artikel 45 (Versterkte kaders voor ontwikkeling) betreft het parkeer- en verdeelartikel van de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Op dit artikel worden aanpassingen als gevolg van de bni-ontwikkeling opgenomen.

Consolidatie

CONSOLIDATIE						
bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal uitgaven	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6
totaal niet-belastingontvangsten	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6
1 Nog niet toegerekend						
Uitgaven	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6
Ontvangsten	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6

De post *Consolidatie* wordt gebruikt voor het corrigeren van de Rijksbegroting voor dubbeltellingen die ontstaan door het bruto-boeken van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat bijdraagt, als het departement dat ontvangt de uitgaven op zijn begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt daarnaast de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Hierdoor wordt het rekenkundig niveau van de totale rijksuitgaven en de rijksontvangsten hoger dan het feitelijk niveau. Op de post *Consolidatie* wordt hiervoor gecorrigeerd. De hoogte van de post wordt in belangrijke mate bepaald door de bijdragen van de begroting van Infrastructuur & Milieu aan het Infrastructuurfonds.

10. Verticale toelichting

De verticale toelichting bevat een cijfermatig overzicht voor alle begrotingen van budgettaire veranderingen die zich hebben voorgedaan in de uitgaven en niet-belastingontvangsten sinds de Ontwerpbegroting 2015. Dit overzicht bevat zodoende alle mutaties die hebben plaatsgevonden n.a.v. het Regeerakkoord en de herverkaveling van de begrotingen en het aanvullend pakket. Dit sluit aan op de mutaties zoals gepresenteerd in de ontwerpbegrotingen van de departementen.

Per begroting wordt een cijfermatig overzicht gepresenteerd van de voornaamste mutaties, gevolgd door een toelichting hierop. Voor een meer gedetailleerde toelichting op de mutaties wordt verwezen naar de afzonderlijke suppletore begrotingen.

De Verticale Toelichting onderscheidt drie categorieën mutaties:

1. mee- en tegenvallers;
2. beleidsmatige mutaties;
3. technische mutaties.

Alle overboekingen, desalderingen, statistische correcties en mutaties die niet tot een ijklijn behoren, zijn in de laatste categorie «technische mutaties» geclusterd. Overigens hebben sommige overboekingen en desalderingen wél een beleidsmatig karakter. Dit komt tot uitdrukking in de toelichtingen. Ingeval samenhangende mutaties in meerdere categorieën voorkomen, worden deze eenmaal toegelicht.

De totalen per begroting worden in eerste instantie gepresenteerd exclusief de bedragen die onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) vallen. Door middel van een aansluitregel wordt het deel van de begroting dat onder HGIS valt, zichtbaar gemaakt. De veranderingen die optreden binnen het HGIS-deel van de begroting worden gepresenteerd en toegelicht in de verticale toelichting van alle HGIS-uitgaven. De laatste regel geeft per begroting de totaalstand inclusief HGIS.

De ondergrens is afhankelijk van de omvang van de begroting en verschilt voor de verschillende categorieën mutaties. De post diversen bevat de mutaties die onder de ondergrens vallen en wordt in beginsel alleen toegelicht indien zich bijzonderheden voordoen.

Verticale Toelichting

Samenvattend overzicht mutaties per begroting 2016 bedragen in miljoenen euro's

		Mutaties uitgaven 2016	Mutaties ontvangsten 2016
<i>Departementale begrotingen</i>			
I	De Koning	0,5	0,0
IIA	Staten Generaal	3,9	0,0
IIB	Hoge Colleges van Staat	- 0,8	0,0
III	Algemene Zaken	0,7	0,1
IV	Koninkrijksrelaties	15,9	0,0
V	Buitenlandse Zaken	- 30,8	1.852,2
VI	Veiligheid en Justitie	137,2	39,8
VII	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	79,6	- 50,5
VIII	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	646,3	16,4
IXA	Nationale Schuld	- 6.009,1	1.510,9
IXB	Financiën	9,6	195,2
X	Defensie	122,0	- 54,1
XII	Infrastructuur en Milieu	- 1.217,2	2,3
XIII	Economische Zaken	124,0	- 3.334,7
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	- 1.108,8	21,9
XVI	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	- 241,4	24,0
XVII	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	0,0	0,0
XVIII	Wonen en Rijksdienst	55,2	2,5
<i>Overig</i>			
	Sociale Zekerheid	- 400,8	- 40,3
	Budgettair kader Zorg	- 698,3	- 29,0
	Gemeentefonds	302,7	0,0
	Provinciefonds	1.036,9	0,0
	Infrastructuurfonds	- 127,1	- 127,1
	Diergezondheidsfonds	8,8	8,8
	Accres Gemeentefonds/provinciefonds	- 335,2	0,0
	BES fonds	1,5	0,0
	Deltafonds	- 64,4	- 64,4
	Prijsbijstelling	- 638,4	0,0
	Arbeidsvoorwaarden	- 45,5	0,0
	Koppeling Uitkeringen	- 106,4	- 3,9
	Aanvullende Post Algemeen	307,3	0,0
	Homogene Groep Internationale Samenwerking	289,7	12,1

Verticale Toelichting

De Koning

I DE KONING: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	40,1	40,1	40,1	40,0	40,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,2	0,5	0,5	0,5	0,5	
Technische mutaties	0,2	0,5	0,5	0,5	0,5	
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1	
Extrapolatie	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1	40,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,8	0,5	0,5	0,5	0,5	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	40,9	40,6	40,6	40,5	40,6	40,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	40,9	40,6	40,6	40,5	40,6	40,6

I DE KONING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Diversen (beleidsmatige mutaties)

Dit betreft met name de bijstelling van de uitkeringen naar aanleiding van het loslaten van de nullijn volgens de systematiek van de Wet Financieel Statuut van het Koninklijk Huis en een overheveling van Buitenlandse Zaken.

Diversen (technische mutaties)

Dit betreft met name een overboeking vanuit AZ ten bate van de eindafrekening van de Dienst van het Koninklijk Huis over 2014 inzake de overgang van het onderhoud van de Groene Draeck naar Defensie en de toegekende loon- en prijsbijstelling.

Verticale Toelichting

Staten-Generaal

IIA STATEN-GENERAAL: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	136,9	135,6	139,0	135,7	134,2	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	6,2	3,4	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	
Extrapolatie	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	134,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	6,8	3,9	0,6	0,6	0,6	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	143,7	139,6	139,6	136,2	134,7	134,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	143,7	139,6	139,6	136,2	134,7	134,7

IIA STATEN-GENERAAL: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2

Diversen – beleidsmatige mutaties uitgaven

De Tweede Kamer heeft voor 2015 en 2016 een aantal projecten voorzien, waaronder de aanleg van een 4G-netwerk en de aanpassing van de plenaire zaal.

Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	113,8	110,1	108,1	107,7	107,7	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	- 1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	1,7	- 1,0	- 2,7	- 3,4	- 3,4	
	1,7	- 1,0	- 2,7	- 3,4	- 3,4	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	
	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	
Extrapolatie						104,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,5	- 0,8	- 2,4	- 3,1	- 3,1	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	114,3	109,3	105,6	104,6	104,6	104,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	114,3	109,3	105,6	104,6	104,6	104,7

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						5,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7	5,7

Diversen – mee- en tegenvallers en beleidsmatige mutaties uitgaven
De instroomraming in het Hoger Beroep Vreemdelingen is voor 2015 naar beneden bijgesteld. Dit leidt tot een verlaging van uitgavenraming van de Raad van State voor 2015 en verdere jaren.

Verticale Toelichting

Algemene Zaken

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	62,8	62,5	62,2	60,8	60,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	
Extrapolatie	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	1,7	0,7	0,6	0,6	0,6	61,4
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	64,6	63,2	62,7	61,4	61,4	61,4
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	64,6	63,2	62,7	61,4	61,4	61,4

III ALGEMENE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	6,6	6,6	6,6	6,6	6,6	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Technische mutaties	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	6,7
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	7,1	6,8	6,8	6,7	6,7	6,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	7,1	6,8	6,8	6,7	6,7	6,7

Diversen (beleidsmatige mutaties)
Dit betreft voornamelijk de eindejaarsmarge.

Diversen (technische mutaties)
Dit betreft met name de loon- en prijsbijstelling.

Verticale Toelichting

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	258,9	241,5	276,4	258,5	114,2	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	- 9,1	7,5	7,4	1,3	0,9	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	13,2	8,4	8,8	8,6	9,0	
Niet tot een ijklijn behorend						
Lopende inschrijving curacao	129,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	142,8	8,4	8,8	8,6	9,0	123,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	133,7	15,9	16,2	9,9	9,9	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	392,6	257,5	292,6	268,4	124,1	123,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	392,6	257,5	292,6	268,4	124,1	123,2

IV KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	36,5	36,5	36,5	36,5	36,5	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0	36,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	48,6	36,5	36,5	36,5	36,5	36,5
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	48,6	36,5	36,5	36,5	36,5	36,5

Diversen – beleidsmatige en technische mutaties uitgaven en niet-belastingontvangsten

Er is besloten tot de oprichting van een Integriteitsautoriteit Sint Maarten. Tevens wordt ingezet op de aanpak van acute knelpunten in de rechtshandhaving op Sint Maarten en op versterking van kinderrechten in Caribisch Nederland (amendement Van Laar/Segers, Kamerstukken II, [34 000 nr. 9](#)). Dit wordt grotendeels gedekt door meerontvangsten, onder meer uit opheffing van de Stichting Ontwikkeling Nederlandse Antillen in 2015. Vanaf 2016 zijn de budgetten voor Rijksdienst Caribisch Nederland overgeheveld naar de begroting van Koninkrijksrelaties.

Verticale Toelichting

Lopende inschrijving Curaçao

De landen Curaçao en Sint Maarten hebben op grond van de Rijkswet Financieel toezicht de mogelijkheid om, via een lopende inschrijving met Nederland, leningen voor investeringen aan te gaan. De geldleningen waarop Nederland inschrijft dienen te voldoen aan de normen en criteria van de Rijkswet, zoals een positief advies van het College financieel toezicht. Voor Curaçao is een leenaanvraag ingewilligd van ANG 267 mln. (€ 129,6 mln.) voor de 2^e tranche van het nieuwe ziekenhuis (ANG 187 mln.) en voor overige investeringen als infrastructuur en onderwijsvoorzieningen (ANG 80 mln.).

Verticale Toelichting

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	6.479,0	7.681,6	7.635,7	7.911,2	8.120,2	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
1. afronding begroting 2014	- 66,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
2. begroting 2015	55,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
3. terugbetaling van de naheffing	- 460,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
4. vertraagde nederlandse korting door vertraagde ratificatie	2.077,1	- 2.077,1	0,0	0,0	0,0	
5. Commissieramingen	- 35,1	- 66,9	- 55,3	- 0,8	- 0,1	
	1.570,3	- 2.144,0	- 55,3	- 0,8	- 0,1	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
6a. perceptiekostenvergoeding naar niet-belastingontvangsten	20,5	36,0	36,7	37,5	38,2	
6b. vertraagde Nederlandse korting naar niet-belastingontvangsten	0,0	2.077,1	0,0	0,0	0,0	
	20,5	2.113,1	36,7	37,5	38,2	
Extrapolatie						8.299,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	1.590,7	- 30,8	- 18,6	36,7	38,1	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	8.069,7	7.650,8	7.617,1	7.947,9	8.158,3	8.299,8
Totaal Internationale samenwerking	1.396,5	1.393,8	1.332,0	1.332,0	1.336,8	1.364,5
Stand Miljoenennota 2016	9.466,3	9.044,6	8.949,2	9.279,8	9.495,1	9.664,2

V BUITENLANDSE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	413,7	550,7	561,9	573,4	585,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
4. vertraagde nederlandse korting door vertraagde ratificatie	260,9	- 260,9	0,0	0,0	0,0	
	260,9	- 260,9	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
6a. perceptiekostenvergoeding naar niet-belastingontvangsten	20,5	36,0	36,7	37,5	38,2	
6b. vertraagde Nederlandse korting naar niet-belastingontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	20,5	2.113,1	36,7	37,5	38,2	
Extrapolatie						635,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	281,4	1.852,2	36,7	37,5	38,2	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	695,1	2.402,9	598,7	610,8	623,2	635,9
Totaal Internationale samenwerking	64,9	64,9	64,9	64,9	64,9	64,9
Stand Miljoenennota 2016	760,0	2.467,8	663,6	675,7	688,2	700,8

Algemeen

De omvang van de nationale afdrachten wordt bepaald door de omvang van de Europese begroting. Tegelijkertijd is de omvang van de Nederlandse afdrachten ook relatief ten opzichte van de overige lidstaten. De EU

Verticale Toelichting

ontvangt namelijk haar inkomsten uit verschillende afdrachten van de lidstaten, zoals invoerrechten, BTW-afdrachten en BNI-afdrachten (dit zijn uitgaven voor Nederland). Deze EU-inkomsten worden ook wel de «eigen middelen» van de EU genoemd. Nederland ontvangt op de EU-afdrachten een jaarlijkse korting. Deze korting is opgebouwd uit een lager tarief voor BTW-afdrachten en een vaste korting (lumpsum) op de BNI-afdrachten.

Hieronder vindt u verschillende mutaties op de raming van het Nederlandse deel van de EU-afdrachten, die in begrotingsjaar 2015 tot nu toe hebben plaatsgevonden.

1. Afronding begroting 2014

Uit de realisatie van de Europese begroting over 2014 resulteert een surplus (hogere inkomsten dan uitgaven). Dit surplus wordt toegevoegd aan de begroting voor het volgende jaar en verlaagt daarmee de afdrachten van de lidstaten (66 mln. lagere afdrachten voor Nederland) over het jaar 2015.

2. Begroting 2015

De Raad en het Europees Parlement hebben in december 2014 een Begrotingsakkoord gesloten over de begroting 2015 en de aanvullende begrotingen voor 2014. Dat Begrotingsakkoord leidde tot hogere uitgaven voor Nederland (150 mln.) en hogere inkomsten voor Nederland (95 mln.). Per saldo leidde dit Begrotingsakkoord tot 55 mln. hogere afdrachten voor 2014. Omdat het Begrotingsakkoord pas in december is gesloten zijn deze budgettaire effecten doorgeschoven naar 2015.

3. De terugbetaling van de naheffing

Als gevolg van de naheffing uit hoofde van de revisie van de Nationale Rekeningen is sprake van een terugbetaling van 460 mln. in 2015.

4. Vertraagde Nederlandse korting door een vertraagde ratificatie

De ratificatie van het Eigen Middelenbesluit in alle lidstaten wordt niet meer voorzien voor het einde van 2015. De jaarlijkse Nederlandse korting, die deel uitmaakt van het Eigen Middelenbesluit, slaat daardoor in 2016 neer in plaats van in het jaar 2015. Dit betekent dat de korting over de jaren 2014–2015 wordt doorgeschoven naar 2016. Ook de aanpassing van de perceptiekostenvergoeding wordt doorgeschoven naar 2016. De vertraagde ratificatie leidt in 2016 tot lagere afdrachten van netto ca. 2.077 mln. en lagere ontvangsten van netto ca. 260 mln.

5. Commissieramingen

De Voorjaarsraming van de Europese Commissie is verwerkt. Bij de Voorjaarsraming van de Europese Commissie worden geen nieuwe EU-uitgaven geautoriseerd, maar vinden enkel verschuivingen plaats in de financiering. Het gaat onder meer om de volgende aanpassingen. De bni-raming en de geharmoniseerde grondslag voor de btw is geactualiseerd. Daarnaast heeft de Europese Commissie nieuwe ramingen opgenomen voor de afdrachten van de invoerrechten en de daaraan verbonden inningskostenvergoeding. Deze nieuwe ramingen wijzigen de omvang van de afdrachten van de lidstaten. Per saldo is de raming van de Nederlandse afdrachten aan de EU neerwaarts bijgesteld.

6. Verschillende technische mutaties

- a) Vanwege de vertraagde ratificatie (jaren 2014–2015) boekt de Europese Commissie de Nederlandse korting op de EU-afdrachten als niet-belastingontvangst over.

Verticale Toelichting

- b) De perceptiekostenvergoedingen komen binnen via de ontvangsten van Nederland.

Verticale Toelichting

Veiligheid en Justitie

VI VEILIGHEID EN JUSTITIE: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	11.393,5	11.274,4	10.921,2	10.729,4	10.725,3	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Bed, bad, brood	13,3	20,0	20,0	20,0	20,0	
Besparingsverliezen wetstrajecten	1,0	58,0	0,0	0,0	0,0	
Dekking tekort b&t	- 53,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Dji aanzuiveren eigen vermogen	77,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Gedeeltelijke invulling taakstelling strafrecht- keten	0,0	26,2	38,2	27,1	0,0	
Gevolgen asielinstroom (niet oda) en inzet asielreserve	82,9	42,4	30,9	30,9	30,9	
Inzet eindejaarsmarge	- 78,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuif strafrechtketen	30,0	3,8	- 6,7	- 27,1	0,0	
Lagere bezetting dienst justitiële inrichtingen (dji)	- 10,3	- 10,5	- 3,0	3,0	18,3	
Maatregelen dienst justitiële inrichtingen (dji)	0,0	- 25,0	3,2	- 21,5	- 32,2	
Oda toerekening	539,0	51,0	189,0	0,0	0,0	
Rechtsbijstand (pmj)	31,2	16,5	13,4	11,4	9,5	
Rechtspraak (pmj)	7,5	- 17,3	- 21,9	- 34,0	- 50,6	
Taakstelling venj	- 30,0	- 30,0	- 60,0	- 60,0	- 60,0	
Tariefsverlaging rgd	- 6,8	- 142,1	- 133,1	- 126,3	- 69,3	
Thuiskopie	33,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Uitkering eindejaarsmarge	78,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	109,5	69,2	44,4	44,1	35,6	
	824,7	62,2	114,4	- 132,4	- 97,8	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Friciekosten dji van ap	34,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Verdeling loon- en prijsbijstelling	36,1	35,9	34,9	34,3	34,3	
Diversen	6,2	39,1	41,1	48,3	49,4	
Extrapolatie	76,3	75,0	76,0	82,6	83,7	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	901,0	137,2	190,4	- 49,8	- 14,2	10.732,3
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	12.294,5	11.411,6	11.111,7	10.679,5	10.711,1	10.732,3
Totaal Internationale samenwerking	50,5	45,3	33,3	32,8	32,8	32,8
Stand Miljoenennota 2016	12.345,0	11.456,9	11.145,0	10.712,4	10.744,0	10.765,1

Verticale Toelichting

VI VEILIGHEID EN JUSTITIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	1.424,2	1.477,3	1.507,8	1.551,1	1.561,6	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Besparingsverliezen wetstrajecten	- 51,0	- 23,0	- 4,0	- 1,0	0,0	
Boeten en transacties	- 115,0	0,0	0,0	- 35,0	- 35,0	
Gevolgen asielinstroom (niet oda) en inzet asielreserve	56,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Griffierechten pmj	3,2	- 17,8	- 17,1	- 21,8	- 25,5	
Schikking sbm-offshore	56,0	56,0	0,0	0,0	0,0	
Tariefsverlaging rgd	50,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	25,9	4,0	7,5	19,2	30,1	
	25,7	19,2	- 13,6	- 38,6	- 30,4	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	4,3	20,6	21,3	21,5	21,2	
Extrapolatie	4,3	20,6	21,3	21,5	21,2	1.565,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	30,0	39,8	7,7	- 17,1	- 9,2	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	1.454,2	1.517,1	1.515,5	1.534,0	1.552,4	1.565,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	1.454,2	1.517,1	1.515,5	1.534,0	1.552,4	1.565,8

Bed, bad, brood

Er is structureel 20 mln. beschikbaar gesteld op de begroting van VenJ voor de opvang en terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers.

Besparingsverliezen wetstrajecten

Als gevolg van vertraging van de invoering van de wetsvoorstellen «verhoging griffierechten», «stelselherziening rechtsbijstand» en «eigen bijdrage regelingen» treden er besparingsverliezen op. De vertraging bij het wetsvoorstel «stelselherziening rechtsbijstand» wordt veroorzaakt door het onafhankelijke onderzoek dat plaatsvindt naar de oorzaken van de kostenstijgingen. De besparingsverliezen vanuit de wetsvoorstellen «verhoging griffierechten» en «eigen betalingen» leiden tot lagere ontvangsten en zijn aan de ontvangstenkant opgenomen.

Dekking tekort b&t

Door een terugloop in de ontvangsten uit boetes en transacties is een nieuwe tegenvaller ontstaan op de VenJ-begroting (zie ook Boeten en transacties – ontvangsten). Op basis van de huidige realisatiecijfers wordt vooralsnog uitgegaan van een tekort in 2015, deels het gevolg van de coulance acties van de politie. Het tekort wordt gedekt door diverse maatregelen en meevallers binnen VenJ, waaronder een verlaging van de bijdrage aan de Raad voor de Rechtspraak door minder volume vooraf te financieren en een ontvangstenmeevaller bij subsidieafrekeningen.

DJI aanzuiveren eigen vermogen

Ultimo 2014 had DJI een negatief eigen vermogen van 77 mln. Conform de Regeling Agentschappen zuivert het Ministerie van VenJ het eigen vermogen van Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) aan.

Verticale Toelichting

Gedeeltelijke invulling taakstelling strafrechtketen

Er is een taakstelling op de strafrechtketen. Deze wordt gedeeltelijk ingevuld doordat de tarieven van de Rgd structureel verlaagd worden (zie ook *Tariefsverlaging Rgd – uitgaven*).

Gevolgen asielinstroom (niet ODA) en inzet asielreserve

De asielinstroom neemt toe en dit leidt tot extra opvangkosten bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA). Ook zijn er hogere kosten voor de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) vanwege de stijging van het aantal asielzoekers die de procedure voor een asielaanvraag doorlopen.

Inzet eindejaarsmarge

De eindejaarsmarge wordt ingezet ter dekking van overlopende verplichtingen van 2014 naar 2015 en voor problematiek op de begroting van Veiligheid en Justitie.

Kasschuif strafrechtketen

De taakstelling op de strafrechtketen wordt verlaagd met het surplus van de Rgd (zie ook *Gedeeltelijke invulling taakstelling strafrechtketen* en *Taakstelling VenJ – Uitgaven*). De kasschuif brengt deze middelen in het gewenste ritme, zodat de taakstelling pas halverwege 2017 ingaat.

Lagere bezetting dienst justitiële inrichtingen (DJI)

Wegens de lage bezetting in het gevangeniswezen, jeugdinstellingen en de vreemdelingenbewaring vallen bij DJI middelen vrij. Tevens levert voorgenomen verhuur van Norgerhaven besparingen op. Daarnaast worden extra middelen (structureel 27 mln.) toegevoegd aan de Forensische zorg. Per saldo levert dit in 2015 10,3 mln. op.

Maatregelen dienst justitiële inrichtingen (DJI)

Dit betreft een saldo van maatregelen op terrein van DJI. De meest recente prognoses uit het prognose model justitiële ketens (PMJ) voor de behoefte aan sanctiecapaciteit laten voor het gevangeniswezen een capaciteitsoverschot zien. Door meerpersoonscellen in te zetten als eenpersoonscellen wordt dit overschot teruggebracht en blijft flexibiliteit in de toekomst gewaarborgd. De PMJ-ramingen laten ook overschotten zien voor de TBS. Hiermee kan structureel de oplopende volumeontwikkeling bij de overige Forensische zorg worden opgevangen. Daarnaast is er besloten tot het versneld sluiten van JJI De Heuvelrug.

Oda toerekening

De raming voor de asielinstroom is in 2015 naar boven bijgesteld. Dit leidt tot hogere asielopvangkosten bij het COA. De kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen worden toegerekend aan ODA. Door de verhoogde raming van de asielinstroom neemt de toerekening aan ODA in 2015 tot en met 2017 ook toe. Daarnaast wordt een aanpassing in de ODA-systematiek doorgevoerd zodat toerekening en uitgaven dichter op elkaar liggen.

Rechtsbijstand

Uit PMJ volgt een tegenvaller op de rechtsbijstand, die los staat van de stelselherziening rechtsbijstand. De tegenvaller wordt met name veroorzaakt doordat er meer verzoeken voor rechtsbijstand zijn, dan waarmee in de raming rekening is gehouden.

Verticale Toelichting

Rechtspraak

Uit PMJ volgt een meevaller op de rechtspraak. Deze wordt met name veroorzaakt doordat er bij de Raad voor de Rechtspraak minder zaken worden behandeld dan waarmee in de raming rekening is gehouden.

Taakstelling VenJ

Er is taakstellend in 2015 en 2016 30 mln. en structureel vanaf 2017 60 mln. ingeboekt op de begroting van VenJ. De taakstelling zal in 2015 en 2016 worden ingevuld door de tariefsverlaging Rgd (zie ook *Inzet surplus Rgd* en *Kasschuif strafrechtketen inzet surplus Rgd*). In 2017 wordt circa de helft (32 mln.) van deze taakstelling ingevuld door de tariefsverlaging Rgd.

Tariefsverlaging Rgd

Departementen wordt een tariefsverlaging toegekend. Bij VenJ wordt deze ingezet ter dekking van de problematiek op de VenJ begroting (zie ook *Inzet surplus Rgd*). Een deel van de tariefsverlaging wordt via de ontvangstenzijde geboekt.

Thuiskopie

Er is een schikking getroffen door het Ministerie van VenJ met de Stichting Thuiskopie voor 33,5 mln. vanwege het niet actualiseren van een algemene maatregel van bestuur waarmee de stichting een heffing kan opleggen op met name geluids- en beeldragers.

Uitkering eindejaarsmarge

In 2014 is het budget van het Ministerie van VenJ niet volledig tot besteding gekomen. Deze middelen zijn in 2015 aan de begroting van VenJ toegevoegd.

Diversen – beleidsmatige mutaties uitgaven

De post diversen is een optelling van verschillende mee- en tegenvallers. De belangrijkste tegenvallers zijn additionele archiefkosten bij de IND, een besparingsverlies bij arbeid van gedetineerden, extra controle handbagage Schiphol, een bijdrage aan de voorzieningen binnen de generieke digitale infrastructuur GDI (deze middelen zijn op de aanvullende post geplaatst) en de PV-vergoeding.

Friciekosten dienst justitiële inrichtingen

De uitvoering van het Masterplan DJI (TK 24 587, nr. 535) heeft tot gevolg dat een aanzienlijk aantal justitiële inrichtingen wordt gesloten. Dit brengt onder andere frictiekosten ten aanzien van het vastgoed met zich mee. Voor het inpassen van de frictiekosten huisvesting Masterplan DJI zijn middelen op de aanvullende post gereserveerd. De in 2015 benodigde middelen worden via de aanvullende post bij Financiën aan de begroting van VenJ beschikbaar gesteld.

Verdeling loon- en prijsbijstelling

De loon- en prijsbijstelling worden uitgekeerd aan de begroting van VenJ.

Diversen – technische mutaties uitgaven

Deze post bestaat uit enkele mee- en tegenvallers. De drie belangrijkste posten zijn de exploitatiekosten C2000 (10,4 mln.), de prijsbijstelling tranche 2015 voor 9,1 mln. en de middelen voor contraterrorisme (oplopend naar 20,5 mln. in 2019) die via de aanvullende post bij Financiën aan de begroting van VenJ beschikbaar zijn gesteld.

Verticale Toelichting

Boeten en transacties

Op het dossier boeten en transacties wordt in 2015 vanwege een tijdelijke verminderde inzet van digitale handhavingsmiddelen (onder andere door de vervanging van trajectcontrolesystemen, flitspalen en radarcontrolesystemen) en de coulant acties van de politie in het kader van de CAO onderhandelingen (zie ook *Dekking tekort b&t – uitgaven*), een tekort verwacht van in totaal 115 mln. Vorig jaar is een kasschuif verwerkt bij de ontvangsten uit boeten en transacties op basis van de verwachting dat er op termijn hogere ontvangsten zouden gaan optreden. Thans wordt deze oploop niet meer verwacht. Derhalve is er een ramingsbijstelling van 35 mln. in 2018 en 2019 verwerkt.

Griffierechten

Als gevolg van een daling van zaken bij de Raad voor de Rechtspraak zoals blijkt uit PMJ dalen ook de griffieontvangsten op de VenJ begroting.

Schikking SBM-offshore

De schikking met SBM-Offshore levert een meevaller op aan de ontvangstenkant.

Diversen – beleidsmatige mutaties niet-belastingontvangsten

Deze post bestaat uit enkele meevallers, waaronder het in de meerjarenscijfers opnemen van de jaarlijkse indexatie van griffierechten en de terugontvangsten van de financieringsresultaten 2014 van de onderdelen Justis en het CJIB.

Diversen – technische mutaties niet-belastingontvangsten

De post diversen bestaat uit enkele mutaties, waaronder een bijdrage in het kader van jeugd en veiligheid (2,8 mln.) bij Justitiële jeugdinrichtingen en een saldering vanwege ICT project Prima (3,6 mln.).

Verticale Toelichting

Binnenlandse Zaken

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	634,0	603,4	569,1	559,8	557,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Eindejaarsmarge wenr	- 231,2	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	5,6	0,9	- 9,3	- 8,9	- 9,5	
	- 225,6	0,9	- 9,3	- 8,9	- 9,5	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Dva ontvangsten	59,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Ejm huurtoeslag 2014	258,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Middelen gdi 2015	32,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Middelen gdi 2016	0,0	36,1	0,0	0,0	0,0	
Versterking veiligheidsketen	0,0	14,0	26,0	26,0	31,0	
Diversen	45,3	28,6	6,4	7,7	8,3	
	394,7	78,7	32,4	33,7	39,3	
Extrapolatie						588,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	169,0	79,6	23,1	24,8	29,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	803,0	683,1	592,2	584,6	587,5	588,0
Totaal Internationale samenwerking	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Stand Miljoenennota 2016	803,2	683,2	592,4	584,7	587,7	588,2

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	757,4	92,5	41,5	41,5	41,4	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	- 1,9	- 1,0	0,0	0,0	0,0	
	- 1,9	- 1,0	0,0	0,0	0,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Dva ontvangsten	59,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	27,6	0,5	15,5	15,4	15,3	
Niet tot een ijklijn behorend						
Herijking vut fonds	78,7	- 50,0	0,0	0,0	0,0	
	165,3	- 49,5	15,5	15,4	15,3	
Extrapolatie						56,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	163,4	- 50,5	15,5	15,4	15,3	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	920,7	42,0	57,0	56,9	56,7	56,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	920,7	42,0	57,0	56,9	56,7	56,7

Verticale Toelichting

Eindejaarsmarge WenR en eindejaarsmarge huurtoeslag 2014

De begrotingstechnische verwerking van de eindejaarsmarge van de begroting voor Wonen en Rijksdienst (XVIII) loopt via de begroting van Binnenlandse Zaken (VII). De overschrijding bij de Huurtoeslag in 2014 (258,3 mln.) leidt per saldo tot een negatieve eindejaarsmarge voor Wonen en Rijksdienst op de begroting van BZK (231,2 mln.).

Versterking veiligheidsketen

De operationele capaciteit van de AIVD wordt uitgebreid ter versterking van contraterroreisme en om radicalisering tegen te kunnen gaan (TK [29 754, nr. 302](#)).

Diversen – beleidsmatige en technische mutaties uitgaven en ontvangsten

De hoogte van de post diversen, zowel aan uitgaven- als ontvangstenkant, wordt mede veroorzaakt door een desalderingen van 18,7 mln. bij Doc-Direkt en van 58,9 mln. voor dienstverleningsafspraken (DVA). Doc-Direkt levert diensten aan departementen en notarissen voor archiefbewerking, -beheer, -opslag en digitale documenthuishouding. Daarvoor ontvangt Doc-Direkt middelen ter dekking van de kosten (personeel en materieel). De ontvangsten en uitgaven die voortvloeien uit de DVA betreft de dienstverlening tussen de baten-en-lastenagentschappen die via het kerndepartement worden verrekend.

Bovendien wordt er een bijdrage geleverd aan de voorzieningen binnen de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI). Deze middelen zijn naar de Aanvullende Post overgeheveld. De daarnaast vanaf 2017 te realiseren ontvangsten voor de GDI worden voorlopig geboekt op de begroting van BZK. Een deel van de op de Aanvullende Post gereserveerde middelen is uitgekeerd aan BZK als opdrachtgever voor het grootste deel van de GDI-voorziening, waaronder eID, DigiD en Mijn Overheid (circa 60 mln. in 2015 en 2016).

Herijking VUT-fonds

De raming voor de VUT-lening wordt bijgesteld op basis van de meest actuele inzichten in de liquiditeitsplanning. Naar verwachting lost het VUT-fonds in 2015 haar lening al volledig af.

Verticale Toelichting

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	35.978,3	36.146,5	36.247,0	36.137,1	36.031,9	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Autonome raming studiefinanciering	79,4	41,9	- 7,4	- 22,5	- 61,3	
Gewichtenregeling	0,0	- 10,0	- 20,0	- 30,0	- 40,0	
Leerlingenvolume referentieraming 2015	75,1	- 48,3	- 123,3	- 188,3	- 216,8	
Onderwijsachterstandenbeleid	0,0	0,0	- 10,0	- 30,0	- 40,0	
Ramingsbijstelling 2017-2020	0,0	0,0	- 94,3	- 94,3	- 94,3	
Diversen	0,0	- 20,0	- 20,0	- 20,0	- 20,0	
	154,5	- 36,4	- 275,0	- 385,1	- 472,4	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Eindejaarsmarge	- 57,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuif actieplan leerkracht	0,0	- 6,9	- 126,8	6,0	26,4	
Kasschuif ov-studentenkaart	0,0	400,0	- 250,0	- 150,0	0,0	
Diversen	- 39,7	- 0,5	3,9	23,6	5,5	
	- 96,8	392,6	- 372,9	- 120,4	31,9	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Loonbijstelling tranche 2015	103,4	102,5	102,5	101,8	101,3	
Regeerakkoord 2012 - d32	0,0	292,0	292,0	292,0	292,0	
Diversen	20,3	31,0	38,5	39,4	36,5	
Niet tot een ijklijn behorend						
Autonome raming studiefinanciering	- 116,3	- 123,7	- 98,3	- 101,6	- 96,2	
Leerlingenvolume referentieraming 2015	13,3	- 41,1	- 64,6	- 62,3	- 65,8	
Diversen	29,9	29,4	30,4	30,8	30,9	
Extrapolatie	50,6	290,1	300,5	300,1	298,7	35.890,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	108,3	646,3	- 347,3	- 205,3	- 141,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	36.086,6	36.792,8	35.899,7	35.931,7	35.890,1	35.890,2
Totaal Internationale samenwerking	61,6	60,6	55,8	55,8	55,8	55,8
Stand Miljoenennota 2016	36.148,1	36.853,4	35.955,5	35.987,6	35.946,0	35.946,0

Verticale Toelichting

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	1.256,7	1.320,7	1.382,1	1.459,0	1.517,6	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Rente studiefinanciering	- 40,3	- 56,0	- 81,5	- 110,2	- 142,4	
Diversen	4,9	3,4	- 11,7	- 17,5	- 13,8	
	- 35,4	- 52,6	- 93,2	- 127,7	- 156,2	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	9,4	3,0	3,0	3,0	3,0	
Niet tot een ijklijn behorend						
Autonome raming studiefinanciering	43,8	66,1	89,8	115,8	144,3	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	53,2	69,1	92,8	118,8	147,3	
Extrapolatie						
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	17,9	16,4	- 0,5	- 8,8	- 8,8	1.585,4
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	1.274,6	1.337,2	1.381,6	1.450,2	1.508,7	1.585,4
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	1.274,6	1.337,2	1.381,6	1.450,2	1.508,7	1.585,4

Autonome raming studiefinanciering

De raming studiefinanciering 2015 laat een tegenvaller zien ten opzichte van de in de OCW-begroting 2015 verwerkte raming uit het voorjaar 2014 die omslaat naar een kleine meevaller vanaf 2017. Dit patroon doet zich zowel voor bij de basis- als de aanvullende beurs.

Gewichtenregeling

Op basis van de lagere raming van het aantal gewichtenleerlingen wordt het budget voor de gewichtenregeling structureel met 50 mln. neerwaarts bijgesteld.

Leerlingenvolume referentieraming 2015

De tegenvaller bij de leerlingen- en studentenraming in 2015 slaat vanaf 2016 om in een meevaller die oploopt naar circa 217 mln. in 2019. Uit de referentieraming leerlingen- en studentenaantallen blijkt dat het aantal leerlingen en studenten voor 2015 hoger is dan de in de OCW-begroting 2015 verwerkte aantallen. Vanaf 2016 komen de aantallen lager uit ten opzichte van de vorige raming. Hierachter gaan verschillende bewegingen schuil. Het aantal geraamde basisschoolleerlingen laat in alle jaren een stijging zien vanwege de geraamde toename immigratie- en geboortecijfers. De aantallen mbo-studenten komen op basis van de meest recente telgegevens flink lager uit. Voor het voortgezet en hoger onderwijs worden in de eerste jaren meer leerlingen respectievelijk studenten geraamd en in de latere jaren minder ten opzichte van de vorige referentieraming.

Verticale Toelichting

Onderwijsachterstandenbeleid

Op basis van de lagere raming van het aantal gewichtenleerlingen wordt het budget voor het onderwijsachterstandenbeleid (OAB) structureel met 50 mln. neerwaarts bijgesteld.

Ramingsbijstelling 2017–2020

Dit betreft een incidentele bijstelling van 94,3 mln. voor de jaren 2017 tot en met 2020 welke bij de begroting 2017 zal worden verdeeld over de verschillende beleidsartikelen, nadat rekening is gehouden met de budgettaire mutatie op basis van de referentie- en studiefinancieringsraming 2016.

Diversen

De raming voor subsidies wordt structureel met 20 mln. neerwaarts bijgesteld, vanwege verwachte onderuitputting op het subsidie-instrument.

Eindejaarsmarge

Dit betreft het saldo van de totale onderuitputting op de OCW begroting in 2014 van 126,8 mln. en twee vooruitbetalingen in 2014 van in totaal 184 mln. (zie ook brief aan de Tweede Kamer, kamerstuk [34 000 VIII, nr. 82](#)). Hierdoor was er in 2014 sprake van een overschrijding van de OCW begroting van 57,1 mln. Deze negatieve eindejaarsmarge wordt in 2015 verrekend.

Kasschuif actieplan LeerKracht

Voor het actieplan LeerKracht van Nederland worden de maatregelen uit dit actieplan en de dekking ervan met elkaar in evenwicht gebracht. In totaal wordt 133,7 mln. uit de jaren 2016 en 2017 doorgeschoven naar de jaren 2018, 2019 en 2020.

Kasschuif ov-studentenkaart

Ter optimalisatie van het kasritme van de staat wordt een deel van de verplichtingen aan de vervoersbedrijven voor de OV-studentenkaart vooruitbetaald.

Regeerakkoord 2012 – D32

Tranche 2016 van de middelen voor regeerakkoordmaatregel D32 (Intensivering onderwijs en onderzoek) is overgeheveld naar de begroting van OCW.

Diversen (beleidsmatige mutaties)

Deze post bestaat hoofdzakelijk uit overlopende verplichtingen van 2015 naar verdere jaren. Hiervan heeft in 2015 18,9 mln. betrekking op een vertraging die zich voordoet in de onderwijshuisvesting op Caribisch Nederland. Verder wordt 6 mln. van 2015 doorgeschoven naar 2017 ten behoeve van de start van het nieuwe huisvestingstelsel Rijksmusea in 2017. Er wordt 6 mln. van het project flexibel hoger onderwijs voor volwassenen doorgeschoven naar 2016 om de raming beter aan te laten sluiten bij de verwachte realisatie. Voor het Lerarenfonds (eerder Innovatiefonds) wordt 4,5 mln. doorgeschoven naar 2016 omdat door de schooljaarsystematiek een groot deel van de uitgaven in 2016 plaatsvinden. Tot slot wordt er op het centrale apparaatartikel 5,3 mln. doorgeschoven naar de jaren 2016–2019 om aan te sluiten bij de gewijzigde financieringsbehoefte in verband met (inter)departementale ontwikkelingen. Hierbij gaat het o.a. om de uitwerking van de commissie Elias, de

Verticale Toelichting

aansluiting van OCW op SAP 3F en het interdepartementale programma Rijk aan Informatie.

Loonbijstelling tranche 2015

Dit betreft de budgettaire verwerking van de loonbijstelling tranche 2015.

Diversen (technische mutaties kaderrelevant)

Dit betreft hoofdzakelijk de budgettaire verwerking van het kaderrelevante deel van de prijsbijstelling tranche 2015.

Autonome raming studiefinanciering (niet-kaderrelevant)

De niet-kaderrelevante raming studiefinanciering wordt neerwaarts bijgesteld. Dit is met name het gevolg van een lagere groei van het gemiddeld geleende bedrag per student zoals blijkt uit de realisatiecijfers van 2014.

Leerlingenvolume referentieraming 2015 (niet-kaderrelevant)

Dit betreft de budgettaire verwerking van het niet-kaderrelevante deel van de referentieraming 2015 op de studiefinanciering. Vanwege dalende studentenaantallen neemt het aantal leningen en prestatiebeurzen af.

Diversen (technische mutaties niet-kaderrelevant)

Dit betreft de budgettaire verwerking van het niet-kaderrelevante deel van de prijsbijstelling tranche 2015.

Rente studiefinanciering

De raming voor studiefinanciering 2015 laat lagere renteontvangsten zien vanwege de lagere rentestand.

Autonome raming studiefinanciering (niet-kaderrelevant)

De raming voor ontvangsten op de hoofdsom van de studieleningen is opwaarts bijgesteld. Vanwege de lagere rente wordt het aflossingsdeel in de terugbetalingen groter.

Verticale Toelichting

Nationale Schuld

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIONEBASIS): UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	13.070,3	15.159,5	17.328,8	16.566,6	19.020,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	- 4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Niet tot een ijklijn behorend						
Mutatie in rekening-courant en deposito	- 2.291,5	- 3.360,3	- 4.323,2	- 2.630,8	- 4.315,9	
Rente vaste schuld	- 532,1	- 1.450,6	- 2.066,4	- 2.140,2	- 2.342,3	
Rente vlottende schuld	- 8,6	- 889,7	- 5,4	15,5	15,5	
Rentelasten	2,1	- 208,6	- 40,8	43,2	145,8	
Verstrekte leningen	4.886,2	- 100,0	- 100,0	- 100,0	- 100,0	
	2.056,2	- 6.009,1	- 6.535,7	- 4.812,2	- 6.596,8	
Extrapolatie						13.045,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	2.051,9	- 6.009,1	- 6.535,8	- 4.812,2	- 6.596,9	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	15.122,3	9.150,4	10.793,0	11.754,5	12.424,0	13.045,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	15.122,3	9.150,4	10.793,0	11.754,5	12.424,0	13.045,8

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIONEBASIS): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	4.008,9	5.557,2	5.300,1	5.044,9	4.867,2	
Technische mutaties						
Niet tot een ijklijn behorend						
Aflossingen op leningen	4.606,5	- 849,8	- 529,7	- 617,7	- 600,8	
Mutatie in rekening-courant en deposito	0,0	3.060,4	3.296,6	3.522,5	3.754,4	
Rente vaste schuld	910,7	- 256,6	179,9	461,5	527,2	
Rentebaten	- 142,5	- 398,7	- 564,7	- 601,7	- 705,5	
Diversen	- 11,8	- 44,5	- 41,5	- 1,5	- 3,5	
	5.362,9	1.510,8	2.340,6	2.763,1	2.971,8	
Extrapolatie						6.907,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	5.362,8	1.510,9	2.340,6	2.763,1	2.971,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	9.371,8	7.068,1	7.640,7	7.808,0	7.839,0	6.907,1
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	9.371,8	7.068,1	7.640,7	7.808,0	7.839,0	6.907,1

Mutatie in rekening-courant en deposito (uitgaven en ontvangsten)
De inleg van de sociale fondsen is gewijzigd als gevolg van een stijging van de premieontvangsten en een daling van de premiegefinancierde uitgaven.

Rente vaste schuld
De geraamde rentelasten vaste schuld dalen als gevolg van bijstellingen van de rentetarieven.

Verticale Toelichting

Rente vlottende schuld

De geraamde rentelasten vlottende schuld wijzigt alleen substantieel in 2016. Dat komt doordat alleen in dat jaar de rekenrente significant is gewijzigd ten opzichte van vorig jaar.

Rentelasten

De raming voor rentelasten kasbeheer dalen als gevolg van een wijziging van de rekenrente en veranderingen bij de aangehouden middelen van met name de sociale fondsen.

Verstrekte leningen

Gewijzigde inzichten in het leengedrag van agentschappen en Rechtspersonen met een wettelijke taak leiden tot een aanpassing van de voorziene uitgaven.

Aflossingen op leningen

Gewijzigde inzichten in het leengedrag van agentschappen en Rechtspersonen met een wettelijke taak leiden tot een aanpassing van de voorziene ontvangsten.

Rente vaste schuld

De mutatie van de rentebaten op de vaste schuld zijn het gevolg van bijgestelde renteresultaten op afgesloten swaps.

Rentebaten

De raming voor rentebaten kasbeheer daalt als gevolg van een wijziging van de rekenrente en veranderingen bij de aangehouden middelen.

Diversen (technische mutaties)

Dit betreft vooral de rentebetalingen op de vlottende schuld.

Verticale Toelichting

Financiën

IXB FINANCIËN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	6.643,4	6.537,6	6.408,6	6.347,7	6.341,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Bijstellen bcf	- 52,8	- 51,3	- 49,4	- 49,4	- 49,4	
Financiering gdi	14,7	19,2	17,0	14,2	12,7	
Investeringsagenda	0,0	- 38,0	- 110,0	- 183,0	- 255,0	
Investeringsagenda dynamisch monitoren	38,0	15,0	12,0	11,0	11,0	
Investeringsagenda werkbedrijf switch	0,0	63,0	91,0	120,0	138,0	
Inzet nominaal en onvoorzien	- 15,0	- 16,4	- 15,3	- 38,0	- 33,3	
Nieuw douanewetboek – ucc	2,2	16,5	18,5	15,5	12,8	
Tariefaanpassing rijksvastgoed bedrijf	- 24,9	- 41,1	- 30,4	- 28,4	- 26,9	
Tekort spoor ii na maatregelen	65,7	20,0	0,0	0,0	0,0	
Uitvoeringskosten wet- en regelgeving	30,5	22,7	21,3	18,9	18,0	
Diversen	30,1	30,1	- 4,9	- 6,4	- 7,7	
	88,5	39,7	- 50,2	- 125,6	- 179,8	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Belasting en invorderingsrente	- 106,0	- 151,0	- 180,0	- 200,0	- 236,0	
Diversen	30,9	48,0	30,2	32,3	33,8	
Niet tot een ijklijn behorend						
Deelname aiib	0,0	73,0	36,5	36,5	36,5	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	- 75,1	- 30,0	- 113,3	- 131,2	- 165,7	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	13,5	9,6	- 163,5	- 256,8	- 345,5	5.893,0
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	6.656,9	6.547,2	6.245,1	6.090,9	5.996,2	5.893,0
Totaal Internationale samenwerking	359,3	283,9	258,4	275,7	275,7	254,6
Stand Miljoenennota 2016	7.016,2	6.831,1	6.503,5	6.366,6	6.271,9	6.147,6

Verticale Toelichting

IXB FINANCIEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	4.124,8	2.909,3	2.840,5	2.778,7	2.718,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Dividend staatsdeelnemingen	271,6	- 15,0	- 35,0	- 40,0	- 110,0	
Hogere boetes en schikkingen	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	
Schaderestituties ekv	90,0	145,2	116,5	151,2	152,1	
Winstafdracht dnb	- 116,9	74,0	130,0	108,0	74,0	
Diversen	5,8	0,5	4,8	8,8	12,0	
	270,5	224,7	236,3	248,0	148,1	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Belasting en invorderingsrente	- 106,0	- 151,0	- 180,0	- 200,0	- 236,0	
Diversen	22,4	27,8	32,3	31,9	32,0	
Niet tot een ijklijn behorend						
Aanpassing rente griekenland	- 1,6	- 49,1	- 1,6	- 1,6	- 1,6	
Dividend staatsdeelnemingen (financiële instellingen)	363,9	125,0	125,0	125,0	125,0	
Dividend staatsdeelnemingen (superdividend urenco)	- 20,0	- 95,0	- 65,0	- 55,0	0,0	
Vervroegde aflossing ing	- 1.025,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Winstafdracht dnb	155,9	105,0	- 82,0	- 94,0	- 82,0	
Diversen	24,1	7,8	6,3	4,8	3,3	
Extrapolatie	- 586,3	- 29,5	- 165,0	- 188,9	- 159,3	2.614,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 315,8	195,2	71,4	59,2	- 11,2	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	3.808,9	3.104,5	2.912,0	2.837,9	2.706,8	2.614,6
Totaal Internationale samenwerking	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	3.814,3	3.104,5	2.912,0	2.837,9	2.706,8	2.614,6

Bijstelling btw-compensatiefonds

De raming van het fonds is aangepast op basis van de jaarbeschikking over 2014, (geraamde) voorschotten en voorgenomen beleidsmutaties.

Financiering GDI

Ten behoeve van de Generieke Digitale Infrastructuur is de Belastingdienst opdrachtnemer van een tweetal projecten ten behoeve van de informatie-uitwisseling tussen bedrijven en overheden (Digipoort OTP en KIS – migratie OTP)

Investeringsagenda

De Belastingdienst investeert de komende jaren in personeel en materieel om de dienst efficiënter en effectiever te maken. Dit vergt een initiële investering in de jaren 2015 t/m 2019 en levert vanaf 2020 structureel een besparing op. Deze besparingsreeks is hier weergegeven, de middelen voor de investeringsagenda staan op de aanvullende post (met uitzondering voor de middelen van het werkbedrijf Switch).

Investeringsagenda Dynamisch monitoren

Dit is het eerste innovatieprojecten in het kader van de investeringsagenda, waarmee door slim gebruik van informatie meer belastinggeld geïnd kan worden bij debiteuren tegen lagere kosten. Hiervoor zijn bij VJN reeds extra middelen toegekend. Dit betreft investeringen (mensen en middelen) in zogeheten «analytic tools» waarmee informatie-overzichten

Verticale Toelichting

per belastingplichtige (dashboards) en risico-/signaleringsmodellen kunnen worden gebouwd.

Investeringsagenda Werkbedrijf Switch

Dit zijn de geraamde uitgaven voor het werkbedrijf Switch dat de Belastingdienst gaat oprichten in het kader van de investeringsagenda.

Inzet nominaal en onvoorzien

Een deel van het resterende bedrag op Nominaal & Onvoorzien is bij VJN ingezet ter dekking van uitvoeringsproblematiek bij met name de Belastingdienst (waaronder: nieuw douanewetboek UCC/uitvoeringskosten wet- en regelgeving/tekort spoor II).

Nieuw Douanewetboek – UCC

Het Douanewetboek van de Unie zal op 1 mei 2016 van toepassing worden. Het doel is om belemmeringen in het goederenverkeer weg te nemen en het bevorderen van snelle en goede douaneafhandeling. De implementatie vergt investeringen; voornamelijk voor het ontwerp van nieuwe en aanpassing van bestaande ICT systemen.

Tariefaanpassing Rijksvastgoedbedrijf

De positieve resultaatontwikkeling bij het Rijksvastgoedbedrijf leidt tot een structureel lagere gebruikersvergoeding voor het Ministerie van Financiën.

Tekort spoor II na maatregelen

Een deel van de voorgenomen besparingen door vereenvoudiging van fiscale wetgeving (het zogenaamde Spoor II traject) wordt niet gerealiseerd in 2015. Ook in 2016 wordt een deel van de voorgenomen besparing niet gerealiseerd. De reden hiervoor is dat er vertraging is ontstaan in de vereenvoudiging van fiscale wetgeving.

Uitvoeringskosten wet- en regelgeving

De Belastingdienst heeft extra uitvoeringskosten door nieuwe fiscale wet- en regelgeving.

Diversen (beleidsmatige mutaties)

Dit betreft onder andere de herverdeling eenheidsprijzen kantoren door het rijksvastgoedbedrijf, de bijdrage vanuit Buitenlandse Zaken voor de handhaving van de sanctiemaatregelen tegen Rusland door de Douane en de afschaffing van de rentevergoeding depotstelsel (Het eerder voorgenomen depotstelsel, ter vervanging van de G-rekening (geblokkeerde rekening die aannemers kunnen gebruiken om loonheffing van uitzendkrachten aan de belastingdienst of aan onderaannemers te voldoen) vindt geen doorgang, waardoor het ook niet nodig zal zijn rente te vergoeden.)

Belasting- en invorderingsrente

De raming van zowel de ontvangsten als de uitgaven is bij VJN structureel naar beneden bijgesteld. Deze bijstelling is per saldo budgettair neutraal. In de oorspronkelijke raming van de introductie van de belastingrente was de verdeling over uitgaven en ontvangsten nog onvoldoende duidelijk. Inmiddels is deze verdeling duidelijk geworden en sluit deze beter aan bij de ramingen.

Verticale Toelichting

Diversen (technische mutaties)

Dit betreft met name de desaldering van de kosten vervolging van de Belastingdienst (10 mln.), de loon- en prijsbijstelling en de overheveling van een deel van het budget voor de generieke digitale infrastructuur naar de Belastingdienst.

Deelname AIB

Nederland is voornemens deel te nemen als Prospective Founding Member aan de Asian Infrastructure Investment Bank (Kamerstukken II, 2014–15, [33 625, nr. 152](#)). Hiervoor wordt kapitaal gestort en zal een garantie worden afgegeven.

Dividend staatsdeelnemingen

In 2015 is er een meevaller doordat het dividend van Tennet, NS en Gasunie in 2014 hoger was dan verwacht. Voor de komende paar jaar is de dividendraming voor zowel Tennet als Gasunie verlaagd, vanwege de onzekerheden omtrent de nieuwe reguleringsperiode. De langetermijnverwachting voor NS is eveneens neerwaarts bijgesteld vanwege de initiële kosten van de nieuwe concessie. Hiertegenover staan opbrengsten in de latere jaren. Een groot deel van de daling van de dividendontvangsten vanaf 2016 wordt veroorzaakt doordat Urenco voor bijna alle jaren zijn payoutratio neerwaarts heeft bijgesteld.

Hogere boetes en schikkingen

De ontvangsten van boetes en schikkingen zijn bij VJN, gezien de realisaties, structureel naar boven bijgesteld.

Schaderestituties EKV

De recuperatieramingen zijn bij VJN naar boven bijgesteld. Een belangrijke reden hiervoor is het in 2014 gesloten schuldenakkoord tussen Argentinië en de Club van Parijs. Een substantieel deel van de opbrengsten komt toe aan de Nederlandse staat via de EKV-recuperaties.

Winstafdracht DNB (kaderrelevant)

De verwachte winstafdracht in 2015 laat een verschuiving zien tussen de reguliere winst en de vermogenswinst. Vermogenswinst is niet relevant voor het uitgavenkader en het EMU-saldo. Door een nieuwe toerekening van kosten zijn er verschuivingen tussen de reguliere winst (uitgavenkader relevant) en de crisisgerelateerde winst (niet-kaderrelevant). Daarnaast zijn de rekeningen-courant en de deposito's in omvang gestegen waardoor, dankzij de negatieve depositorente, de verwachte renteopbrengsten zijn toegenomen. Tot slot wordt de kaderrelevante winst bijgesteld vanwege extra inkomsten uit het Public Sector Purchase Program (PSPP), wat onderdeel is van het Extended Asset Purchase Program (EAPP) van de ECB. Deze laatste twee ontwikkelingen verklaren de meerjarige positieve ontwikkeling van de kaderrelevante winst.

Aanpassing rente bijstelling Griekenland

Door een nieuwe (lagere) rekenrente van het CPB dalen de geraamde rente-inkomsten van de bilaterale leningen aan Griekenland. De huidige rekenrente is voor 2016 nu 0,2%.

Dividend staatsdeelnemingen (financiële instellingen)

ABN Amro en ASR keren meer interim- en slotdividend uit dan verwacht. Daarom is de raming voor 2015 en verder opwaarts bijgesteld. Dividend van deze financiële instellingen is niet-kaderrelevant.

Verticale Toelichting

Dividend staatsdeelnemingen (superdividend Urenco)

Bij Urenco is de payoutratio bijgesteld tot net onder de 100%, waardoor er geen superdividend meer wordt uitgekeerd. Superdividend is niet kaderrelevant.

Vervroegde aflossing ING

ING heeft eerder dan verwacht het laatste deel van de staatssteun afbetaald. Bij NJN 2014 is deze afbetaling budgettair verwerkt voor 2014, bij VJN is het bedrag voor 2015 afgeboekt.

Winstafdracht DNB (niet-kaderrelevant)

De toename van de winst in 2015 wordt verklaard door de verschuiving tussen de reguliere winst en de crisis-gerelateerde winst (zie toelichting op het kaderrelevante deel van de Winstafdracht DNB). De toename van de winst in 2016 wordt grotendeels verklaard door eenmalige verkopen die hebben plaatsgevonden in de aandelenportefeuille van DNB (vermogenswinsten). Hiertegenover staan voornamelijk vermogensverliezen voor de latere jaren omdat obligaties in het EAPP boven de nominale waarde zijn aangekocht.

Verticale Toelichting

Defensie

X DEFENSIE: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	7.690,1	7.730,4	7.695,7	7.655,8	7.625,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Bijstellen personele exploitatie	0,0	9,0	18,0	18,0	18,0	
Biv trekkingsrecht def	59,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Doorwerking ontvangsten	37,1	- 48,8	- 13,2	9,8	- 32,6	
Ejm investeringen	37,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
Financiering brigade speciale bev. opdrachten (bsb)	15,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Harmonisatie investeringsplan	0,0	- 200,0	0,0	75,0	125,0	
Kasschuif herijking dip	- 96,6	88,3	- 13,8	0,0	22,1	
Kasschuif personele exploitatie	0,0	0,0	33,0	- 16,0	- 10,0	
Kasschuif tbv isis missie	- 100,0	- 23,0	64,0	37,0	22,0	
Korten budget pgu & externe opleidingen	0,0	- 9,0	- 18,0	- 18,0	- 18,0	
Diversen	- 7,1	8,6	- 1,4	- 1,5	- 1,5	
	- 54,0	- 174,9	68,6	104,3	125,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Contraterrorisme	19,5	56,8	54,8	51,3	51,3	
Verhogen budgetten tbv inzetbaarheid geoefendheid en slagkracht	0,0	220,0	245,0	270,0	295,0	
Diversen	1,4	19,8	20,1	20,4	21,0	
Niet tot een ijklijn behorend						
Diversen	0,4	0,3	0,3	0,3	- 0,1	
Extrapolatie	21,3	296,9	320,2	342,0	367,2	8.063,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 32,8	122,0	388,8	446,3	492,2	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	7.657,4	7.852,4	8.084,5	8.102,2	8.117,9	8.063,5
Totaal Internationale samenwerking	310,2	381,5	331,4	331,4	331,4	331,4
Stand Miljoenennota 2016	7.967,6	8.233,9	8.415,9	8.433,6	8.449,3	8.394,9
X DEFENSIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	321,7	296,0	306,8	335,4	304,3	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Bijstellen ontvangsten	37,1	- 48,8	- 13,2	9,8	- 32,6	
Diversen	- 5,3	- 5,3	- 5,3	- 5,3	- 5,3	
Extrapolatie	31,8	- 54,1	- 18,5	4,5	- 37,9	336,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	31,8	- 54,1	- 18,4	4,5	- 37,9	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	353,4	241,8	288,4	339,9	266,4	336,7
Totaal Internationale samenwerking	6,7	26,8	32,2	6,7	6,7	6,7
Stand Miljoenennota 2016	360,1	268,6	320,6	346,6	273,1	343,4

Verticale Toelichting

Bijstellen personele exploitatie en korten budget persoonsgebonden uitgaven (PGU) externe opleidingen

Om dekking te bieden voor structurele personele problematiek worden de budgetten voor externe opleidingen en persoonsgebonden uitgaven (PGU) verminderd.

BIV trekkingsrecht Defensie

Betreft de financiering van activiteiten die de inzet in bijvoorbeeld vredesmissies of fragiele staten ondersteunen. Het gaat om zogeheten *enablers* zoals transportvliegtuigen en aan missies verbonden (na)zorgkosten voor uitgezonden defensiepersoneel.

Doorwerking en bijstelling ontvangsten (uitgaven en niet-belastingontvangsten)

De uitgavenruimte wordt verlaagd door een neerwaartse bijstelling van de ontvangsten, die het gevolg is van onder andere het voorlopig aanhouden van verkoop van groot materieel en vertraging in de afstoting van onroerend goed.

Eindejaarsmarge investeringen

Een bedrag van 37,8 mln. wordt via de eindejaarsmarge vanuit 2014 meegenomen en toegevoegd aan het investeringsbudget in 2015.

Financiering brigade speciale beveiligingsopdrachten (bsb)

Defensie verzorgt op verzoek van Buitenlandse Zaken de beveiliging van diplomaten en ambassades in gebieden waar dat noodzakelijk is.

Harmonisatie investeringsplan

Om de budgetten en de investeringsplannen beter op elkaar aan te laten sluiten is een deel van het investeringsbudget uit 2016 verschoven naar de jaren 2018 en 2019.

Kasschuiven herijking DIP en personele exploitatie

Er vinden kasschuiven binnen de meerjarenperiode plaats ten behoeve van de herijking van de investeringsplannen en een aangepast verloop van personele kosten.

Kasschuif t.b.v. ISIS missie

Voor de bekostiging van de Nederlandse defensiebijdrage aan de strijd tegen ISIS is het budget internationale veiligheid op de Defensiebegroting in 2015 en 2016 verhoogd vanuit HGIS onvoorzien. Om het generale beeld niet te belasten vindt er een kasschuif plaats binnen het investeringsartikel. De middelen blijven beschikbaar voor investeringen.

Contraterrorisme

Op 27 februari jl. heeft het kabinet besloten de veiligheidsketen op een aantal punten substantieel te versterken. De intensiveringsmiddelen worden van de aanvullende post overgeheveld naar de begroting van Defensie.

Verhogen budgetten t.b.v. inzetbaarheid, geoefendheid en slagkracht krijgsmacht

Het kabinet heeft besloten tot verhoging van het budget voor Defensie om de inzetbaarheid, geoefendheid en slagkracht van de krijgsmacht te versterken. Hiervoor wordt een bedrag vrijgemaakt van € 220 mln. oplopend naar € 345 mln. structureel in 2020.

Verticale Toelichting

Infrastructuur en Milieu

XII INFRASTRUCTUUR EN MILIEU: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	9.215,8	9.372,9	9.704,4	9.156,4	9.254,4	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Aanvullende kasschuif	0,0	- 40,0	40,0	0,0	0,0	
Belasting infraspeed	22,5	2,9	2,9	2,9	2,9	
Kasschuif deltafonds	- 75,0	0,0	0,0	0,0	75,0	
Kasschuif infrastructuurfonds (versnelde ontvangsten)	- 250,0	100,0	0,0	75,0	75,0	
Raming deltafonds	0,0	- 35,0	- 115,0	0,0	0,0	
Raming infrastructuurfonds	0,0	- 65,0	15,0	- 100,0	- 100,0	
Toekenning eindejaarsmarge 2014	25,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	- 2,3	4,4	2,5	- 0,2	- 0,6	
	- 279,2	- 32,7	- 54,6	- 22,3	52,3	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Dbfm a12 ede-grijsoord	- 59,1	- 15,0	14,3	8,0	6,9	
Dbfm a9 gaasperdammerweg	- 44,6	- 134,7	- 316,3	175,1	44,4	
Decentralisatie bdu	0,0	- 996,0	- 1.001,9	- 966,8	- 965,8	
Decentralisatie bodem	- 83,2	- 82,2	- 79,2	- 74,2	- 74,2	
Rsp 2015	- 48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	27,5	43,5	52,9	55,9	53,5	
	- 207,9	- 1.184,4	- 1.330,2	- 802,0	- 935,2	
Extrapolatie						8.343,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 487,0	- 1.217,2	- 1.384,8	- 824,2	- 882,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	8.728,8	8.155,7	8.319,6	8.332,2	8.371,6	8.343,3
Totaal Internationale samenwerking	26,7	20,2	18,5	18,5	18,5	18,5
Stand Miljoenennota 2016	8.755,4	8.176,0	8.338,1	8.350,7	8.390,1	8.361,8
XII INFRASTRUCTUUR EN MILIEU: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	241,2	210,2	238,1	237,8	370,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	30,6	- 0,4	- 0,2	- 0,3	- 0,3	
Niet tot een ijklijn behorend						
Diversen	0,0	2,7	0,0	0,0	0,0	
	30,6	2,3	- 0,2	- 0,3	- 0,3	
Extrapolatie						307,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	30,7	2,3	- 0,2	- 0,3	- 0,3	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	271,9	212,5	237,9	237,5	370,5	307,5
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	271,9	212,5	237,9	237,5	370,5	307,5

Verticale Toelichting

Aanvullende kasschuif

Er is sprake van een aanvullende kasschuif in 2016 ten behoeve van het rijksbrede financiële beeld. De meerjarige programmering wordt hierop niet aangepast.

Belasting Infrasppeed

Infrasppeed is de railinfrastructuurbeheerder van de Hogesnelheidslijn Zuid. In het contract uit 2001 tussen de Staat en Infrasppeed is een clausule opgenomen met betrekking tot de aftrekbaarheid van de rente op de aandeelhoudersleningen. Deze bestaande afspraak is bij VJN verwerkt.

Kasschuif Deltafonds

Op het Deltafonds loopt een aantal uitvoeringsprogramma's af. Daarnaast zijn de deltabeslissingen genomen en is het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma opgestart. Om het ritme van het meerjarige programma en het budget op het Deltafonds weer met elkaar in overeenstemming te brengen, vindt er een kasschuif plaats op het Deltafonds.

Kasschuif Infrastructuurfonds (versnelde ontvangsten)

Voor een drietal projecten is er in 2015 versneld bijdragen van derden ontvangen (250 mln.). Het betreft de projecten Kanaal Gent-Terneuzen, Zeetoeegang IJmond en N35 Nijverdal-Wierden. De projectuitgaven zijn pas in latere jaren voorzien. Om het budget meer in lijn te brengen met de programmering vindt er een kasschuif plaats op het Infrastructuurfonds.

Raming Delta- en Infrastructuurfonds

Sinds enige jaren wordt er op de artikelen bij Wegen en Vaarwegen met een overprogrammering gewerkt om zeker te stellen dat de beschikbare middelen ook jaarlijks worden uitgeput. Bij deze begroting wordt het gebruik van dit instrument verder uitgebreid naar het Spoorartikel en het Deltafonds. Over de periode 2016–2020 wordt zo eenmalig 100 mln. per jaar vrijgespeeld op de fondsen. Via een kasschuif worden deze middelen in de periode 2021–2025 weer aan de fondsbegrotingen toegevoegd. Dit was mogelijk zonder consequenties op het lopende programma. Vanaf 2026 zal er een structurele ramingsbijstelling van 100 mln. per jaar worden toegepast op het infrastructuurfonds. Het Deltafonds draagt in de periode tot en met 2020 in totaal 150 mln. aan deze kasschuif bij. Deze middelen vloeien terug in 2022.

Toekenning Eindejaarsmarge 2014

De eindejaarsmarge van 2014 is toegevoegd aan de begroting van lenM.

Diversen (beleidsmatige mutaties)

Dit is een saldo van diverse mutaties. Eén van de belangrijkste is het doorschuiven van 2,4 mln. eindejaarsmarge 2014 van 2015 naar 2017. Daarnaast heeft er een herverdeling eenheidsprijzen kantoren door het Rijksvastgoedbedrijf plaatsgevonden. Deze mutatie zorgt ervoor dat deze budgetten hoger uitvallen in 2016 (4,4 mln.) en 2017 (0,1 mln.), maar lager uitvallen in de latere twee jaren (respectievelijk 0,2 mln. en 0,6 mln. lager).

Dbfm A12 ede-grijsoord

In 2014 is de DBFM-aanbesteding afgerond van het project A12 Ede-Grijsoord. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen.

Verticale Toelichting

Dbfm A9 gaasperdammerweg

In 2014 is de DBFM-aanbesteding afgerond van het project A9 Gaasperdammerweg, een onderdeel van het programma Schiphol-Almere-Amsterdam. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen.

Decentralisatie BDU

Met ingang van 2016 worden de voor de provincies bestemde Brede Doel Uitkering (BDU)-middelen toegevoegd aan het provinciefonds.

Decentralisatie bodem

Dit betreft de decentralisatie-uitkering voor Bodemsanering aan gemeenten en provincies. Deze overboeking dient om het laatste jaar van het oude bodemconvenant uit te voeren. Tevens betreft het de uitkering aan gemeenten en provincies voor het nieuwe bodemconvenant voor de periode 2016 tot en met 2020.

RSP 2015

Voor een aantal Concrete projecten binnen het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn, vervult Noord Nederland de rol van contracterende partij. Om deze rol te kunnen vervullen stort lenM delen van het budget in het Provinciefonds.

Diversen (technische mutaties)

Dit betreft overboekingen van en naar andere departementen en de loon- en prijsbijstelling. Daarnaast hebben er enkele desalderingen plaatsgevonden.

De belangrijkste overboekingen zijn:

- ANVS: De expertise op het gebied van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming bij lenM (Inspectie Leefomgeving en Transport / Kernfysische Dienst) en EZ (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland /stralingslab, NIV) zijn samengevoegd tot één onafhankelijke organisatie genaamd Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS). Per 1 mei 2015 heeft EZ de verantwoordelijkheid voor nucleaire veiligheid overgedragen aan lenM. Het ambtelijk personeel is reeds per 1 januari 2015 naar lenM overgegaan.
- Financiering GDI: Dit betreft een bijdrage aan de voorzieningen binnen de generieke digitale infrastructuur (GDI). Deze middelen zijn op de Aanvullende Post geplaatst.
- SAR-Defensie: Dit betreft de bijdrage van Defensie aan lenM in het Search and Rescue (SAR)-contract.
- De provincie Zuid-Holland ontvangt ten behoeve van het Programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015–2018 een decentralisatieuitkering.

Diversen (beleidsmatige mutaties)/Niet-belastingontvangsten

Dit betreft met name een aanpassing van de ontvangstenraming voor mogelijke incidentele ontvangsten.

Diversen (technische mutaties)/Niet-belastingontvangsten

Dit betreft met name de volgende mutaties:

- Centrale uitgaven bedrijfsvoering: Het betreft de interne verrekening van centraal betaalde ICT en facilitaire dienstverlening.
- Desaldering asbestwegen: Dit betreft een verhoging van het budget ten behoeve van de afrekening van het project Saneringsregeling Asbestwegen (derde fase). De afwikkeling omvat met name de arbitrages met BAM en voor de dekking van Safety Deals.

Verticale Toelichting

- Desaldering basisregistraties: De Unie van Waterschappen draagt bij aan de kosten van de opdrachtverstrekking aan het Kadaster voor Basisregistraties. Voor het innen van de gelden is een vordering vastgelegd. Op basis van de ontvangst wordt een aanvullende opdracht verstrekt aan het Kadaster. Hiervoor dient het uitgavenbudget voor het BRK (Basisregistraties Kadaster) te worden opgehoogd.
- Desaldering NANoREG: lenM ontvangt van de Europese Commissie (EC) middelen ten behoeve van de coördinatie van het EU-programma NANoREG. De uitvoering van dit project is ondergebracht bij het projectbureau NANoREG ondersteund/gefaciliteerd door het RIVM.
- Desaldering prosafe: lenM ontvangt van de Europese Commissie (EC) middelen ten behoeve van de coördinatie van het EU-project PRO-SAFE.
- In de begroting van lenM is op artikel 98 een structurele ontvangstenreeks opgenomen waar geen ontvangsten op binnen komen. Vermoedelijk is dit ontstaan bij conversies tijdens de fusie van VenW en VROM tot lenM. Dit wordt nu gecorrigeerd.

Diversen (technische mutaties)/Niet-belastingontvangsten – niet tot de ijklijn behorend

De ontvangsten uit de heffingen voor de overige Schipholprojecten zijn in 2013 en 2014 neerwaarts bijgesteld als gevolg van minder vliegbewegingen. Omdat de uitgaven voor de overige Schipholprojecten worden gefinancierd uit de heffingen, zullen deze ontvangsten alsnog in 2016 gerealiseerd worden.

Verticale Toelichting

Economische Zaken

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: UITGAVEN						
bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	4.817,3	4.732,6	4.723,7	4.919,7	5.467,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Bijdrage rvo	13,4	15,2	14,5	7,8	7,8	
Dienst landelijk gebied	- 23,0	10,0	6,0	4,0	3,0	
Ejm toekomstfonds	162,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
Ejm 2014	18,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
Ets-compensatie:doorschuif 2016 restant 2014	- 20,0	0,0	20,0	0,0	0,0	
Groningen	16,0	35,0	35,0	33,0	31,0	
Horizontale schuif fundamenteel en toegepast onderzoek	- 25,0	25,0	0,0	0,0	0,0	
Horizontale schuif innovatiekredieten	- 28,6	0,0	2,3	10,0	6,4	
Kasschuif funf to fund / dvi2	- 95,0	15,0	15,0	15,0	13,0	
Mep-middelen vrijval	- 21,6	- 3,9	- 6,7	- 0,3	- 10,6	
Niet-bestede ets-middelen 2014	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Ramingsbijstellingen	- 41,0	- 103,0	- 100,0	- 95,0	- 98,0	
Rom	34,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Tegenvaller groen onderwijs	5,0	31,0	29,0	15,0	21,0	
Tki toeslag	0,0	- 15,2	- 12,2	- 2,3	- 1,0	
Diversen	41,7	25,4	20,0	6,4	17,0	
	57,2	34,5	22,9	- 6,4	- 10,4	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Fundamenteel onderzoek	50,0	25,0	0,0	0,0	0,0	
Provinciefonds/natuurmiddelen	- 34,2	- 41,0	- 41,0	- 41,0	- 41,0	
Ramingsbijstellingen	20,0	77,0	77,0	73,0	78,0	
Diversen	58,4	7,1	4,2	6,4	7,8	
Niet tot een ijklijn behorend						
Krediet 2014 ecn/nrg	30,2	21,3	9,2	2,6	2,6	
Diversen	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	137,3	89,4	49,4	41,0	47,4	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	194,4	124,0	72,4	34,6	37,0	6.180,2
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	5.011,7	4.856,6	4.796,1	4.954,3	5.504,7	6.180,2
Totaal Internationale samenwerking	59,4	47,9	47,2	46,3	46,3	46,3
Stand Miljoenennota 2016	5.071,1	4.904,5	4.843,3	5.000,6	5.551,0	6.226,5

Verticale Toelichting

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	10.168,5	10.118,1	9.898,9	10.083,5	10.573,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	21,1	13,8	10,9	11,8	13,8	
	21,1	13,8	10,9	11,8	13,8	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Ramingsbijstelling	20,0	77,0	77,0	73,0	78,0	
Diversen	57,8	1,7	1,7	1,6	1,5	
Niet tot een ijklijn behorend						
Bijstelling aardgasbaten	- 2.250,0	- 3.200,0	- 3.250,0	- 2.950,0	- 2.650,0	
Landbouwheffingen	- 243,0	- 243,0	- 243,0	- 243,0	- 243,0	
Rom	34,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	- 17,8	15,8	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	- 2.399,0	- 3.348,5	- 3.414,3	- 3.118,4	- 2.813,5	8.296,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 2.377,9	- 3.334,7	- 3.403,4	- 3.106,6	- 2.799,7	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	7.790,6	6.783,5	6.495,5	6.976,9	7.774,0	8.296,2
Totaal Internationale samenwerking	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	7.791,0	6.783,5	6.495,5	6.976,9	7.774,0	8.296,2

Bijdrage RVO

De bijdrage voor het agentschap RVO.nl stijgt door o.a. hogere uitvoeringskosten van de WBSO in 2016 en 2017. Daarnaast zijn er incidenteel hogere kosten door de overname van taken van het opgeheven agentschap Dienst Landelijk Gebied.

Dienst landelijk gebied

Met deze mutatie worden de middelen van de eindbalans van DLG aangesloten bij de uitgaven voor de zogenaamde Van Werk Naar Werk (VWNW) kandidaten.

Eindejaarsmarge Toekomstfonds

De niet bestede middelen uit het Toekomstfonds van 2014 worden doorgeschoven naar 2015.

Eindejaarsmarge 2014

De mutatie betreft een deel van de reguliere eindejaarsmarge (EJM) van EZ (de totale EJM bedraagt 32,8 mln).

Ets-compensatie:doorschuif 2016 restant 2014

Conform afspraak blijven de middelen die in enig jaar overblijven voor Emission Trade Scheme (ETS) beschikbaar voor latere jaren. Met deze horizontale verschuiving worden de resterende middelen van 2014 die bij Voorjaarsnota reeds waren toegevoegd aan 2015 doorgeschoven naar 2017.

Groningen

Deze post omvat de uitbreiding van EZ-organisatie ter oprichting van de overheidsdienst Groningen, de versterking van SODM en de energiedirecties. Daarnaast zijn de middelen bedoeld voor de financiering van bodemonderzoeken. Dit naar aanleiding van de besluiten in de Kamerbrief

Verticale Toelichting

van 9 februari jl. (Kamerstuk [33 529, nr. 96](#)) over de instelling van de nationaal coördinator Groningen.

Horizontale schuif fundamenteel en toegepast onderzoek

Om de middelen aan te laten sluiten op het kasritme vindt er een kasschuif plaats binnen het Toekomstfonds.

Horizontale schuif innovatiekredieten

Om de middelen aan te laten sluiten op het kasritme vindt er een kasschuif plaats binnen het Toekomstfonds.

Kasschuif fund to fund/DVI 2

Als onderdeel van het aanvullend actieplan MKB-financiering (TK, [32 637, nr. 147](#)) is de begroting in 2014 verhoogd met 100 mln ten behoeve van het Dutch Venture Initiative (DVI). Via deze mutatie wordt het kasbudget aangepast aan het verwachte uitfinancieringspatroon. Deze reeks loopt tot en met 2028.

MEP middelen vrijval

Ten opzichte van de MEP-raming van vorig jaar, is in 2015 en verder sprake van lagere uitgaven. Deze meevaller wordt ingezet voor knelpunten in de begroting van EZ. De lagere uitgaven op de MEP hebben geen consequenties voor het doelbereik duurzame energie in 2020 en 2023.

Niet bestede ETS middelen 2014

De niet bestede ETS middelen van 2014 worden toegevoegd aan de begroting 2015.

Ramingsbijstellingen

In deze mutatie is de dekking van de verschillende tegenvallers en intensiveringen verwerkt. Er wordt geïntensiveerd in de overheidsdienst Groningen. Daarnaast worden tegenvallers binnen het groen onderwijs opgelost. De dekking hiervoor komt uit de TKI toeslag, ETS compensatiemiddelen en een kasschuif bij duurzame energie.

ROM

Het voornemen is een deel van het aandelenpakket LIOF (Limburgse ontwikkelings- en investeringsmaatschappij) te verkopen voor een bedrag van 34 mln. Echter is de verkoop van aandelen van LIOF met 2 mln bijgesteld waardoor de ontvangsten en uitgaven op 32 mln uitkomen. De opbrengst van de verkoop blijft beschikbaar binnen het Toekomstfonds voor eventuele kapitaalstortingen in de ROM's. De inkomsten zijn een financiële transactie (niet kader- en EMU-saldo relevant), maar de uitgaven zijn een beleidsmatige transactie (wel kader- en EMU-saldo-relevant), hierdoor is er een kaderbelasting. De mutatie heeft geen effect op de staatsschuld.

Tegenvaller groen onderwijs

Bij het groen onderwijs hebben zich enkele tegenvallers voorgedaan. Het gaat om leerling-stijgingen en het volgen van OCW bij de prijsstijgingen in de lump sum bekostiging. Daarnaast wordt het amendement van de leden Harbers en Koolmees structureel ingepast.

TKI toeslag

De niet benutte ruimte op de TKI toeslag wordt ingezet om de hogere uitvoeringskosten bij RVO voor de WBSO te compenseren.

Verticale Toelichting

Diversen beleidsmatige mutaties

Deze post omvat verschillende mutaties, waaronder een intensivering bij de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) samenhangend met de overgang naar het Ministerie van I&M.

Fundamenteel onderzoek

Vanuit de aanvullende post worden de middelen voor fundamenteel onderzoek toegevoegd aan de begroting van EZ.

Provinciefonds/natuurmiddelen

Voor de uitvoering van het Natuurpact ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland hebben de provincies FTE's overgenomen van Dienst Landelijk Gebied (DLG). Met deze mutatie worden de bijbehorende middelen overgeheveld naar het Provinciefonds.

Krediet ECN

Aan het Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) en haar dochter de Nuclear Research and Consultancy Group (NRG) wordt door het Rijk een krediet verstrekt om de continuïteit van hun bedrijfsvoering te verzekeren (Kamerstuk [25 422, nr. 112](#)).

Bijstelling aardgasbaten

De raming van de aardgasbaten voor 2015 en verder is gebaseerd op de nominale uitgangspunten van het Centraal Plan Bureau uit de MEV en kabinetsbeslissing over de hoogte van het productievolume.

Landbouwheffingen

Op basis van de verordening EU (nr. 2007/436/EG, Euratom) is het niet meer noodzakelijk dat invoerrechten en landbouwheffingen afzonderlijk worden verantwoord. Met ingang van 2015 worden de ontvangen landbouwheffingen op de begroting van het Ministerie van Financiën geraamd en verantwoord.

Verticale Toelichting

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	32.421,2	32.875,5	33.671,5	33.984,8	34.402,5	
Mee- en tegenvallers						
Sociale zekerheid						
Aio	- 2,3	7,2	19,6	26,4	32,5	
Akw	3,8	10,3	15,2	18,9	21,6	
Bijstand	56,5	- 4,9	- 53,9	- 89,3	- 105,6	
Generieke digitale infrastructuur	14,7	19,2	17,0	14,2	12,7	
low	6,5	20,9	18,4	3,7	11,2	
Kinderopvangtoeslag	- 217,3	- 310,5	- 368,2	- 444,2	- 495,3	
Kindgebonden budget	- 102,5	- 96,7	- 73,0	- 71,9	- 71,7	
Verhoogde asielinstroom	22,0	19,0	11,0	11,0	11,0	
Wajong	0,2	- 21,3	- 21,5	- 21,3	- 21,5	
Diversen	36,6	14,7	16,0	15,7	16,3	
	- 181,8	- 342,1	- 419,4	- 536,8	- 588,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Eindejaarsmarge rbg-eng	52,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuiven rbg-eng	- 158,8	- 0,3	128,1	31,4	- 0,3	
Diversen	0,9	12,2	7,7	8,3	8,2	
Sociale zekerheid						
Aanpassing fraudewet	15,2	15,0	14,4	14,6	14,8	
Eindejaarsmarge sza	48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Harmonisering gelijk speelveld	0,0	- 12,0	- 18,0	- 26,0	- 32,0	
Intensivering kinderopvangtoeslag	0,0	0,0	19,0	43,0	43,0	
Intensivering kindgebonden budget	4,7	45,4	31,2	31,0	31,0	
Inzet reservering coördinatie sociale zekerheidsstelsels	- 12,5	- 14,5	- 16,0	- 16,2	- 6,2	
Inzet restant eindejaarsmarge sza	- 48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuiven sza	- 25,9	47,5	32,2	19,9	2,9	
Neutrale herschikking uitvoeringskosten uww	- 48,1	12,5	18,5	19,5	20,2	
Nominale ontwikkeling	50,6	51,5	52,3	52,3	53,3	
Tijdelijke inkomensondersteuning aow	76,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	1,1	3,5	3,1	2,1	- 16,5	
	- 44,4	160,8	272,5	179,9	118,4	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Rijks schoonmaakorganisatie	0,0	12,9	21,6	23,9	55,7	
Diversen	- 3,0	2,4	5,6	4,5	2,0	
Sociale zekerheid						
Intensivering kinderopvangtoeslag	0,0	220,0	250,0	250,0	250,0	
Peuteropvang	0,0	15,0	25,0	25,0	40,0	
Uitbreiding betaald partnerverlof	0,0	0,0	40,0	65,0	70,0	
Diversen	0,7	15,9	40,1	45,9	56,4	
Niet tot een ijklijn behorend						
Bikk aow	0,8	- 56,6	- 59,7	- 63,1	- 66,7	
Liv	0,0	0,0	0,0	493,0	493,0	
Lkv	0,0	0,0	0,0	0,0	297,0	
Rijksbijdrage vermogenstekort ouderdomsfonds	- 748,6	- 1.137,9	- 1.667,8	- 1.745,9	- 1.715,8	
Diversen	0,7	0,8	0,0	0,3	0,7	
	- 749,4	- 927,5	- 1.345,2	- 901,4	- 517,7	
Extrapolatie						
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 975,6	- 1.108,8	- 1.492,1	- 1.258,6	- 988,1	33.843,0
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	31.445,6	31.766,7	32.179,4	32.726,3	33.414,4	33.843,0
Totaal Internationale samenwerking	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Stand Miljoenennota 2016	31.446,1	31.767,2	32.179,9	32.726,7	33.414,8	33.843,5

Verticale Toelichting

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	1.685,3	1.702,1	1.677,5	1.681,1	1.687,2	
Mee- en tegenvallers						
Sociale zekerheid						
Bijstand zelfstandigen	15,3	- 0,5	- 0,5	- 0,5	- 0,5	
Kinderopvangtoeslag	116,8	12,6	25,3	6,2	- 7,9	
Ontvangsten sociale werkvoorziening en participatiebudget	26,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	4,5	- 8,5	- 2,4	- 1,1	- 0,2	
	162,6	3,6	22,4	4,6	- 8,6	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,9	5,2	6,5	7,4	7,4	
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	0,4	2,8	3,5	3,6	
	0,9	5,6	9,3	10,9	11,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Rijks schoonmaakorganisatie	0,0	12,9	21,6	23,9	55,7	
Diversen	0,7	- 0,2	- 0,2	- 0,2	- 0,2	
Niet tot een ijklijn behorend						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,7	12,7	21,4	23,7	55,5	1.740,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	164,1	21,9	53,1	39,1	57,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	1.849,4	1.724,0	1.730,7	1.720,2	1.745,0	1.740,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	1.849,4	1.724,0	1.730,7	1.720,2	1.745,0	1.740,6

AIO

Op basis van informatie van de SVB worden de uitgaven aan de AIO opwaarts bijgesteld. De stijging wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het aantal niet-westerse allochtonen met een gekorte AOW-uitkering in de komende jaren toeneemt.

AKW

De uitgaven aan de kinderbijslag zijn opwaarts bijgesteld op basis van de volumeprognose 2015 van de SVB. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een stijging van het aantal kinderen ten opzichte van de vorige volumeprognose van de SVB.

Bijstand

De raming van uitgaven aan de bijstand wordt neerwaarts bijgesteld als gevolg van lagere verwachte werkloosheidscijfers dan waar eerder mee gerekend werd.

Generieke digitale infrastructuur

Dit betreft een bijdrage aan de voorzieningen binnen de generieke digitale infrastructuur (GDI). Deze middelen zijn op de Aanvullende Post geplaatst.

Verticale Toelichting

IOW

Op basis van uitvoeringsinformatie van het UWV is de raming van de IOW-uitgaven opwaarts bijgesteld. Mensen hebben gemiddeld langer recht op een IOW-uitkering en de gemiddelde verwachte uitkering is iets hoger dan eerder gedacht. Daarnaast komen de IOW-uitgaven hoger uit dan eerder gedacht als gevolg van sterkere doorwerking in de IOW van de in afgelopen jaren gestegen WW-instroom.

Kinderopvangtoeslag (uitgaven en inkomsten)

Op basis van recente realisatiecijfers van de Belastingdienst is de raming van de uitgaven aan de kinderopvang naar beneden bijgesteld. De effecten van eerdere bezuinigingen in de kinderopvang bleken groter dan eerder gedacht. Daarnaast zijn de effecten van de economische crisis groter gebleken dan verwacht. De raming is ook structureel naar beneden bijgesteld, omdat de in het verleden verwachte autonome stijging van het gebruik van kinderopvang zich niet meer lijkt voor te doen.

Kindgebonden budget

De raming van uitgaven aan het kindgebonden budget is neerwaarts bijgesteld op basis van nieuwe realisatiecijfers van de Belastingdienst en inkomensgegevens van het CPB. Door de hogere economische groei en hogere inkomens in 2015 en 2016 hebben minder mensen recht op een (hoger) kindgebonden budget. Daarnaast zijn er minder alleenstaande ouders dan eerder verwacht.

Verhoogde asielinstroom

De asielinstroom neemt toe en dit leidt tot extra kosten voor voorinburgeringstrajecten bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA) en kosten voor maatschappelijke begeleiding bij gemeenten.

Wajong

Uit uitvoeringsinformatie van het UWV blijkt dat het aantal mensen in de Wajong lager is dan verwacht. Daarnaast stijgt de gemiddelde verwachte uitkering minder hard dan eerder gedacht. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van de geraamde uitgaven aan de Wajong.

Eindejaarsmarge RBG-eng

Dit betreft de overheveling van de eindejaarsmarge naar de begroting van SZW.

Kasschuiven RBG-eng

Om het kasritme van de uitgaven te ondersteunen worden diverse kasschuiven gedaan. De grootste hiervan betreft een kasschuif ten behoeve van de sectorplannen. Een deel van het budget voor de sectorplannen wordt van 2015 en 2016 overgeheveld naar latere jaren vanwege een andere liquiditeitsbehoefte van de eerdere plannen.

Aanpassing fraudewet

Dit betreft de aanpassing van de uitvoering van de Fraudewet naar aanleiding van de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep.

Eindejaarsmarge SZA

Dit betreft de overheveling van de eindejaarsmarge naar de begroting van SZW.

Verticale Toelichting

Harmonisering gelijk speelveld

Het UWV gaat de no-riskpolis ook uitvoeren voor de gemeentelijke doelgroep van de banenafpraak. Deze mutatie betreft de overboeking van middelen die hiervoor waren bestemd in de Integratie-uitkering Sociaal Domein.

Intensivering kinderopvangtoeslag (beleidsmatig en technisch)

In het kader van het 5 mld. pakket om de lasten op arbeid te verlagen is besloten de kinderopvangtoeslag te verhogen. Structureel wordt 291 mln. geïntensiveerd.

Intensivering kindgebonden budget

Dit betreft de structurele verhoging van het kindgebonden budget voor derde en volgende kinderen vanaf 2016. Ook wordt in 2016 het kindgebonden budget voor het tweede kind eenmalig verhoogd.

Inzet reservering coördinatie sociale zekerheidsstelsels

Het project voor de coördinatie van sociale zekerheidsstelsels in de EU vordert minder snel dan gedacht. Een deel van de reservering kan worden ingezet ter dekking van het budgettaire beeld SZA.

Inzet restant eindejaarsmarge SZA

Ter dekking van het budgettaire beeld SZA zet SZW het restant van de eindejaarsmarge in.

Kasschuiven SZA

Om het kasritme van de uitgaven binnen het kader SZA te ondersteunen worden diverse kasschuiven gedaan. Onderdeel van deze reeks is een budgettair neutrale schuif waarbij de middelen worden verplaatst van premie- naar begrotingsgefinancierd. Vervolgens is het kasritme aangepast.

Neutrale herschikking uitvoeringskosten UWV

Dit betreft een budgettair neutrale herschikking van de uitvoeringskosten UWV. Tegenover de hogere begrotingsgefinancierde uitvoeringskosten UWV staat een gelijke daling van de premiegefinancierde uitvoeringskosten UWV.

Nominale ontwikkeling

Dit is een overboeking van het begrotingshoofdstuk «koppeling uitkeringen» naar de begroting van SZW. Hiermee worden de begrotingsgefinancierde uitkeringen op het prijspeil van 2015 gebracht.

Tijdelijke inkomensondersteuning AOW

Deze post heeft betrekking op de in de maand januari uitgekeerde inkomensondersteuning AOW. Per 1 februari wordt de inkomensondersteuning gefinancierd uit het Ouderdomsfonds.

Rijkschoonmaakorganisatie (uitgaven en inkomsten)

Met deze mutatie wordt de Rijkschoonmaakorganisatie verwerkt in de begroting.

Peuteropvang

Het kabinet heeft middelen vrijgemaakt waarmee gemeenten extra aanbod in de peuteropvang kunnen creëren, zodat alle peuters gebruik kunnen maken van een voorschoolse voorziening.

Verticale Toelichting

Uitbreiding betaald partnerverlof

Het betaald kraamverlof van partners («partnerverlof») wordt uitgebreid van 2 naar 5 dagen.

BIKK AOW

Op basis van het Centraal Economisch Plan van het CPB is de raming voor de bijdrage in de kosten van de heffingskortingen (BIKK) aan het ouderdomsfonds voor 2016 en verder neerwaarts bijgesteld.

LIV

Met deze mutatie wordt het Lage Inkomensvoordeel (LIV) verwerkt in de begroting.

LKV

Met deze mutatie wordt het Loonkostenvoordeel (LKV) verwerkt in de begroting.

Rijksbijdrage vermogenstekort ouderdomsfonds

Op basis van het Centraal Economisch Plan van het CPB is de raming voor de rijksbijdrage aan het vermogenstekort van het ouderdomsfonds neerwaarts bijgesteld.

Bijstand zelfstandigen

Gemeenten krijgen een voorschot om BBZ te verstrekken. Voor sommige gemeenten is dat voorschot te hoog en voor anderen te laag. De realisaties t.o.v. de bevoorschottingen worden na afloop van elk jaar verrekend. De nabetalings plus eenmalige uitkering over 2014 bedroegen 15,3 mln.

Ontvangsten sociale werkvoorziening en participatiebudget

Dit betreffen terugontvangsten van de sociale werkvoorziening (WSW) en het Participatiebudget in verband met onderrealisatie bij de WSW en onrechtmatigheid bij het Participatiebudget.

Verticale Toelichting

Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt

SOCIALE ZEKERHEID: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	78.009,9	78.883,0	79.584,2	80.500,4	81.234,1	
Mee- en tegenvallers						
Sociale zekerheid						
Aio	- 2,3	7,2	19,6	26,4	32,5	
Aow	40,7	65,4	112,5	131,6	143,2	
Bijstand	56,5	- 4,9	- 53,9	- 89,3	- 105,6	
Iva	64,2	119,7	140,1	161,1	192,0	
Kinderopvangtoeslag	- 217,3	- 310,5	- 368,2	- 444,2	- 495,3	
Kindgebonden budget	- 102,5	- 96,7	- 73,0	- 71,9	- 71,7	
Nominale ontwikkeling	- 186,4	235,8	294,5	262,3	256,6	
Wao	59,0	66,1	64,6	64,7	67,2	
Wazo	- 82,9	- 64,5	- 56,1	- 48,8	- 37,5	
Wga	- 34,6	- 97,8	- 136,4	- 171,1	- 204,7	
Ww	- 530,0	- 774,6	- 905,4	- 994,1	- 924,8	
Zw	58,0	35,6	36,2	36,4	36,6	
Diversen	93,4	49,0	43,6	30,4	40,5	
	- 784,2	- 770,2	- 881,9	- 1.106,5	- 1.071,0	
Beleidsmatige mutaties						
Sociale zekerheid						
Aanpassing fraudewet	35,3	34,6	33,5	33,8	34,2	
Eindejaarsmarge sza	48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Intensivering kinderopvangtoeslag	0,0	0,0	19,0	43,0	43,0	
Intensivering kindgebonden budget	4,7	45,4	31,2	31,0	31,0	
In=uit taakstelling	- 48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Inzet restant eindejaarsmarge sza	- 48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuiven sza	- 140,3	52,5	35,9	21,0	2,5	
Uitstel 1,5 jaar kostendelersnorm aow	0,0	27,0	104,0	0,0	0,0	
Diversen	- 8,6	- 2,7	- 29,4	- 39,4	- 45,8	
	- 157,4	156,8	194,2	89,4	64,9	
Technische mutaties						
Sociale zekerheid						
Brutering	- 24,7	- 10,3	- 21,2	- 119,0	- 133,6	
Intensivering kinderopvangtoeslag	0,0	220,0	250,0	250,0	250,0	
Uitbreiding betaald partnerverlof	0,0	0,0	40,0	65,0	70,0	
Diversen	- 1,5	2,7	12,4	11,9	33,9	
Extrapolatie						81.130,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 968,0	- 400,8	- 406,6	- 809,3	- 785,5	
Stand Miljoenennota 2016	77.041,9	78.482,2	79.177,5	79.691,1	80.448,6	

Verticale Toelichting

SOCIALE ZEKERHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	1.017,4	1.044,1	1.029,0	1.041,9	1.057,5	
Mee- en tegenvallers						
Sociale zekerheid						
Kinderopvangtoeslag	116,8	12,6	25,3	6,2	- 7,9	
Ontvangsten sociale werkvoorziening en participatiebudget	26,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Ww	- 41,5	- 41,5	- 41,5	- 41,5	- 41,5	
Diversen	17,8	- 11,9	- 6,3	- 5,4	- 4,8	
	119,1	- 40,8	- 22,5	- 40,7	- 54,2	
Beleidsmatige mutaties						
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	0,4	2,8	3,5	3,6	
	0,0	0,4	2,8	3,5	3,6	
Extrapolatie						1.014,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	119,1	- 40,3	- 19,7	- 37,1	- 50,7	
Stand Miljoenennota 2016	1.136,5	1.003,8	1.009,3	1.004,8	1.006,8	

AIO

Op basis van informatie van de SVB worden de uitgaven aan de AIO opwaarts bijgesteld. De stijging wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het aantal niet-westerse allochtonen met een gekorte AOW-uitkering in de komende jaren toeneemt.

AOW

De raming van de uitgaven aan de AOW is bijgesteld op basis van de volumeprognose 2015 van de SVB. Het aantal mensen met een AOW-uitkering stijgt als gevolg van de gestegen levensverwachting.

Bijstand

De raming van uitgaven aan de bijstand wordt neerwaarts bijgesteld als gevolg van lagere verwachte werkloosheidscijfers dan waar eerder mee gerekend werd.

IVA

Het verwachte aantal mensen met een IVA-uitkering is naar boven bijgesteld op basis van uitvoeringsinformatie van het UWV. Meer mensen zijn duurzaam arbeidsongeschikt dan eerder verwacht. Daarnaast is de verwachte gemiddelde uitkering hoger dan eerder gedacht.

Kinderopvangtoeslag (uitgaven en inkomsten)

Op basis van recente realisatiecijfers van de Belastingdienst is de raming van de uitgaven aan de kinderopvang naar beneden bijgesteld. De effecten van eerdere bezuinigingen in de kinderopvang bleken groter dan eerder gedacht. Daarnaast zijn de effecten van de economische crisis groter gebleken dan verwacht. De raming is ook structureel naar beneden bijgesteld, omdat de in het verleden verwachte autonome stijging van het gebruik van kinderopvang zich niet meer lijkt voor te doen.

Kindgebonden budget

De raming van uitgaven aan het kindgebonden budget is neerwaarts bijgesteld op basis van realisatiecijfers van de Belastingdienst en nieuwe inkomensgegevens van het CPB. Door de hogere economische groei en

Verticale Toelichting

hogere inkomens in 2015 en 2016 hebben minder mensen recht op een (hoger) kindgebonden budget. Daarnaast zijn er minder alleenstaande ouders dan eerder verwacht.

Nominale ontwikkeling

De mutatie betreft een aanpassing in de geraamde nominale ontwikkeling binnen het SZA-kader als gevolg van CPB-ramingen van loon- en prijsontwikkeling en als gevolg van mutaties in uitgavenramingen binnen de Sociale Zekerheid.

WAO

De opwaartse bijstelling van de geraamde uitgaven aan de WAO wordt met name veroorzaakt doordat de gemiddelde WAO-uitkering hoger is dan eerder gedacht en de uitstroom uit de WAO lager is dan eerder gedacht.

WAZO

De raming van de WAZO-uitgaven wordt naar beneden bijgesteld. Het totaal aantal geboorten ligt lager dan eerder gedacht.

WGA

De raming van de WGA-uitgaven wordt neerwaarts bijgesteld. Het verwachte aantal mensen dat van een WGA-uitkering doorstroomt naar een IVA-uitkering neemt meerjarig toe.

WW

De raming van de WW-uitgaven wordt neerwaarts bijgesteld. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de lagere verwachte werkloosheid dan bij MEV.

ZW

De opwaartse bijstelling van de geraamde uitgaven aan de Ziektewet (ZW) wordt met name veroorzaakt doordat meer mensen recht hebben op een ZW-uitkering dan eerder gedacht. Daartegenover staat dat de verwachte gemiddelde uitkering lager is dan eerder werd gedacht. Per saldo wordt de raming van de ZW-uitgaven opwaarts bijgesteld.

Diversen (uitgaven en ontvangsten)

Dit betreft voornamelijk het saldo van tegenvallers bij de kinderbijslag, de IOW, de verhoogde asielinstream en een meevaller bij de Wajong.

Aanpassing fraudewet

Dit betreft de aanpassing van de uitvoering van de Fraudewet naar aanleiding van de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep.

Eindejaarsmarge SZA en ramingstechnische veronderstelling in=uit

Dit betreft de overheveling van de eindejaarsmarge naar de begroting van SZW. Gelijkijdig is de ramingstechnische veronderstelling in=uit geboekt op de Aanvullende Post. De combinatie van beide bewerkstelligt dat het totale uitgavenbeeld niet wijzigt.

Intensivering kinderopvangtoeslag (beleidsmatig en technisch)

In het kader van het 5 mld. pakket om de lasten op arbeid te verlagen is besloten de kinderopvangtoeslag te verhogen. Structureel wordt 291 mln. geïntensiveerd.

Verticale Toelichting

Intensivering kindgebonden budget

Dit betreft de structurele verhoging van het kindgebonden budget voor derde en volgende kinderen vanaf 2016. Ook wordt in 2016 het kindgebonden budget voor het tweede kind eenmalig verhoogd.

Inzet restant eindejaarsmarge SZA

Ter dekking van het budgettaire beeld SZA zet SZW het restant van de eindejaarsmarge in.

Kasschuiven SZA

Om het kasritme van de uitgaven binnen het kader SZA te ondersteunen worden diverse kasschuiven gedaan. Onderdeel van deze reeks is een budgettair neutrale schuif waarbij de middelen worden verplaatst van premie- naar begrotingsgefinancierd. Vervolgens is het kasritme aangepast.

Uitstel 1,5 jaar kostendelersnorm aow

Dit betreft het uitstel van de invoering van de kostendelersnorm AOW naar 1 januari 2018.

Diversen

Dit betreft voornamelijk de inzet van de reservering coördinatie sociale zekerheidsstelsels.

Bruterij

Diverse uitkeringen zijn netto gekoppeld aan het netto minimumloon, maar kennen een ander bruto-netto traject dan het minimumloon. Wijzigingen in het bruto-netto traject van het minimumloon leiden tot aanpassing van het netto minimumloon. De uitkeringen die netto zijn gekoppeld, worden evenredig aangepast maar door het andere bruto-netto traject kan de bruto uitkering een afwijkende ontwikkeling vertonen dan die van het bruto minimumloon. Het effect hiervan op de uitkeringslasten wordt het bruterijeffect genoemd. Het uitgavenkader SZA is voor dit effect gecorrigeerd.

Uitbreiding betaald partnerverlof

Het betaald kraamverlof van partners («partnerverlof») wordt uitgebreid van 2 naar 5 dagen.

Ontvangsten sociale werkvoorziening en participatiebudget

Dit betreffen terugontvangsten van de sociale werkvoorziening (WSW) en het Participatiebudget in verband met onderrealisatie bij de WSW en onrechtmatigheid bij het Participatiebudget.

Verticale Toelichting

Volksgesondheid, Welzijn en Sport

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	14.580,8	14.792,9	14.954,8	14.841,1	14.742,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Intensivering wanbetalers	0,0	25,0	25,0	25,0	25,0	
Kasschuif capaciteitsreductie jeugdzorg plus	25,0	- 25,0	0,0	0,0	0,0	
Taakstellende onderuitputting	1,8	- 19,1	16,1	16,1	16,1	
Uitvoering rvp en hielprik	- 35,4	- 30,4	- 30,4	- 30,4	- 30,4	
Diversen	59,6	23,5	16,7	15,7	11,0	
Zorg						
Herziene raming zorg caribisch nederland	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	
Kwaliteitsimpuls umc's	49,8	49,8	49,8	37,4	37,4	
Onderuitputting integrale tarieven	- 80,0	30,0	50,0	0,0	0,0	
Ruimte subsidie capaciteitsopleidingen	- 21,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Tegemoetkomingen wtcg	34,0	7,1	3,1	1,2	0,0	
Diversen	2,8	3,0	3,0	3,0	3,0	
	56,6	83,9	153,3	88,0	82,1	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Buurtsportcoaches	- 47,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Uitvoeringskosten svb 2015 pgb trekkingsrechten	49,7	23,4	8,4	5,7	5,7	
Diversen	5,7	31,1	19,4	31,2	36,0	
Zorg						
Diversen	- 1,2	0,1	0,1	0,1	0,1	
Niet tot een ijklijn behorend						
Bikk wz	0,0	- 79,2	- 83,5	- 88,2	- 93,2	
Maatregelen zorgtoeslag	0,0	252,0	0,0	0,0	0,0	
Rijksbijdrage 18-	0,0	- 185,3	- 98,4	- 98,6	- 63,5	
Zorgtoeslag	55,4	- 367,5	- 15,3	296,0	571,6	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	62,6	- 325,4	- 169,3	146,2	456,7	
Extrapolatie						15.769,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	119,2	- 241,4	- 16,0	234,1	538,7	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	14.700,0	14.551,4	14.938,9	15.075,2	15.281,5	15.769,0
Totaal Internationale samenwerking	5,3	5,1	5,0	5,0	5,0	5,0
Stand Miljoenennota 2016	14.705,3	14.556,5	14.943,9	15.080,2	15.286,5	15.774,0

Verticale Toelichting

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	82,7	150,7	72,7	72,7	72,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Ontvangsten wanbetalers	15,0	25,0	25,0	25,0	25,0	
Diversen	2,4	- 1,0	- 6,0	- 1,0	- 6,0	
Technische mutaties	17,4	24,0	19,0	24,0	19,0	
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	91,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	30,3	24,0	19,0	24,0	19,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	113,0	174,7	91,7	96,7	91,7	91,7
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	113,0	174,7	91,7	96,7	91,7	91,7

Intensivering wanbetalers

Sinds eind april 2015 ligt het wetsvoorstel Wet verbetering wanbetalersmaatregelen ter behandeling in de Eerste Kamer. Dit wetsvoorstel heeft tot doel verbeteringen te realiseren in de uitvoering van de wanbetalersregeling. Deze maatregelen kunnen leiden tot aanpassingen in de uitgaven en ontvangsten. Vooralsnog is de uitgavenraming met een gelijk bedrag als de ontvangstenraming verhoogd.

Kasschuif capaciteitsreductie jeugdzorg plus

De capaciteit jeugdzorg plus wordt verlaagd met 174 capaciteitsplaatsen. Om dit mogelijk te maken is er een subsidieregeling sanering leegstand gesloten jeugdhulp. Om alle aanvragen al in 2015 te kunnen vergoeden is voorzien in een kasschuif € 25 mln. van 2016 naar 2015.

Taakstellende onderuitputting

De taakstellende onderuitputting wordt verlaagd en is vanaf 2017 teruggebracht naar nul.

Uitvoering RVP en hielprik

De uitgaven voor de uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma en de hielprik zijn als gevolg van onder meer dalende geboortecijfers structureel lager dan het hiervoor beschikbaar gestelde budget. Hierbij is reeds rekening gehouden met de extra uitgaven door uitbreiding van de screening bij de hielprik (advies Gezondheidsraad).

Diversen – Beleidsmatige mutaties – Rijksbegroting in enge zin

Deze post bevat verschillende mutaties, waaronder uitwerking van de strategische agenda, de kosten voor de mobiliteitsorganisatie voormalige diensten en de verbeterplannen transitie DBC-Onderhoud.

Herziene raming zorg Caribisch Nederland

Dit betreft een stijging van de uitgaven voor medisch-specialistische zorg op Caribisch Nederland. Daarnaast leidt de waardedaling van de euro ten opzichte van de dollar tot meerkosten voor 2015 en verder.

Verticale Toelichting

Kwaliteitsimpuls UMC's

Dit betreft een overheveling van middelen die waren gereserveerd voor de UMC's als gevolg van het inhouden van de ILO als onderdeel van de afspraken uit het Zorgakkoord. Via toevoeging aan de kwaliteitsimpuls personeel ziekenhuiszorg vloeien de middelen weer terug naar de UMC's. Het gaat om een bedrag van 37 mln. per jaar. Er is bovendien 37 mln. vrijgemaakt die incidenteel wordt toegevoegd aan de subsidieregeling in de jaren 2015–2017; de facto blijft daarmee de gehele opbrengst van het vervroegen van de ilo-korting beschikbaar voor de UMC's.

Onderuitputting integrale tarieven

In het hoofdlijnenakkoord medisch-specialistische zorg zijn afspraken gemaakt ter facilitering van de transitie naar integrale tarieven. In 2015 is sprake van onderuitputting. Deze middelen worden via een kasschuif beschikbaar gehouden voor 2016 en 2017.

Ruimte subsidie capaciteitsopleidingen

In de loop van 2015 en 2016 zal het Capaciteitsorgaan nieuwe adviezen afgeven. Deze hebben geen effect meer op de uitgaven in 2015. In 2015 resteert derhalve ruimte van € 21 mln.

Tegemoetkomingen wtcg

Een deel van de voor 2014 geraamde betalingen van tegemoetkomingen Wtgc is doorgeschoven naar 2015. Verwacht wordt dat ook in de jaren 2016 t/m 2018 nog tegemoetkomingen zullen worden uitgekeerd.

Diversen – Beleidsmatige mutaties – Zorg

Deze post betreft een stijging van de kosten voor abortusklinieken onder andere als gevolg van tariefindexatie en volumeontwikkeling.

Buurtsportcoaches

De brede impuls combinatiefunctie is een onderdeel van het programma «Sport en bewegen in de buurt». In 2015 doen 371 gemeenten mee aan de brede impuls. Het Rijk draagt hieraan bij. De middelen worden toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering buurtsportcoaches.

Uitvoeringskosten SVB 2015 pgb trekkingsrechten

Het SVB heeft aanvullende kosten voor de trekkingsrechten pgb's en de overgang voor pgb-houders.

Diversen – Technische mutaties – Rijksbegroting in enge zin

Deze post betreft onder meer een desaldering in verband met de tijdelijke projectdirectie Antonie van Leeuwenhoek Terrein (PD-ALt), de invoering van de normatieve huisvestingcomponent (NHC) en middelen voor antibioticaresistentie.

Diversen – Technische mutaties – Zorg

Dit betreft de prijsbijstelling tranche 2015 voor het begrotingsgefinancierde deel van het BKZ.

BIKK Wlz

Dit is de bijstelling Bijdrage in Kosten van Kortingen (BIKK) naar aanleiding van actuele ramingen van het Centraal Planbureau.

Verticale Toelichting

Maatregelen zorgtoeslag

In het kader van het koopkrachtpakket voor 2016 wordt de tijdelijke verhoging van de zorgtoeslag eenmalig verlengd.

Rijksbijdrage 18-

Het betreft de bijstelling van Rijksbijdrage 18- naar aanleiding van actuele ramingen van het Centraal Planbureau.

Zorgtoeslag

Dit is de bijstelling van de uitgavenraming zorgtoeslag naar aanleiding van actuele ramingen van het Centraal Planbureau.

Ontvangsten wanbetalers

Betreft een ramingsbijstelling van het Zorginstituut Nederland ten aanzien van de opbrengsten wanbetalers.

Diversen – Beleidsmatige mutaties – Rijksbegroting in enge zin

Dit is een optelsom van verschillende mutaties en desalderingen.

Diversen – Technische mutaties – Rijksbegroting in enge zin

Deze post betreft een desaldering in verband met de tijdelijke projectdirectie PD ALt.

Verticale Toelichting

Budgettair Kader Zorg

ZORG: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	71.346,4	73.582,3	75.068,1	78.271,5	81.815,6	
Mee- en tegenvallers						
Zorg						
Genees- en hulpmiddelen	- 268,0	- 268,0	- 268,0	- 268,0	- 268,0	
Grensoverschrijdende zorg	- 50,0	- 50,0	- 50,0	- 50,0	- 50,0	
Herverdelingseffect jeugdzorg	0,0	- 132,8	- 135,9	- 136,8	- 136,8	
Herverdelingseffect wlz	241,5	305,2	353,3	364,4	364,4	
Herverdelingseffect wmo	0,0	- 255,6	- 287,6	- 316,2	- 305,2	
Herverdelingseffect zwv	- 37,9	- 26,2	- 69,0	- 72,7	- 51,7	
Medisch specialistische zorg	- 33,9	- 33,9	- 33,9	- 33,9	- 33,9	
Nominale ontwikkeling	- 268,6	- 174,2	- 131,2	- 93,4	- 130,6	
Wlz-indiceerbare jeugdzorg	- 108,9	- 108,9	- 108,9	- 108,9	- 108,9	
Wlz-indiceerbare wmo	- 25,0	- 25,9	- 25,9	- 25,9	- 25,9	
Diversen	- 12,9	- 26,6	- 26,6	- 26,6	- 26,6	
	- 563,7	- 796,9	- 783,7	- 768,0	- 773,2	
Beleidsmatige mutaties						
Zorg						
Aanvullend budget bo 29 mei wmo	0,0	20,0	40,0	40,0	40,0	
Capaciteitsreductie gesloten jeugdzorg	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0	
Compensatie tegenvaller eigen risico	0,0	0,0	0,0	0,0	- 181,2	
Contracteerruimte wlz	- 22,9	- 57,3	- 57,3	- 57,3	- 57,3	
Darmkankerscreening	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	
Dekking pgb-tekort	0,0	- 116,0	- 176,0	- 176,0	- 176,0	
Extramuraliseringseffecten	150,0	259,0	338,0	378,0	309,0	
Geneesmiddelen	- 149,2	- 291,3	- 350,0	- 345,0	- 345,0	
Groeiruimte wmo 2015	- 5,0	- 27,6	- 30,7	- 30,7	- 30,7	
Huishoudelijke hulp wlz mpt	0,0	27,0	27,0	27,0	27,0	
Huishoudelijke hulptoelage	13,5	66,0	0,0	0,0	0,0	
Kapitaallasten	- 2,0	22,9	57,5	71,7	71,7	
Kasschuif groeiruimte care	- 50,0	50,0	0,0	0,0	0,0	
Kosten svb pgb trekkingsrechten	42,7	8,4	8,4	5,7	5,7	
Kwaliteitsimpuls umc's	49,8	49,8	49,8	37,4	37,4	
Onderuitputting integrale tarieven	- 80,0	30,0	50,0	0,0	0,0	
Passend onderwijs	22,9	57,3	57,3	57,3	57,3	
Pgb-tekort wlz wegens hogere toestroom	91,0	133,0	160,0	160,0	160,0	
Premie reservering awbz uitvoeringskosten	- 40,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	
Ruimte kwaliteitsimpuls umc's	- 37,4	- 37,4	- 37,4	- 37,4	- 37,4	
Tarieven tandheelkunde	- 18,0	- 35,0	- 35,0	- 35,0	- 35,0	
Tegemoetkomingen wtcg	34,0	7,1	3,1	1,2	0,0	
Trekkingsrechten pgb	9,0	33,0	0,0	0,0	0,0	
Vrijval nominaal en onverdeeld	- 164,8	- 193,0	- 153,8	- 153,8	- 153,8	
Diversen	- 25,8	- 45,1	- 51,0	- 34,2	- 30,2	
	- 157,2	- 29,2	- 115,1	- 106,1	- 353,5	
Technische mutaties						
Zorg						
Bruterings pgb	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	
Enveloppe: waardigheid en trots	0,0	132,5	152,5	152,5	157,5	
Diversen	- 73,4	- 64,7	- 91,0	- 100,6	- 104,7	
Extrapolatie	- 13,4	127,8	121,5	111,9	112,8	84.628,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 734,3	- 698,3	- 777,2	- 762,1	- 1.013,9	
Stand Miljoenennota 2016	70.612,1	72.883,9	74.290,9	77.509,4	80.801,7	

Verticale Toelichting

ZORG: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	4.955,0	5.071,8	5.138,0	5.261,0	5.462,9	
Mee- en tegenvallers						
Zorg						
Eigen bijdrage wlz	94,0	112,0	123,0	125,0	115,0	
	94,0	112,0	123,0	125,0	115,0	
Beleidsmatige mutaties						
Zorg						
Tegenvaller eigen risico	0,0	- 174,0	- 174,0	- 174,0	- 174,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	- 174,0	- 174,0	- 174,0	- 174,0	
Technische mutaties						
Zorg						
Brutering pgb	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	
Diversen	0,0	- 27,0	- 27,0	- 27,0	- 27,0	
Extrapolatie	60,0	33,0	33,0	33,0	33,0	5.585,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	154,0	- 29,0	- 18,0	- 16,0	- 26,0	
Stand Miljoenennota 2016	5.109,0	5.042,8	5.120,0	5.245,0	5.436,9	

Genees- en hulpmiddelen

Dit betreft de neerwaartse bijstelling van de uitgaven voor genees- en hulpmiddelen. Dit is de doorwerking van de afrekening 2014. De neerwaartse bijstelling van de geneesmiddelen (188 mln.) wordt voornamelijk veroorzaakt door o.a. lagere volumegroei en succesvol gevoerd preferentiebeleid. De uitgaven in de hulpmiddelensector lijken zich te stabiliseren, terwijl vooraf met een groei rekening werd gehouden.

Grensoverschrijdende zorg

Dit betreft de structurele doorwerking van over 2014 geraamde ontvangsten vanuit het buitenland voor zorg die in Nederland is verleend aan verdragsgerechtigden. Deze ontvangsten worden hoger geraamd dan eerder is verondersteld.

Herverdelingseffect jeugdzorg

In februari 2015 zijn de realisatiecijfers 2014 AWBZ binnengekomen voor zowel de zorg in natura als het pgb. Op basis van deze cijfers vindt er een herverdeling plaats over de verschillende domeinen binnen de hervorming langdurige zorg. Per saldo komen de uitgaven voor de jeugdzorg lager uit. In 2015 vindt geen herverdeling plaats met gemeenten.

Herverdelingseffect wlz

In februari 2015 zijn de realisatiecijfers 2014 AWBZ binnengekomen voor zowel de zorg in natura als het pgb. Op basis van deze cijfers vindt er een herverdeling plaats over de verschillende domeinen binnen de hervorming langdurige zorg. Per saldo komen de uitgaven voor de Wlz (inclusief Wlz-indiceerbaren) hoger uit.

Herverdelingseffect wmo

In februari 2015 zijn de realisatiecijfers 2014 AWBZ binnengekomen voor zowel de zorg in natura als het pgb. Op basis van deze cijfers vindt er een herverdeling plaats over de verschillende domeinen binnen de

Verticale Toelichting

hervorming langdurige zorg. Per saldo komen de uitgaven voor de Wmo lager uit. In 2015 vindt geen herverdeling plaats met gemeenten.

Herverdelingseffect zvw

In februari 2015 zijn de realisatiecijfers 2014 AWBZ binnengekomen voor zowel de zorg in natura als het pgb. Op basis van deze realisatiecijfers van februari 2015 vindt er een herverdeling plaats over de verschillende domeinen binnen de hervorming langdurige zorg. Per saldo komen de uitgaven voor de Zvw lager uit.

Medisch specialistische zorg

Dit betreft meevallers binnen een aantal sectoren binnen de tweedelijns curatieve zorg waaronder de geriatrische revalidatiezorg.

Nominale ontwikkeling

De raming van de loon- en prijsbijstelling is aangepast op basis van de meest recente macro-economische inzichten in de Macro Economische Verkenningen (MEV) van het CPB en het wijzigen van de grondslagen.

Wlz-indiceerbare jeugdzorg/wmo

Met deze mutatie wordt (cf. decembercirculaire 2014) vanaf 2015 het Gemeentefonds verlaagd. De middelen worden ingezet binnen de Wlz

Diversen (mee- en tegenvallers)

Deze post is het saldo van een meevaller bij het ziekenvervoer (10,5 mln.) en een tegenvaller bij de eerstelijnszorg (5,1 mln.).

Aanvullend budget BO 29 mei

Op grond van het overhedenoverleg van 29 mei 2015 worden middelen toegevoegd aan de Wmo en de integratie-uitkering Wmo/huishoudelijke verzorging. Het gaat om in totaal 20 mln. in 2016 en 40 mln. vanaf 2017 structureel.

Capaciteitsreductie gesloten jeugdzorg

Dit betreft het toevoegen van middelen in 2016 voor de regeling capaciteitsreductie gesloten jeugdzorg. De subsidieregeling capaciteitsreductie jeugdzorgplus voorziet in een verantwoorde afbouw van capaciteitsplaatsen in de jeugdzorgplussector, waarbij jeugdzorginstellingen een tegemoetkoming ontvangen voor frictiekosten in dit kader.

Compensatie tegenvaller eigen risico

Deze mutatie betreft een taakstellende reeks, ter (intertemporele) compensatie van de tegenvaller op de opbrengst van het eigen risico.

Contracteerruimte wlz

De contracteerruimte was in de vorige begroting voor 100% gedekt. In de praktijk is de contracteerruimte de afgelopen jaren echter niet volledig benut en levert ook de nacalculatie een meevaller op. De raming is hierop aangepast en daarmee valt ruimte vrij.

Darmkankerscreening

De kosten voor vervolgonderzoeken naar aanleiding van de eerste darmkankerscreeningen zijn hoger dan waarmee in de oorspronkelijke ramingen rekening is gehouden. Tegelijkertijd blijkt het aantal vervolgonderzoeken hoger te zijn dan eerder werd verwacht.

Verticale Toelichting

Dekking pgb-tekort

Het knelpunt dat is ontstaan als gevolg van het pgb-tekort wordt geredresseerd via ramingsbijstellingen (zoals een andere toedeling van de groeirimte tussen pgb en ZIN alsmede veronderstellingen over gebruik). Omdat het voor 2015 niet mogelijk is om budgettaire maatregelen rondom de pgb's te nemen, wordt het pgb-tekort voor dit jaar via een kasschuif intertemporeel in latere jaren gecompenseerd.

Extramuraliseringseffecten

Uit realisatiecijfers over de ontwikkeling van het aantal lage zzp's in de V&V-sector blijkt dat de daling in 2014 minder snel gaat dan verwacht. Dit leidt tot extra intramurale Wlz-uitgaven. Daarnaast worden extra middelen beschikbaar gesteld om afbakeningsknelpunten voor ouderen met zzp 4 in de Wlz op te lossen.

Geneesmiddelen

Voor 2015 en latere jaren is de raming neerwaarts bijgesteld. Dit is onder andere het gevolg van het preferentiebeleid en de gematigde volumeontwikkeling.

Groeirimte wmo 2015

Dit betreft de meerjarig nog beschikbare groeirimte Wmo.

Huishoudelijke hulp wlz mpt

Cliënten met een mpt (modulair pakket thuis) ontvangen in 2015, net als in voorgaande jaren, hun huishoudelijke verzorging nog vanuit de Wmo 2015. Vanaf 2016 zal het budget voor de huishoudelijke verzorging voor de hier bedoelde cliënten aan de contracteerruimte Wlz worden toegevoegd. Deze mutatie betreft het besparingsverlies van het deel van het budget dat niet vanuit het Gemeentefonds aan de contracteerruimte Wlz kan worden toegevoegd in verband met de korting op de huishoudelijke verzorging in de Wmo 2015 vanaf 2015.

Huishoudelijke hulptoelage

Er is een tekort ontstaan door het schrappen van het budgetplafond voor de Huishoudelijke hulptoelage, waarvoor nu middelen worden toegevoegd aan het Gemeentefonds.

Kapitaallasten

In het verleden werden kapitaallasten op basis van nacalculatie gecompenseerd. Vanaf 2018 zullen de kapitaallasten volledig op basis van de normatieve huisvestingscomponent (NHC) zijn. Gedurende de overgangperiode 2012–2018 zal op basis van het advies van NZa de NHC met 2,5% worden geïndexeerd.

Kasschuif groeirimte care

Om een meer evenwichtige verdeling van de middelen groeirimte care over de jaren heen te bereiken, wordt de beschikbare ruimte in 2015 verlaagd en via een kasschuif overgeheveld naar 2016.

Kosten svb pgb trekkingsrechten

Het SVB heeft aanvullende kosten voor de trekkingsrechten pgb's en de overgang voor pgb-houders.

Verticale Toelichting

Kwaliteitsimpuls umc's

Dit betreft een overheveling van middelen die waren gereserveerd voor de UMC's als gevolg van het inhouden van de ILO als onderdeel van de afspraken uit het Zorgakkoord. Via toevoeging aan de kwaliteitsimpuls personeel ziekenhuiszorg vloeien de middelen weer terug naar de UMC's. Het gaat om een bedrag van 37 mln. per jaar. Er is bovendien 37 mln. vrijgemaakt die incidenteel wordt toegevoegd aan de subsidieregeling in de jaren 2015–2017; de facto blijft daarmee de gehele opbrengst van het vervroegen van de ILO-korting beschikbaar voor de UMC's.

Onderuitputting integrale tarieven

In het hoofdlijnenakkoord medisch-specialistische zorg zijn afspraken gemaakt ter facilitering van de transitie naar integrale tarieven. In 2015 is sprake van onderuitputting. Deze middelen worden via een kasschuif beschikbaar gehouden voor 2016 en 2017.

Passend onderwijs

Voor kinderen met een zzp-indicatie in de Wlz is dagbesteding standaard in het profiel opgenomen. Hiermee was nog geen rekening gehouden bij de vaststelling van het budgettaire kader voor 2015. In het kader van aangenomen moties van Dik-Faber/Voordewind (TK 31 497, nr 156) en Ypma (nr 164) worden kinderen die met een hoog AWBZ-zzp onder de Wlz vallen nu actief geherindiceerd.

Pgb-tekort wlz wegens hogere toestroom

De toestroom van budgethouders pgb was in de laatste maanden van 2014 hoger dan verwacht. De doorwerking is meerjarig verwerkt.

Premie reservering awbz uitvoeringskosten

Dit betreft een saldoreeks bestaande uit vrijvallende middelen voor saneringskosten van instellingen in de langdurige zorg en middelen voor de bijdrage in het vrijwillige gebruik door de budgethouder van de SVB.

Ruimte kwaliteitsimpuls umc's

Dit betreft een overheveling van middelen die waren gereserveerd voor de UMC's als gevolg van het inhouden van de ILO als onderdeel van de afspraken uit het Zorgakkoord. Via toevoeging aan de kwaliteitsimpuls personeel ziekenhuiszorg vloeien de middelen weer terug naar de UMC's.

Tarieven tandheekunde

De NZa heeft de maximumtarieven in de tandheekundige zorg verlaagd. Dit leidt tot lagere uitgaven tandheekundige zorg binnen het verzekerd pakket.

Tegemoetkomingen wtcg

Een deel van de voor 2014 geraamde betalingen van tegemoetkomingen Wtcg is doorgeschoven naar 2015. Verwacht wordt dat ook in de jaren 2016 t/m 2018 nog tegemoetkomingen zullen worden uitgekeerd.

Trekkingsrechten pgb

Deze mutatie betreft de ophoging van het budget voor trekkingsrechten pgb. Deze middelen worden via een ijklijnmutatie toegevoegd aan de VWS-begroting.

Verticale Toelichting

Vrijval nominaal en onverdeeld

Er is sprake van vrijval op de post nominaal en onverdeeld. Deze ruimte is met name een gevolg van het verschil tussen de oorspronkelijk beschikbaar gestelde middelen voor groei in de curatieve zorg en de in de verschillende zorgakkoorden gemaakte afspraken over de toegestane groei in die sectoren en de op grond daarvan niet benodigde middelen voor loon- en prijsbijstelling.

Diversen (beleidsmatig)

Deze post is het saldo van diverse beleidsmatige mutaties waaronder extra middelen voor Caribisch Nederland (20 mln.), het bestrijden van antibioticaresistentie (9,2 mln.) en vrijvallende middelen bij het CIZ (23 mln.).

Brutering pgb

Met ingang van 2015 is het pgb in de Wlz omgezet van netto naar bruto. Het bruto pgb is hoger, omdat niet langer vooraf de eigen bijdrage wordt verrekend met de pgb-toekenning. De budgethouder dient in de Wlz zelf de eigen bijdrage te voldoen aan het CAK (en mag dit niet betalen met het pgb). Tegenover de hogere kosten van het bruto pgb staat een zelfde bedrag aan ontvangsten eigen bijdrage pgb. De omzetting naar bruto pgb is dus budgettair neutraal voor het BKZ.

Enveloppe: waardigheid en trots

Deze mutatie betreft de investering in de kwaliteit van leven in instellingen. Dit betreft een kwaliteitsimpuls voor verpleeghuizen en instellingen in dagactiviteiten. De middelen worden via een ijklijnmutatie naar het Budgettair Kader Zorg overgeheveld.

Diversen (technisch)

Dit betreft een optelsom van enkele ijklijnmutaties van kader Z naar kader R en een technische correctie in het hulpmiddelenkader. In 2016 bevat deze post ook het terugdraaien van de Wlz-taakstelling van 45 mln. vanuit de enveloppe maatschappelijke prioriteiten.

Eigen bijdrage wlz

In de begroting 2015 is een derving van eigen bijdragen als gevolg van extramuralisering verwerkt van 169 mln. Op basis van actuele cijfers is vastgesteld dat de afbouw van het aantal plaatsen langzamer verloopt en lager zal zijn dan eerder geraamd. De uitgaven aan de wlz zijn daardoor hoger, maar dit leidt er ook toe dat de derving van de eigen bijdragen lager uitvalt dan eerder voorzien.

Tegenvaller eigen risico

De opbrengst van het eigen risico in de Zvw is lager dan eerder geraamd. Dit wordt veroorzaakt door nominale ontwikkelingen en de doorwerking van de lagere Zvw-uitgaven.

Brutering pgb

Tegenover de hogere kosten van het bruto pgb staat eenzelfde bedrag aan ontvangsten eigen bijdrage pgb.

Diversen (technisch)

Dit betreft een technische correctie. De apart ingeboekte eigen bijdragen voor hoortoestellen in het hulpmiddelenkader worden verlaagd evenals de uitgaven in het hulpmiddelenkader.

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

XVII BUITENLANDSE HANDEL & ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	2.794,2	2.686,9	2.631,4	2.430,0	2.434,2	2.503,0
Stand Miljoenennota 2016	2.794,2	2.686,9	2.631,4	2.430,0	2.434,2	2.503,0

XVII BUITENLANDSE HANDEL & ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	20,9	16,4	18,1	15,7	13,4	
Technische mutaties						
Niet tot een ijklijn behorend						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	20,9	16,4	18,1	15,7	13,4	13,1
Totaal Internationale samenwerking	71,9	171,8	79,7	60,8	60,8	60,8
Stand Miljoenennota 2016	92,8	188,2	97,8	76,5	74,2	73,9

De begroting voor Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking bestaat uit HGIS uitgaven en ontvangsten, en niet-HGIS ontvangsten. De HGIS uitgaven en ontvangsten worden elders toegelicht. Er hebben zich geen mutaties voorgedaan op de niet-HGIS ontvangsten op de begroting van BHOS.

Verticale Toelichting

Wonen en Rijksdienst

XVIII WONEN & RIJKSDIENST: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	3.603,1	3.705,2	3.872,6	4.227,4	4.393,4	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Raming huurtoeslag	141,0	83,7	3,3	28,4	58,9	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	141,0	83,7	3,3	28,4	58,9	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Feh eindejaarsmarge	57,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
Huurtoeslag: compensatie tekort ht 2016	0,0	214,5	0,0	0,0	0,0	
Huurtoeslag: dekking	0,0	- 229,5	- 229,5	- 229,5	- 229,5	
Huurtoeslag: realisatie 2014	258,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuif nef	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Overdracht monumenten aan nmo	35,8	- 4,3	- 4,3	- 4,3	- 4,3	
Diversen	- 9,0	0,5	- 3,0	- 2,7	- 0,3	
	367,9	- 18,8	- 236,8	- 236,5	- 234,1	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Eindejaarsmarge huurtoeslag 2014	- 258,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	34,5	- 9,8	- 8,8	- 9,7	- 9,5	
	- 223,8	- 9,8	- 8,8	- 9,7	- 9,5	
Extrapolatie						4.201,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	285,1	55,2	- 242,3	- 217,7	- 184,7	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	3.888,2	3.760,4	3.630,3	4.009,7	4.208,6	4.201,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	3.888,2	3.760,4	3.630,3	4.009,7	4.208,6	4.201,6

Verticale Toelichting

XVIII WONEN & RIJKSDIENST: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	621,4	626,6	648,3	648,8	649,0	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Raming huurtoeslag	- 55,0	- 67,9	- 83,0	- 93,5	- 97,7	
	- 55,0	- 67,9	- 83,0	- 93,5	- 97,7	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Budgetherverdeling n.a.v. eenheidsprijzen kantoren	0,0	52,9	16,1	5,3	1,3	
Diversen	2,4	2,0	2,5	2,5	2,5	
	2,4	54,9	18,6	7,8	3,8	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	34,1	15,4	0,3	0,0	0,0	
	34,1	15,4	0,3	0,0	0,0	
Extrapolatie						549,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 18,5	2,5	- 64,1	- 85,7	- 93,9	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	603,0	629,1	584,2	563,1	555,2	549,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	603,0	629,1	584,2	563,1	555,2	549,8

Huurtoeslag (raming, realisatie, compensatie, dekking)

Bij de huurtoeslag is in de komende jaren sprake van tekorten, met name als gevolg van een hogere instroom aan huurtoeslagontvangers dan voorzien. Daarnaast is sprake van een overschrijding van 258,3 mln. op de huurtoeslag in 2014. Met het vervangen van de huidige inkomensafhankelijke huurverhogingen door het invoeren van de huursombenadering wordt 15 mln. van de problematiek in 2016 beleidsmatig ingevuld. Tijdens de augustusbesluitvorming is dekking buiten de huurtoeslag gevonden voor de resterende problematiek in 2016 ter grootte van 214,5 mln. Doordat de besparing door de huursombenadering oploopt, kan in latere jaren een groter deel van de problematiek beleidsmatig worden ingevuld.

Kasschuif NEF

Van de totale rijksbijdrage aan het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) is 25 mln. doorgeschoven naar 2015.

Overdracht monumenten aan NMO en diversen – technische mutaties uitgaven en ontvangsten

De overdracht van het beheer en onderhoud van 31 monumenten aan de NMO medio 2015 gaat gepaard met een eenmalige instandhoudingsbijdrage. Dit leidt tot een desaldering van ontvangsten en uitgaven van 12,7 mln.

Fonds Energiebesparing Huursector

Eind 2014 is het Fonds Energiebesparing Huursector (FEH) opengesteld voor woningcorporaties en voor overige verhuurders. Omdat het aantal aanvragen achter bleef bij de verwachtingen, zijn de niet bestede middelen meegenomen naar 2015. De redenen zijn onder andere gelegen in het feit dat verhuurders tijd nodig hebben om in aanmerking komende

Verticale Toelichting

projecten op te zetten en in te passen in de renovatie- en onderhouds-planning alvorens aanvragen ingediend kunnen worden.

Budget herverdeling n.a.v. eenheidsprijzen kantoren

Het betreft een technische mutatie om de rijksbrede vereenvoudiging van de beprijzing voor huisvesting budgetneutraal door te voeren. De eenheidsprijs die vanaf 2016 wordt gehanteerd is gebaseerd op het voorraadniveau van het RVB in 2020. Door het hanteren van deze vijf jaar vaste prijs, zijn de tarieven die in rekening worden gebracht bij departementen in de periode tot 2020 te hoog. Met deze mutatie wordt dit effect gecorrigeerd zodat de budgettaire gevolgen voor de totale Rijksbegroting neutraal zijn.

Diversen – beleidsmatige en technische mutaties uitgaven en ontvangsten

De ramingen voor de uitgaven aan de beleidsprogramma's energiebesparing en woon- en leefomgeving worden structureel verlaagd. De subsidieramingen voor de Wet Bevordering Eigenwoningbezit wordt herijkt en de ontvangstenraming van de RVOB wordt verhoogd.

Verticale Toelichting

Gemeentefonds

B GEMEENTEFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	27.272,7	27.036,0	26.508,0	26.317,7	26.174,8	
Mee- en tegenvallers						
Zorg						
Herverdelingseffect iu wmo	0,0	- 18,0	- 18,0	- 18,0	- 18,0	
Herverdelingseffect jeugdzorg	0,0	- 132,8	- 135,9	- 136,8	- 136,8	
Herverdelingseffect wmo	0,0	- 255,6	- 287,6	- 316,2	- 305,2	
Wlz-indiceerbare jeugdzorg	- 108,9	- 108,9	- 108,9	- 108,9	- 108,9	
Wlz-indiceerbare wmo	- 25,0	- 25,9	- 25,9	- 25,9	- 25,9	
	- 133,9	- 541,2	- 576,3	- 605,8	- 594,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Wijziging betalingsverloop	21,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zorg						
Aanvullend budget bo 29 mei wmo	0,0	20,0	40,0	40,0	40,0	
Additionele kosten overgang pgb's gemeenten	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Capaciteitsreductie gesloten jeugdzorg	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0	
Correctie realisatie 2014	- 24,0	5,1	8,1	9,0	9,0	
Extramuralisering tranche 2016	0,0	168,0	168,0	168,0	168,0	
Extramuralisering tranche 2017	0,0	0,0	102,0	102,0	102,0	
Huishoudelijke hulptoelage	13,5	66,0	0,0	0,0	0,0	
Onvolkomenheid woonplaatsbeginsel jeugdzorg	20,0	- 20,0	0,0	0,0	0,0	
Volumegroei 2016	0,0	28,4	28,4	28,4	28,4	
Volumegroei 2017	0,0	0,0	110,0	110,0	110,0	
Diversen	19,9	18,7	19,3	20,0	20,0	
	71,6	311,2	475,8	477,4	477,4	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Accres tranche 2014	- 249,0	- 124,5	- 124,5	- 124,5	- 124,5	
Accres tranche 2015	- 55,8	- 55,8	- 55,8	- 55,8	- 55,8	
Accres tranche 2016	0,0	647,4	647,4	647,4	647,4	
Afrekening bcf	137,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
Bodemsanering	38,7	46,2	46,2	46,2	46,2	
Buurtsportcoaches	58,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	60,3	25,5	28,9	31,5	34,2	
Sociale zekerheid						
Diversen	5,7	- 6,2	- 26,0	- 31,1	- 37,2	
Zorg						
Huishoudelijke hulptoelage	40,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	36,1	532,6	516,2	513,7	510,3	26.385,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 26,2	302,7	415,9	385,4	393,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	27.246,5	27.338,7	26.923,8	26.703,1	26.567,8	26.385,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	27.246,5	27.338,7	26.923,8	26.703,1	26.567,8	26.385,8

Verticale Toelichting

B GEMEENTEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Herverdelingseffect jeugdzorg/Wmo/IU Wmo

In februari 2015 zijn de realisatiecijfers 2014 AWBZ binnengekomen voor zowel de zorg in natura als het pgb. Op basis van deze cijfers vindt er een herverdeling plaats over de verschillende domeinen binnen de hervorming langdurige zorg. Per saldo komen de uitgaven voor de jeugdzorg en de Wmo lager uit. In 2015 vindt geen herverdeling plaats met gemeenten.

Wlz-indiceerbare jeugdzorg/Wmo

Met deze mutatie wordt (cf. decembercirculaire 2014) vanaf 2015 het gemeentefonds verlaagd. De middelen worden ingezet binnen de Wlz.

Wijziging betalingsverloop

In 2014 is een gedeelte van het gemeentefonds niet uitbetaald aan gemeenten. Dit is veroorzaakt doordat de verdeelmaatstaven niet allemaal in 2014 definitief konden worden vastgesteld, waardoor niet kon worden overgegaan tot betaling aan gemeenten. Het resterende bedrag wordt in 2015 uitbetaald. Hiertoe wordt de begroting van het gemeentefonds verhoogd.

Aanvullend budget BO 29 mei

Op grond van het overhedenoverleg van 29 mei 2015 worden middelen toegevoegd aan de Wmo en de integratie-uitkering Wmo/huishoudelijke verzorging. Het gaat om in totaal 20 mln. in 2016 en 40 mln. vanaf 2017 structureel.

Additionele kosten overgang pgb's gemeenten

Er worden middelen aan het gemeentefonds toegevoegd om het knelpunt bij de pgb's op te lossen.

Capaciteitsreductie gesloten jeugdzorg

Dit betreft het toevoegen van middelen in 2016 voor de regeling capaciteitsreductie gesloten jeugdzorg. De subsidieregeling capaciteitsreductie jeugdzorgplus voorziet in een verantwoorde afbouw van capaciteitsplaatsen in de jeugdzorgplussector, waarbij jeugdzorginstellingen een tegemoetkoming ontvangen voor frictiekosten in dit kader.

Verticale Toelichting

Correctie realisatie 2014

In 2015 wordt dat deel van het macrobudget bijgesteld dat toeslagen betreft. Hier staat geen te leveren zorg tegenover. Voor 2016 en verder betreft het de meerjarige doorwerking van de realisatiecijfers uit 2014.

Extramuralisering tranche 2016/2017

Dit betreft het uitdelen van de gereserveerde middelen voor extramuralisering aan de Wmo.

Huishoudelijke hulptoelage

Er is een tekort ontstaan door het schrappen van het budgetplafond waarvoor nu middelen worden toegevoegd aan het gemeentefonds.

Onvolkomenheid woonplaatsbeginsel jeugdzorg

In de bestuurlijke afspraken rond de bovenregionale jeugdhulp is onderkend dat een kleine groep gemeenten, met relatief zeer veel residentiële jeugdhulpcapaciteit, te weinig budget heeft gekregen voor de jeugdhulp die door hen geleverd moet worden. De oorzaak hiervan is het feit dat de toerekening van het woonplaatsbeginsel bij deze groep niet optimaal werkt. De VNG inventariseert op dit moment de omvang van de problematiek en selecteert de gemeenten die in aanmerking komen voor een ophoging van het budget. Omdat het hier om een verdelingsvraagstuk binnen het macrobudget gaat wordt 20 mln. geschoven van 2016 naar 2015.

Volumegroei 2016/2017

Dit betreft het uitdelen van de groeimiddelen voor 2016 en 2017 aan de Wmo en de jeugdzorg.

Accres tranche 2014

Het accres kent jaarlijks twee bijstellingsmomenten namelijk 1) de Voorjaarsnota en 2) de Miljoenennota. Daarnaast is er één vaststellingsmoment namelijk bij het Financieel Jaarverslag Rijk (FJR). Het definitieve accrespercentage over 2014 is, na afloop van dat jaar, op basis van de FJR-realisatiestanden uitgekomen op 2,02 procent. Dat betekent een neerwaartse aanpassing van 124,5 mln. ten opzichte van de stand Miljoenennota 2015. Omdat het jaar 2014 al is afgesloten, vindt de afrekening plaats in 2015.

Accres tranche 2015/2016

Dit betreft het uitkeren van de tranche 2015 en 2016 op basis van de uitkomsten van de normeringssystematiek.

Bodemsanering

2015 is het laatste jaar van het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties. In de brief van 4 september 2014 heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu de indicatieve budgetten voor 2015 bekend gemaakt. Deze budgetten worden met één uitzondering overgenomen: Sittard-Geleen is geen budgethouder in het kader van Wbb, hun budget gaat over naar de provincie Limburg.

Buurtsportcoaches

De brede impuls combinatiefunctionaris is een onderdeel van het programma «Sport en bewegen in de buurt». In 2015 doen 371 gemeenten mee aan de brede impuls. Het Rijk draagt hieraan bij De middelen worden toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering buurtsportcoaches.

Verticale Toelichting

Huishoudelijke hulptoelage

Het kabinet heeft besloten om voor 2015 incidenteel 40 mln. extra toe te voegen aan de decentralisatie-uitkering huishoudelijke hulp toelage zodat gemeenten extra ruimte hebben om plannen in te dienen met als doel het behoud van arbeidsplaatsen in de huishoudelijke hulp sector. Dit besluit is nader toegelicht in een gezamenlijke brief van de Minister van SZW en de Staatssecretaris van VWS aan de Tweede Kamer.

Verticale Toelichting

Provinciefonds

C PROVINCIEFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	952,2	1.123,4	1.126,9	1.011,1	1.006,1	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Jeugdzorg	0,0	- 90,0	- 90,0	- 90,0	- 90,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	- 90,0	- 90,0	- 90,0	- 90,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Accres tranche 2014	- 23,5	- 11,8	- 11,8	- 11,8	- 11,8	
Accres tranche 2016	0,0	44,7	44,7	44,7	44,7	
Afrekening bcf	18,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
Bdu verkeer en vervoer	0,0	996,0	1.001,9	966,8	965,8	
Bodemsanering	44,4	36,0	33,0	28,0	28,0	
Brzo-inrichtingen	0,0	11,2	10,1	10,1	10,1	
Decentralisatie dlq	34,2	41,0	41,0	41,0	41,0	
Programma impuls omgevingsveiligheid	16,2	15,3	0,0	0,0	0,0	
Rsp zuiderzeelijn	43,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	- 7,6	- 5,5	- 5,4	- 5,3	- 5,2	
Extrapolatie	125,2	1.126,9	1.113,5	1.073,5	1.072,6	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	125,2	1.036,9	1.023,5	983,5	982,6	1.982,3
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	1.077,4	2.160,3	2.150,4	1.994,6	1.988,7	1.982,3
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	1.077,4	2.160,3	2.150,4	1.994,6	1.988,7	1.982,3

C PROVINCIEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Jeugdzorg

De overheveling van middelen voor de jeugdzorg van provincies naar gemeenten (maatregel A30 uit het regeerakkoord Rutte-Verhagen) is destijds niet correct in de meerjarencijfers verwerkt. De middelen zijn namelijk wel aan het gemeentefonds toegevoegd, maar niet van het provinciefonds afgeboekt. Met deze mutatie wordt dit gecorrigeerd.

Accres tranche 2014

Het accres kent jaarlijks twee bijstellingsmomenten namelijk 1) de Voorjaarsnota en 2) de Miljoenennota. Het definitieve accrespercentage over 2014 is, na afloop van dat jaar, op basis van de FJR-realisatiestanden uitgekomen op 2,02 procent. Dat betekent een neerwaartse aanpassing

Verticale Toelichting

van 11,7 mln. ten opzichte van de stand Miljoenennota 2015. Omdat het jaar 2014 al is afgesloten, vindt de afrekening plaats in 2015.

Accres tranche 2016

Dit betreft het uitkeren van de tranche 2016 op basis van de uitkomsten van de normeringssystematiek.

BDU Verkeer en vervoer

Met ingang van 1-1-2015 zijn de WGRplus-regio's bij wet afgeschaft. Het afschaffen van deze plusregio's heeft gevolgen voor de Brede Doeluitkering Vervoer (BDU). De BDU betreft een specifieke uitkering van IenM aan provincies en plusregio's. De voormalige BDU van vier opgeheven plusregio's loopt voortaan via de provincies. De middelen van de drie andere opgeheven plusregio's (Amsterdam, Haaglanden en Rotterdam) worden uitgekeerd aan twee vervoerregio's, die de betrokken decentrale overheden daartoe hebben ingericht. Met ingang van 2016 worden de voor de provincies bestemde BDU-middelen toegevoegd aan het provinciefonds.

Bodemsanering

2015 is het laatste jaar van het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties. In de brief van 4 september 2014 heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu de indicatieve budgetten voor 2015 bekend gemaakt. Deze budgetten worden met één uitzondering overgenomen: Sittard-Geleen is geen budgethouder in het kader van Wet Werk en Bijstand, hun budget gaat over naar de provincie Limburg.

BRZO-inrichtingen

Per 1 januari 2016 dragen de gemeenten het bevoegde gezag voor alle BRZO-inrichtingen (Besluit Risico Zware Ongevallen) en RIE-4-installaties (Richtlijn Industriële Emissies-categorie 4) over aan provincies. Om provincies in staat te stellen de hiermee samenhangende taken te financieren wordt een bedrag overgeheveld van het gemeentefonds naar het provinciefonds.

Decentralisatie DLG

In het kader van het Decentralisatieakkoord Natuur van september 2011 wordt de Dienst Landelijk Gebied (DLG) opgeheven. De fte's gaan over naar de provincies en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Het provinciefonds wordt in dit verband verhoogd.

Programma impuls omgevingsveiligheid

In het kader van de uitvoering van het programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015–2018 wordt budget gedecentraliseerd naar het provinciefonds voor de uitvoering van de tussen partijen afgesproken programmering voor 2015 en 2016.

RSP zuiderzeelijn

In het kader van het Ruimtelijk Economisch Programma (REP) als onderdeel van het regiospecifiek pakket (RSP) Zuiderzeelijn worden middelen via een decentralisatie-uitkering beschikbaar gesteld aan de provincies Noord-Holland, Friesland, Groningen, Drenthe en Flevoland.

Diversen (technische mutaties)

Dit betreft onder meer het uitkeren van de tranche 2015 op basis van de uitkomsten van de normeringssystematiek.

Verticale Toelichting

Infrastructuurfonds

A INFRASTRUCTUURFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	6.163,1	5.911,0	6.350,1	5.847,8	6.059,3	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Ontvangstenschuiven binnen hoofdvaarwegennet	- 19,6	17,2	2,4	0,0	0,0	
Ontvangstenschuiven binnen hoofdwegennet/megaprojecten verk. & vervoer	- 14,0	- 58,2	47,0	2,0	4,2	
Ontvangstenschuiven binnen spoorwegen	- 65,5	125,2	- 9,7	- 8,5	- 57,1	
Saldo 2014	57,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 40,1	84,2	39,7	- 6,5	- 52,9	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Aanvullende kasschuif	0,0	- 40,0	40,0	0,0	0,0	
Bdu beter benutten	- 54,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Dbfm-conversie a12 ede-grijsoord	- 59,1	- 15,0	14,3	8,0	6,9	
Dbfm-conversie a9 gaasperdammerweg	- 44,6	- 134,7	- 316,3	175,1	44,4	
Kasschuif if (versnelde ontvangsten)	- 250,0	100,0	0,0	75,0	75,0	
Phs: bijdrage provincie noord-brabant	5,5	0,0	0,0	0,0	44,1	
Raming infrastructuurfonds	0,0	- 65,0	15,0	- 100,0	- 100,0	
Rsp 2015 provinciefonds en gemeentefonds	- 64,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
Verdeling netwerkoverstijgende kosten	0,0	- 37,0	- 32,6	- 29,4	- 28,4	
Versnelde ontvangst kgt: vlaanderen	120,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Versnelde ontvangst n35 nijverdal-wierden bijdrage regio	71,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Versnelde ontvangst zty: provincie noord-holland	56,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zuidas: bijdragen derden	6,6	31,6	- 0,6	0,0	0,0	
Diversen	35,7	- 51,2	- 43,9	- 8,0	13,3	
	- 176,4	- 211,3	- 324,1	120,7	55,3	
Stand miljoenennota	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						6.225,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 216,4	- 127,1	- 284,3	114,3	2,4	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	5.946,7	5.784,0	6.065,8	5.962,1	6.061,7	6.225,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	5.946,7	5.784,0	6.065,8	5.962,1	6.061,7	6.225,8

Verticale Toelichting

A INFRASTRUCTUURFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	6.163,1	5.911,0	6.350,1	5.847,8	6.059,3	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Ontvangstenschuiven binnen hoofdvaarwegennet	- 19,6	17,2	2,4	0,0	0,0	
Ontvangstenschuiven binnen hoofdwegennet/megaprojecten verk. & vervoer	- 14,0	- 58,2	47,0	2,0	4,2	
Ontvangstenschuiven binnen spoorwegen	- 65,5	125,2	- 9,7	- 8,5	- 57,1	
Saldo 2014	32,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 64,3	84,2	39,7	- 6,5	- 52,9	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Aanvullende kasschuif	0,0	- 40,0	40,0	0,0	0,0	
Bdu beter benutten	- 54,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Dbfm a9 gaasperdammerweg	- 44,6	- 134,7	- 316,3	175,1	44,4	
Dbfm-conversie a12 ede-grijsoord	- 59,1	- 15,0	14,3	8,0	6,9	
Kasschuif if (versnelde ontvangsten)	- 250,0	100,0	0,0	75,0	75,0	
Phs: bijdrage provincie noord-brabant	5,5	0,0	0,0	0,0	44,1	
Raming infrastructuurfonds	0,0	- 65,0	15,0	- 100,0	- 100,0	
Rsp 2015 /provinciefonds en gemeentefonds	- 64,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
Verdeling netwerkoverstijgende kosten	0,0	- 37,0	- 32,6	- 29,4	- 28,4	
Versnelde ontvangst kgt: vlaanderen	120,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Versnelde ontvangst n35: nijverdal-wierden						
bijdrage regio	71,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Versnelde ontvangst zty: provincie noord-holland	56,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zuidas: bijdragen derden	6,6	31,6	- 0,6	0,0	0,0	
Diversen	35,7	- 51,2	- 43,9	- 8,0	13,3	
Niet tot een ijklijn behorend						
Diversen	24,2	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 152,2	- 211,3	- 324,1	120,7	55,3	
Stand miljoenennota	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						6.225,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 216,4	- 127,1	- 284,3	114,3	2,4	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	5.946,7	5.784,0	6.065,8	5.962,1	6.061,7	6.225,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	5.946,7	5.784,0	6.065,8	5.962,1	6.061,7	6.225,8

Ontvangstenschuiven binnen hoofdvaarwegennet

Ontvangsten van verschillende projecten op hoofdvaarwegennet komen later binnen dan begroot. Dit wordt met deze mutatie ingepast binnen het Infrastructuurfonds.

Ontvangstenschuiven binnen hoofdwegennet/megaprojecten verkeer en vervoer

Ontvangsten van verschillende projecten op hoofdwegennet en megaprojecten verkeer en vervoer komen later binnen dan begroot. Dit wordt met deze mutatie ingepast binnen het Infrastructuurfonds.

Ontvangstenschuiven binnen spoorwegen

Ontvangsten van verschillende projecten op spoorwegen komen in andere jaren binnen dan begroot. Dit wordt met deze mutatie ingepast binnen het Infrastructuurfonds.

Verticale Toelichting

Saldo 2014

Het voordelig saldo (uitgaven – ontvangsten: 24,2 mln.) is toegevoegd aan de begroting van het Infrastructuurfonds.

Diversen (beleidsmatige mutaties)

Dit betreft de verwerking van het saldo mee- en tegenvallers binnen het realisatieprogramma.

BDU Beter Benutten

Dit betreft een overboeking naar de begroting Hoofdstuk HXII artikel 25 Brede Doeluitkering voor het project Beter Benutten.

DBFM-conversie A12 Ede-Grijsoord

In 2014 is de DBFM-aanbesteding van het project A12 Ede-Grijsoord afgerond. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen.

DBFM-conversie A9 Gaasperdammerweg

In 2014 is de DBFM-aanbesteding van het project A9 Gaasperdammerweg, onderdeel van het programma Schiphol-Amsterdam-Almere, afgerond. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen.

Kasschuif IF (versnelde ontvangsten)

Voor een drietal projecten is er in 2015 versneld bijdragen van derden ontvangen (250 mln.). Het betreft de projecten Kanaal Gent-Terneuzen, Zeetoegang IJmond en N35 Nijverdalen-Wierden. De projectuitgaven zijn pas in latere jaren voorzien. Om het budget meer in lijn te brengen met de programmering vindt er een kasschuif plaats op het Infrastructuurfonds.

Verdeling Netwerkoverstijgende kosten

Op het artikelonderdeel Netwerkoverstijgende Kosten (18.08) werden de netwerkoverstijgende apparaatskosten (inclusief afschrijving en rente) en overige netwerkoverstijgende kosten van RWS verantwoord. Het gaat hierbij om zowel de kosten die met de overhead van RWS gemoeid zijn als bepaalde onderdelen van Landelijke taken die een netwerk overstijgend karakter kennen. Deze kosten hebben zowel betrekking op de activiteiten die worden verricht voor het Infrastructuurfonds, als voor activiteiten op het Deltafonds. Deze middelen worden nu verdeeld over artikel 12 Hoofdwegenet en artikel 15 Hoofdvaarwegenet van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds.

PHS: bijdrage Provincie Noord-Brabant

Dit betreft de bijdrage van provincie Noord-Brabant aan het Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) op basis van de bestuursovereenkomst.

Raming Infrastructuurfonds

Sinds enige jaren wordt er op de artikelen bij Wegen en Vaarwegen met een overprogrammering gewerkt om zeker te stellen dat de beschikbare middelen ook jaarlijks worden uitgeput. Bij deze begroting wordt het gebruik van dit instrument verder uitgebreid naar het Spoorartikel en het Deltafonds. Over de periode 2016–2020 wordt zo eenmalig 100 mln. per jaar vrijgespeeld. Via een kasschuif worden deze middelen in de periode 2021–2025 weer aan de fondsbegrotingen toegevoegd. Dit was mogelijk zonder consequenties op het lopende programma. Vanaf 2026 zal er een structurele ramingsbijstelling van 100 mln. per jaar worden toegepast.

Verticale Toelichting

RSP 2015 Provinciefonds en Gemeentefonds

Dit betreft de verwerking van een drietal overboekingen naar het Provinciefonds en het Gemeentefonds. Het betreft een deel van het budget voor het regiodeel van het Ruimtelijk Economisch Programma (16,1 mln.), een deel van het budget voor een aantal concrete projecten binnen het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (27,1 mln.) en een deel van het budget voor FlorijnAs, een concreet project binnen het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (21,4 mln.)

Versnelde ontvangst KGT: Vlaanderen

De bijdrage van Vlaanderen aan het project Kanaal Gent-Terneuzen is versneld ontvangen.

Versnelde ontvangst N35 Nijverdal-Wierden: bijdrage regio

De bijdrage van de regio aan het project N35 Nijverdal-Wierden is versneld ontvangen.

Versnelde ontvangst ZTY: provincie Noord-Holland

De bijdrage van de provincie Noord-Holland aan het project Zeetoeegang IJmond is versneld ontvangen.

Zuidas: bijdragen derden

Naar aanleiding van de bestuurlijke overeenkomst van het najaar 2014 worden de ontvangsten en uitgaven van het project verhoogd. Het betreft de bijdragen van de gemeente Amsterdam, de stadsregio Amsterdam en de NS. Daarnaast worden de ontvangsten van alle partijen in de begroting opgenomen. Dit betekent ook dat de Rijksmiddelen die in 2013 en 2014 via de BDU aan de gemeente Amsterdam zijn verstrekt weer als ontvangst en uitgave van het Rijk worden opgenomen.

Diversen (technische mutaties, uitgaven en ontvangsten)

Dit betreft met name de volgende mutaties:

- De Regiospecifiek Pakketbijdrage Zuiderzeelijn aan de A7 Zuidelijke Ringweg Groningen.
- Het decentraliseren naar het Provinciefonds van verscheidene BDU-budgetten vanaf 2016. Daarnaast worden enkele BDU-budgetten voor 2015 naar de begroting Hoofdstuk HXII artikel 25 Brede Doeluitkering overgeboekt.
- In 2014 is de DBFM-aanbesteding van het project Keersluis Limmel afgerond. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen
- De verwerking van de bestaande afspraak met betrekking tot Infrasppeed. Infrasppeed is de railinfrastructuurbeheerder van de Hogesnelheidslijn Zuid. In het contract uit 2001 tussen de Staat en Infrasppeed is een clause opgenomen met betrekking tot de aftrekbaarheid van de rente op de aandeelhoudersleningen.
- De bijdrage van de provincie Overijssel conform de bestuursovereenkomst aan het project N35 Wijthmen-Nijverdal.
- De kosten van de N50 Ens-Emmeloord worden gefinancierd vanuit het regionale deel van het Ruimtelijk Economisch Programma (REP), onderdeel van het RSP en een regionale bijdrage.
- De bijdrage van Defensie in het Search and Rescue (SAR)-contract.
- ProRail betaalt over 2013 22 mln. subsidie terug.

Voor de in 2016 op te starten activiteiten Topsector Logistiek wordt budget vanuit de voeding van het Infrastructuurfonds overgeboekt naar beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens op de begroting Hoofdstuk XII.

Verticale Toelichting

Diergezondheidsfonds

F DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	
Technische mutaties						
Niet tot een ijklijn behorend						
Toevoeging eindsaldo 2014	19,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	1,9	8,8	8,8	8,8	8,8	
Extrapolatie	21,0	8,8	8,8	8,8	8,8	30,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	21,0	8,8	8,8	8,8	8,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	42,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	42,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6

F DIERGEZONDHEIDSFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9	
Technische mutaties						
Niet tot een ijklijn behorend						
Toevoeging eindsaldo 2014	19,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	1,9	8,8	8,8	8,8	8,8	
Extrapolatie	21,0	8,8	8,8	8,8	8,8	30,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	21,0	8,8	8,8	8,8	8,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	42,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	42,8	30,6	30,6	30,6	30,6	30,6

Toevoeging eindsaldo 2015

De niet bestede middelen van 2015 worden toegevoegd aan de begroting voor 2016.

Diversen

Dit betreft met name het begrote aandeel van EZ (3,8 mln.) en sector (4,6 mln.) in de basismonitoring dierziekten. Deze taak wordt door de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) uitgevoerd en vanuit het DGF gefinancierd. Voorheen werd de GD rechtstreeks vanuit EZ en product-schapsbegroting gefinancierd

Verticale Toelichting

Accres Gemeentefonds

ACCRES GEMEENTEFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	223,0	562,8	742,5	828,8	1.133,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Accres tranche 2014	- 249,0	- 124,5	- 124,5	- 124,5	- 124,5	
Accres tranche 2015	- 160,8	- 160,8	- 160,8	- 160,8	- 160,8	
Accres tranche 2016	0,0	357,7	357,7	357,7	357,7	
Accres tranche 2017	0,0	0,0	- 186,4	- 186,4	- 186,4	
Accres tranche 2018	0,0	0,0	0,0	156,4	156,4	
Bcf plafond mutatie	- 25,4	29,6	- 2,3	24,7	28,2	
Bcf plafondbijstelling accres tranche 2015	34,8	34,9	34,9	34,9	34,9	
Bcf plafondbijstelling accres tranche 2015	- 34,8	- 34,9	- 34,9	- 34,9	- 34,9	
Bijstelling bcf	49,8	51,2	49,8	49,8	49,8	
Diversen	- 1,7	- 2,3	- 2,6	- 2,6	19,8	
	- 387,1	150,9	- 69,1	114,3	140,2	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Accres tranche 2014	249,0	124,5	124,5	124,5	124,5	
Accres tranche 2015	55,8	55,8	55,8	55,8	55,8	
Accres tranche 2016	0,0	- 647,4	- 647,4	- 647,4	- 647,4	
Afrekening bcf	- 137,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
	167,2	- 467,1	- 467,1	- 467,1	- 467,1	
Extrapolatie						1.187,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 219,8	- 316,1	- 536,2	- 352,8	- 326,8	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	3,3	246,7	206,3	476,0	807,0	1.187,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	3,3	246,7	206,3	476,0	807,0	1.187,8

ACCRES GEMEENTEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tranche 2014–2019

Het accres kent jaarlijks twee bijstellingsmomenten, Voorjaarsnota en Miljoenennota, en één vaststellingsmoment, bij het Financieel Jaarverslag Rijk. Het definitieve accrespercentage over 2014 is 2,02 procent op basis van de stand van het FJR 2014. Op basis van dit vastgestelde accrespercentage heeft de afrekening dit voorjaar plaats gevonden. De accresen voor de jaren 2015 e.v. zijn aangepast aan de uitkomsten van de normeringssystematiek. De geraamde accresen voor 2015 en 2016 zijn overgeboekt naar het gemeentefonds.

Verticale Toelichting

Btw compensatiefonds (BCF)

Het plafond van het BCF is per 2015 gekoppeld aan de accrespercentages zoals deze volgen uit de normeringssystematiek voor het gemeentefonds. Het plafond wordt aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met onttrekkingen of toevoegingen aan het BCF. Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het gemeentefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond, komt het verschil ten gunste van het gemeentefonds. De toevoeging of uitname wordt over het gemeentefonds verdeeld conform de aandelen van de gezamenlijke gemeenten in het BCF in het gerealiseerde jaar. Bij Miljoenennota 2016 is het aandeel van gemeenten van 137,6 mln. euro in de geraamde ruimte onder het plafond voor 2015 toegevoegd aan het gemeentefonds.

Verticale Toelichting

Accres Provinciefonds

ACCRES PROVINCIEFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	21,5	45,1	59,2	66,2	91,9	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Accres tranche 2016	0,0	27,0	27,0	27,0	27,0	
Accres tranche 2018	0,0	0,0	0,0	25,6	25,6	
Diversen	- 34,4	- 17,7	- 37,5	- 33,9	- 18,0	
	- 34,4	9,3	- 10,5	18,7	34,6	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	9,7	- 28,4	- 28,4	- 28,4	- 28,4	
	9,7	- 28,4	- 28,4	- 28,4	- 28,4	
Extrapolatie						146,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 24,8	- 19,1	- 39,0	- 9,8	6,1	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	- 3,3	26,0	20,3	56,4	98,1	146,1
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	- 3,3	26,0	20,3	56,4	98,1	146,1

ACCRES PROVINCIEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tranche 2014–2019

Het accres kent jaarlijks twee bijstellingsmomenten, Voorjaarsnota en Miljoenennota, en één vaststellingsmoment, bij het Financieel Jaarverslag Rijk. Het definitieve accrespercentage over 2014 is 2,02 procent op basis van de stand van het FJR 2014. Op basis van dit vastgestelde accrespercentage heeft de afrekening dit voorjaar plaats gevonden. De accresen voor de jaren 2015 e.v. zijn aangepast aan de uitkomsten van de normeringssystematiek. De geraamde accresen voor 2015 en 2016 zijn overgeboekt naar het provinciefonds.

Btw compensatiefonds (BCF)

Het plafond van het BCF is per 2015 gekoppeld aan de accrespercentages zoals deze volgen uit de normeringssystematiek voor het provinciefonds. Het plafond wordt aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met onttrekkingen of toevoegingen aan het BCF. Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het provinciefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond, komt het verschil ten gunste van het provinciefonds. De toevoeging of uitname wordt over het provinciefonds verdeeld conform de aandelen gezamenlijke provincies in het BCF in het gerealiseerde jaar. Bij Miljoenennota 2016 is het aandeel

Verticale Toelichting

van provincies van 18,4 mln. in de geraamde ruimte onder het plafond voor 2015 toegevoegd aan het provinciefonds.

Verticale Toelichting

BES-fonds

H BES-FONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	31,9	31,9	31,9	32,0	32,3	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	2,1	1,5	0,8	0,8	0,4	
Extrapolatie	2,1	1,5	0,8	0,8	0,4	32,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	2,1	1,5	0,8	0,8	0,4	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	34,0	33,4	32,7	32,7	32,8	32,8
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	34,0	33,4	32,7	32,7	32,8	32,8
H BES-FONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Verticale Toelichting

J DELTAFONDS: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	1.374,6	1.275,8	1.161,0	1.055,2	1.007,6	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Ontvangstenschuiven binnen het deltafonds	- 35,0	- 20,0	- 4,1	20,0	10,0	
Saldo 2014	- 53,2	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,0	0,3	0,1	0,1	0,0	
	- 88,2	- 19,7	- 4,0	20,1	10,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Kasschuif bodemsanering/df	0,0	- 46,8	10,8	12,0	12,0	
Kasschuif deltafonds	- 75,0	0,0	0,0	0,0	75,0	
Leegboeken artikel 18.08	0,0	37,0	32,6	29,4	28,4	
Ramingsbijstelling	0,0	- 35,0	- 115,0	0,0	0,0	
Diversen	8,2	0,1	3,5	3,1	2,8	
	- 66,8	- 44,7	- 68,1	44,5	118,2	
Stand miljoenennota	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						1.027,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 155,1	- 64,4	- 72,2	64,7	128,2	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	1.219,5	1.211,5	1.088,8	1.119,9	1.135,8	1.027,9
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	1.219,5	1.211,5	1.088,8	1.119,9	1.135,8	1.027,9

J DELTAFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	1.374,6	1.275,8	1.161,0	1.055,2	1.007,6	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Ontvangstenschuiven binnen het deltafonds	- 35,0	- 20,0	- 4,1	20,0	10,0	
Saldo 2014	- 15,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,0	0,3	0,1	0,1	0,0	
	- 50,3	- 19,7	- 4,0	20,1	10,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Kasschuif bodemsanering/df	0,0	- 46,8	10,8	12,0	12,0	
Kasschuif deltafonds	- 75,0	0,0	0,0	0,0	75,0	
Leegboeken artikel 18.08	0,0	37,0	32,6	29,4	28,4	
Ramingsbijstelling	0,0	- 35,0	- 115,0	0,0	0,0	
Diversen	8,2	0,1	3,5	3,1	2,8	
Niet tot een ijklijn behorend						
Saldo 2014	- 37,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 104,7	- 44,7	- 68,1	44,5	118,2	
Stand miljoenennota	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						1.027,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 155,1	- 64,4	- 72,2	64,7	128,2	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	1.219,5	1.211,5	1.088,8	1.119,9	1.135,8	1.027,9
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	1.219,5	1.211,5	1.088,8	1.119,9	1.135,8	1.027,9

Verticale Toelichting

Ontvangstenschuiven binnen het Deltafonds

Ontvangsten van verschillende projecten op het hoofdwatersysteem komen later binnen dan begroot. Dit wordt met deze mutatie ingepast binnen het Deltafonds.

Saldo 2014

Het nadelig saldo 2014 (uitgaven – ontvangsten: – 37,9 mln.) wordt onttrokken aan de begroting van het Deltafonds.

Kasschuif bodemsanering/df

Op artikel 13.04 Ruimtegebruik bodem van Hoofdstuk XII worden de bijdragen aan medeoverheden voor het Meerjarenprogramma bodem verantwoord. In het convenant «Bodem en Ondergrond» van 17 maart 2015 zijn de afspraken over de decentralisatie van die middelen naar het Gemeente- en Provinciefonds voor de periode 2016–2020 vastgelegd. Bij ontwerpbegroting 2015 is besloten om in het jaar 2016 60 mln. in mindering te brengen op deze reeks ten behoeve van het rijksbrede beeld. Om te voorkomen dat de uitvoering van het bodemsaneringsbeleid in 2016 hierdoor wordt bemoeilijkt, wordt de reeks door middel van een kasschuif aangepast. Deze kasschuif wordt gefaciliteerd door het Deltafonds.

Kasschuif Deltafonds

De grote projecten Ruimte voor de Rivier en het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma lopen binnen een aantal jaar af. Daarnaast zijn de deltabeslissingen genomen en is het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma opgestart. IenM staat voor de opgave om het ritme van het meerjarige programma en het budget op het Deltafonds weer met elkaar in overeenstemming te brengen. Derhalve wordt een kasschuif via de algemene middelen van 75 mln. op het Deltafonds van 2015 naar 2019 aangebracht.

Leegboeken artikel 18.08

Op artikelonderdeel 18.08 Netwerkoverstijgende Kosten van het Infrastructuurfonds werden de netwerkoverstijgende apparaatskosten (inclusief afschrijving en rente) en overige netwerkoverstijgende kosten van RWS verantwoord. Het gaat hierbij om zowel de kosten die met de overhead van RWS gemoeid zijn als bepaalde onderdelen van Landelijke taken die een netwerk overstijgend karakter kennen. Deze kosten hebben zowel betrekking op de activiteiten die verricht worden voor het Infrastructuurfonds, als voor activiteiten op het Deltafonds. Deze middelen worden nu verdeeld over artikel 12 Hoofdwegennet en artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds.

Ramingsbijstelling

Sinds enige jaren wordt er op de artikelen bij Wegen en Vaarwegen met een overprogrammering gewerkt om zeker te stellen dat de beschikbare middelen ook jaarlijks worden uitgeput. Bij deze begroting wordt het gebruik van dit instrument uitgebreid naar het Spoorartikel en het Deltafonds. Over de periode 2016–2020 wordt zo eenmalig 100 mln. per jaar vrijgespeeld. Via een kasschuif worden deze middelen in de periode 2021–2025 weer aan de fondsbegrotingen toegevoegd. Het Deltafonds draagt in de periode tot en met 2020 in totaal 150 mln. aan deze kasschuif bij. Deze middelen vloeien terug in 2022.

Verticale Toelichting

Diversen (technische mutaties)

Dit betreft met name de toevoeging van de prijsbijstelling 2015 en de verwerking van het saldo mee- en tegenvallers binnen het realisatieprogramma.

Saldo 2014 (niet tot een ijklijn behorend)

Het nadelig saldo van het Deltafonds over 2014 bedraagt 37,9 mln. Dit saldo wordt nu onttrokken aan het Deltafonds in het jaar 2015.

Verticale Toelichting

Prijsbijstelling

PRIJSBIJSTELLING: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	520,1	1.075,2	1.516,5	1.946,2	2.391,4	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Nominale ontwikkeling	- 372,8	- 474,2	- 452,4	- 428,5	- 409,5	
Sociale zekerheid						
Diversen	- 3,1	- 4,1	- 4,4	- 4,4	- 5,0	
Zorg						
Diversen	- 2,2	- 5,2	- 9,8	- 12,1	- 14,5	
	- 378,1	- 483,5	- 466,6	- 445,0	- 429,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zorg						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Uitkeren tranche 2015	- 94,4	- 93,3	- 94,1	- 92,0	- 92,7	
Sociale zekerheid						
Diversen	- 2,3	- 2,2	- 2,1	- 2,1	- 2,1	
Zorg						
Diversen	- 0,3	- 0,2	- 0,3	- 0,3	- 0,3	
Niet tot een ijklijn behorend						
Nominale ontwikkeling	- 15,2	- 29,7	- 41,7	- 38,7	- 31,8	
Uitkeren tranche 2015	- 29,9	- 29,4	- 30,4	- 30,8	- 30,9	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 142,1	- 154,8	- 168,6	- 163,9	- 157,8	
Extrapolatie						2.272,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 520,1	- 638,4	- 635,3	- 608,8	- 586,9	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	436,8	881,3	1.337,4	1.804,6	2.272,3
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	436,8	881,3	1.337,4	1.804,6	2.272,3

PRIJSBIJSTELLING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	0,0					
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Nominale ontwikkeling

De prijsbijstelling wordt berekend door de grondslag (de prijsgevoelige gedeelten van de departementale begrotingen) te vermenigvuldigen met de betreffende prijsontwikkeling. De prijsontwikkeling wordt geactualiseerd op basis van de ramingen van het CPB; dit is de nominale ontwik-

Verticale Toelichting

keling. De prijsbijstelling is neerwaarts bijgesteld als gevolg van de lagere prijsontwikkeling.

Uitkeren tranche 2015

De prijsbijstelling tranche 2015 is uitgekeerd aan de departementen.

Verticale Toelichting

Arbeidsvoorwaarden

ARBEIDSVORWAARDEN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	590,2	1.140,2	1.740,4	2.302,0	2.875,6	
Mee- en tegenvallers						
Rijksbegroting in enge zin						
Nominale ontwikkeling	- 372,8	138,8	178,0	177,7	169,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Sociale zekerheid						
Nominale ontwikkeling	- 20,6	9,7	7,0	2,1	- 2,5	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zorg						
Nominale ontwikkeling	- 3,9	- 5,0	- 11,5	- 14,5	- 18,7	
	- 397,3	143,5	173,5	165,3	147,8	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zorg						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Technische mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Loonbijstelling tranche 2015	- 189,1	- 186,4	- 184,8	- 183,7	- 183,0	
Sociale zekerheid						
Diversen	- 2,5	- 2,3	- 2,1	- 2,0	- 1,9	
Zorg						
Diversen	- 0,3	- 0,2	- 0,4	- 0,3	- 0,3	
Niet tot een ijklijn behorend						
Diversen	- 1,0	- 0,1	- 0,2	- 0,4	- 0,5	
	- 192,9	- 189,0	- 187,5	- 186,4	- 185,7	
Extrapolatie						3.454,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 590,2	- 45,5	- 14,0	- 21,1	- 38,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	1.094,7	1.726,4	2.280,9	2.837,6	3.454,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	1.094,7	1.726,4	2.280,9	2.837,6	3.454,2
ARBEIDSVORWAARDEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Nominale ontwikkeling

Ten opzichte van de vorige Miljoenennota wordt de loonontwikkeling voor 2015 lager en vanaf 2016 hoger geraamd door het CPB. Deze ontwikkeling volgt uit de macro-bijstellingen.

Verticale Toelichting

Loonbijstelling tranche 2015

De loonbijstelling tranche 2015 bestaat uit een vergoeding voor de contractloonstijging en sociale lasten voor de werkgever en is overgeboekt naar de departementale begrotingen.

Verticale Toelichting

Koppeling Uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	115,9	305,4	513,1	701,8	867,2	
Mee- en tegenvallers						
Sociale zekerheid						
Nominale ontwikkeling	- 32,0	8,2	4,6	- 8,3	- 10,5	
	- 32,0	8,2	4,6	- 8,3	- 10,5	
Beleidsmatige mutaties						
Sociale zekerheid						
Nominale ontwikkeling	- 50,6	- 51,5	- 52,3	- 52,3	- 53,3	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	- 50,6	- 51,5	- 52,3	- 52,3	- 53,3	
Technische mutaties						
Sociale zekerheid						
Brutering	- 33,3	- 63,2	- 64,9	- 77,7	- 80,0	
Diversen	0,0	0,0	7,0	10,0	13,0	
	- 33,3	- 63,2	- 57,9	- 67,7	- 67,0	
Extrapolatie						900,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 115,9	- 106,4	- 105,6	- 128,3	- 130,7	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	199,0	407,5	573,5	736,5	900,2
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	199,0	407,5	573,5	736,5	900,2

KOPPELING UITKERINGEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	5,1	9,8	14,5	19,3	
Mee- en tegenvallers						
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	- 3,9	- 4,0	- 3,9	- 3,9	
	0,0	- 3,9	- 4,0	- 3,9	- 3,9	
Beleidsmatige mutaties						
Sociale zekerheid						
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						20,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	- 3,9	- 4,0	- 3,9	- 3,9	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	1,2	5,9	10,6	15,5	20,4
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	1,2	5,9	10,6	15,5	20,4

Nominale ontwikkeling (mee- en tegenvallers)

De mutatie betreft een aanpassing in de geraamde nominale ontwikkeling binnen het SZA-kader als gevolg van CPB-ramingen van loon- en prijsontwikkeling en als gevolg van mutaties in uitgavenramingen binnen de Sociale Zekerheid.

Verticale Toelichting

Nominale ontwikkeling (beleidsmatige mutaties)

Dit is een overboeking naar de begroting van SZW om de begrotingsgefinancierde uitkeringen op prijspeil 2015 te brengen.

Bruterig

Diverse uitkeringen zijn netto gekoppeld aan het netto minimumloon, maar kennen een ander bruto-netto traject dan het minimumloon. Wijzigingen in het bruto-netto traject van het minimumloon leiden tot aanpassing van het netto minimumloon. De uitkeringen die netto zijn gekoppeld, worden evenredig aangepast maar door het andere bruto-netto traject kan de bruto uitkering een afwijkendontwikkeling vertonen dan die van het bruto minimumloon. Het effect hiervan op de uitkeringslasten wordt het bruteringseffect genoemd. Het uitgavenkader SZA is voor dit effect gecorrigeerd.

Verticale Toelichting

Homogene Groep Internationale Samenwerking

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	4.646,7	4.636,3	4.548,6	4.325,1	4.338,1	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Asiel	400,0	- 65,6	- 67,3	- 69,1	- 70,8	
Asiel (augustus)	- 145,0	154,2	- 189,0	0,0	0,0	
Asiel dekking	- 400,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Asiel overheveling venj	- 400,0	- 255,0	0,0	0,0	0,0	
Asiel problematiek	400,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Bijstelling betaalschema ida (wereldbank)	80,0	- 80,0	0,0	0,0	0,0	
Biv tgv bz/bhos	60,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Biv trekkingsrecht bz/bhos	- 60,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Biv trekkingsrecht def	- 59,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Biv verhoging	0,0	60,0	60,0	60,0	60,0	
Bni aanpassing oda	140,4	202,2	207,4	212,8	218,3	
Eindejaarsmarge	216,4	178,0	158,2	0,0	0,0	
Financiering brigade speciale bev. opdrachten (bsb)	- 15,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kasschuif oijk	- 20,0	0,0	0,0	20,0	0,0	
Missie isis	100,0	23,0	- 64,0	- 37,0	- 22,0	
Motie van oijk	0,0	8,0	16,0	0,0	0,0	
Omhangen vpd naar inzet	26,6	5,3	5,3	5,3	5,3	
Opvang in de regio	110,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Verlenging crisisbeheersingsoperaties	- 26,5	26,5	0,0	0,0	0,0	
Diversen	2,2	20,9	20,4	8,7	6,0	
Technische mutaties	409,3	277,5	147,0	200,7	196,8	
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	8,4	12,2	18,1	2,3	2,3	
Extrapolatie	8,4	12,2	18,1	2,3	2,3	4.346,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	417,6	289,7	165,1	203,0	199,0	
Stand Miljoenennota 2016	5.064,3	4.926,0	4.713,7	4.528,1	4.537,2	4.346,8
HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	130,2	251,3	153,4	124,9	124,9	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	10,7	- 0,1	5,3	5,3	5,3	
Technische mutaties	10,7	- 0,1	5,3	5,3	5,3	
Rijksbegroting in enge zin						
Diversen	8,4	12,2	18,1	2,3	2,3	
Extrapolatie	8,4	12,2	18,1	2,3	2,3	131,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	19,1	12,1	23,4	7,6	7,6	
Stand Miljoenennota 2016	149,3	263,4	176,8	132,4	132,4	131,0

Verticale Toelichting

Asiel

De raming voor de asielinstroom voor 2015 e.v. is naar boven bijgesteld. Dit leidt tot hogere asielopvangkosten bij het COA. De kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen worden toegerekend aan ODA. Dekking is binnen de begroting van BHOS gevonden door het aanwenden van een deel van de eindejaarsmarge, het aanwenden van BNI-macromeevallers en het inzetten van niet juridisch verplichte ruimte binnen ODA. Om de BNI-macromeevallers in het juiste jaar te krijgen heeft een kasschuif plaatsgevonden. Verder zijn tussen VenJ en BHOS afspraken gemaakt over een gewijzigd bevoorschottingsritme van het COA met ingang van 2016. Zo komen de ODA-toerekening en de uitgaven voor eerstejaarsopvang asielzoekers in enig jaar dichter bij elkaar te liggen.

Bijstelling betaalschema ida (WereldBank)

De IDA betalingen aan de Wereldbank zijn versneld.

BIV

Het betreft de overheveling van middelen uit het Budget Internationale Veiligheid (BIV) naar de begrotingen van Defensie, Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voor het financieren van uitgaven van deze departementen gerelateerd aan de internationale veiligheid. De overgehevelde middelen van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking blijven HGIS relevant, de middelen van Defensie na overheveling uit het BIV echter niet meer. Het kabinet heeft besloten tot een structurele verhoging van het Budget Internationale Veiligheid t.b.v. crisisbeheersingsoperaties.

BNI aanpassing ODA

Het ODA budget is opwaarts bijgesteld als gevolg van de BNI-ramingen van het CPB.

Eindejaarsmarge

Aan de HGIS wordt de eindejaarsmarge toegevoegd, welke wordt doorverdeeld aan de HGIS departementen. De HGIS-eindejaarsmarge kan verspreid over maximaal drie jaar aangewend worden. Dit jaar is de omvang van de HGIS eindejaarsmarge hoger dan in andere jaren, omdat onder andere de in 2014 niet bestede middelen voor het Noodhulpfonds en het Dutch Good Growth Fund aanvullend zijn meegenomen naar 2015 en verder.

Financiering brigade speciale beveiligingsopdrachten

Defensie voert in opdracht van Buitenlandse Zaken de beveiliging uit van zogenaamde hoog-risico posten.

Kasschuif BIV verlengen missies

Door middel van een kasschuif binnen het BIV worden voorlopig de verlengingen van de crisisbeheersingsoperaties in Irak, Mali, Afghanistan en in de Golf van Aden gefinancierd. De structurele financiering komt aan de orde bij de uitwerking van de motie Van der Staaij.

Kasschuif Van Ojik

Met de motie Van Ojik (Kamerstuk [34 000, nr. 22](#)) is verzocht om de diplomatieke capaciteit van het Ministerie van Buitenlandse Zaken te versterken. Dekking volgt deels uit de HGIS-eindejaarsmarge en deels van het artikel HGIS-onvoorzien. Om de dekking in het juiste jaar te boeken is een kasschuif nodig.

Verticale Toelichting

Missie ISIS

Met Kamerstuk [27 925, nr. 506](#) heeft het Kabinet aangegeven deel te nemen aan de strijd tegen ISIS in Irak. De financiering van de missie heeft plaatsgevonden uit HGIS onvoorzien. Middels een kasschuif zijn middelen uit de jaren 2017 tot en met 2019 naar voren gehaald ter dekking van de jaren 2015 en 2016. De kasschuif bedraagt in totaal 123 mln., deze middelen zijn overgeheveld naar het Budget Internationale Veiligheid op de begroting van het Ministerie van Defensie (X).

Omhangen VPD naar inzet

Uit praktische overwegingen heeft defensie er in overleg met BuZa voor gekozen alle HGIS uitgaven en ontvangsten te concentreren op 1 subartikel van de begroting.

Opvang in de regio

Er zijn middelen vrijgemaakt voor opvang in de regio.

Verlenging crisisbeheersingsoperaties

Ruimte in 2015 wordt ingezet voor de verlenging van lopende crisisbeheersingsoperaties in 2016.

Diversen

De intensiveringsmiddelen voor het traject contra-terrorisme zijn van de aanvullende post overgeheveld naar de begroting van Buitenlandse Zaken.

Verticale Toelichting

Aanvullende Post Algemeen

ALGEMEEN: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	761,4	703,8	856,1	1.121,8	1.095,0	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Belastingdienst	38,0	192,0	243,0	200,0	165,0	
Cao	400,0	400,0	400,0	400,0	400,0	
Contraterrorisme	24,9	105,4	116,7	120,9	122,4	
Dekking cao	- 400,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
In=uit taakstelling	- 912,3	- 194,7	- 186,7	0,0	0,0	
Invullen in=uit taakstelling	45,0	194,7	0,0	0,0	0,0	
Reservering eu-afdrachten	12,0	60,0	- 195,0	- 195,0	- 195,0	
Diversen	- 45,1	- 7,3	- 8,0	- 8,9	- 6,2	
Sociale zekerheid						
In=uit taakstelling	- 48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Zorg						
Harmoniseren duur vervolgopleiding medisch specialisten	- 20,3	- 10,1	- 10,1	0,0	0,0	
Overheveling umc's	- 17,2	- 17,2	- 17,2	- 17,2	- 17,2	
Diversen	0,0	0,0	- 10,0	- 10,0	- 10,0	
Technische mutaties	- 923,5	722,8	332,7	489,8	459,0	
Rijksbegroting in enge zin						
Gdi	78,7	94,8	85,4	75,8	67,0	
Toekomstfonds	- 50,0	- 25,0	0,0	0,0	0,0	
Uitkeren intensivering onderwijs en onderzoek	0,0	- 293,6	- 293,6	- 293,6	- 293,6	
Uitkeren middelen contraterrorisme	- 24,9	- 96,0	- 106,7	- 110,3	- 114,8	
Uitkeren middelen gdi	- 78,4	- 94,9	0,0	0,0	0,0	
Uitkeren middelen vastgoed dji	- 34,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,0	- 0,9	- 0,2	0,9	0,8	
Zorg						
Huishoudelijke hulptoelage	- 40,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3	
Extrapolatie	- 148,5	- 415,5	- 314,8	- 326,9	- 340,3	1.293,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	- 1.072,0	307,3	17,9	162,8	118,6	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	- 310,7	1.011,1	874,0	1.284,6	1.213,6	1.293,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	- 310,7	1.011,1	874,0	1.284,6	1.213,6	1.293,0
ALGEMEEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Verticale Toelichting

Belastingdienst

Op de aanvullende post staan de middelen voor de ICT-projecten die de Belastingdienst zal uitvoeren in kader van de investeringsagenda. De projecten nog uitgewerkt door de Belastingdienst en voorgelegd aan een Investmentcommittee. Dat Committee zal op basis van het voorstel adviseren over de vrijgave van de middelen.

CAO & Dekking CAO

Overheidswerkgevers en drie centrales van overheidspersoneel hebben een bovensectorale overeenkomst loonruimte publieke sector gesloten. Het gaat hier om aanvullende arbeidsvoorwaardenruimte (totaal 470 mln.) die beschikbaar komt bij een akkoord in de pensioenkamer over het overgaan van loon naar prijsindexatie van de ABP-pensioenen. Ter financiering van de afspraak is 400 mln. gereserveerd op de Aanvullende Post. Departementen financieren zelf de overige 70 mln. Voor 2015 wordt de reservering gedekt met nog te realiseren onderuitputting.

Contraterrorisme & uitkeren middelen contraterrorisme

Op 27 februari jl heeft het kabinet besloten de veiligheidsketen op een aantal punten substantieel te versterken. Hiermee kunnen de betrokken diensten en organisaties, ook bij voortzetting van het huidige dreigingsbeeld, de komende jaren doen wat nodig is om de jihadistische dreiging tegen te gaan. Het gaat om een pakket van in totaal 128,8 mln. structureel, dat in een vanaf 2015 oplopende reeks wordt gerealiseerd. De middelen zijn op de aanvullende post geplaatst en zijn grotendeels uitgekeerd.

In=uit taakstelling (Rbg-eng en SZA) & invullen in=uit taakstelling

Bij Voorjaarsnota zijn de eindejaarsmarges uitgekeerd aan de departementale begrotingen. Als tegenhanger hiervan is de ramingstechnische veronderstelling in=uit op de aanvullende post verwerkt (in=uit-taakstelling). Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de onderuitputting die zich in 2014 heeft voortgedaan ook in 2015 zal optreden. De eindejaarsmarge voor de HGIS-middelen en de daarmee corresponderende in=uit-taakstelling is over drie jaren verspreid. De in=uit-taakstelling is voor 2015 voor 45 mln. ingevuld en is voor 2016 volledig ingevuld.

Reservering EU-afrachten (mln.)

Reservering EU-afrachten (mln.) bedragen in miljoenen euro's						
Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015	600	300	300	300	300	300
Verlaging o.b.v. cijfers Eurostat	- 220	- 110	- 110	- 110	- 110	- 110
Vrijval bronnenherziening 2015 e.v.	- 190	- 40	- 190	- 190	- 190	- 190
CBS bijstelling 2011-2014	422	210	105	105	105	105
Stand Miljoenennota 2016	612	360	105	105	105	105
Som mutaties MJN 2015 – MJN 2016	12	60	- 195	- 195	- 195	- 195

Bij Miljoenennota 2015 is een reservering aangemaakt van 600 mln. in 2015 en 300 mln. in 2016 e.v. voor de gevolgen van de BNI-revisies (bronnenherziening en ESA2010). Vervolgens is dit voorjaar een reservering aangemaakt voor de effecten van de CBS-bijstelling over de jaren 2011–2014. Hieronder worden de aparte mutaties toegelicht.

- *Verlaging o.b.v. cijfers Eurostat:* Op basis van de nieuwe cijfers van Eurostat kon de reservering structureel worden verlaagd. Dit is vermeld in de Kamerbrief over de gevolgen van de macro-economische revisies voor de EU-afrachten (28 oktober 2014). De verlaging betreft 110 mln. structureel. Omdat de reservering voor 2014 vorig jaar is doorgeschoven naar 2015, wordt de reservering in 2015 met cumulatief 220 mln. verlaagd.
- *Vrijval bronnenherziening 2015 e.v.:* De reservering voor de EU-afrachten kan verlaagd worden omdat de effecten van de CBS bronnenrevisie van het najaar van 2014 zijn verwerkt in het budget voor de EU-afrachten bij Buitenlandse Zaken, m.u.v. het jaar 2014. De nacalculatie voor het jaar 2014 zal dit najaar plaatsvinden. In 2016 wordt de invoering van ESA2010 verwacht die met terugwerkende kracht tot en met 2014 wordt verwerkt. Naar huidige inzichten zorgt de invoering van ESA2010 voor een incidentele tegenvaller; ook hiervoor wordt de reservering aangehouden (150 miljoen euro in 2016).
- *CBS bijstelling 2011–2014:* De reservering is bij VJN gemaakt naar aanleiding van de aankondigingen van het CBS over de tussentijdse bijstelling van het Nederlandse BNI, naar aanleiding van onderzoek met DNB naar de omvang van geldstromen van en naar het buitenland. Het CBS heeft eveneens een reguliere bijstelling uitgevoerd op het bruto binnenlands product. Volgens de huidige inzichten wordt het BNI voor de jaren 2011–2013 opwaarts bijgesteld met respectievelijk 1,8%, 1,5% en 3,0%. Tevens is voor het eerst de berekening van het BNI 2014 gepubliceerd door het CBS. De eerder bij Voorjaarsnota getroffen reservering voor de jaren 2011–2012 wordt opgehoogd. De totale opwaartse bijstellingen van het BNI voor de jaren 2011–2014 leiden op basis van de huidige inzichten tot een bruto nabetaling van 422 mln. in de EU-afrachten. Het structurele effect bedraagt 105 mln. waarvan het effect voor 2015 neerslaat in 2016. Het netto-effect is afhankelijk van de ontwikkeling van het BNI in de andere EU-lidstaten en zal bekend worden in het najaar als ook de meest actuele cijfers van het BNI in de andere EU-lidstaten bekend zijn.

Harmoniseren duur vervolgopleiding medisch specialisten

Dit betreft vrijvallende middelen die waren gereserveerd om het harmoniseren van de duur van medische vervolgoopleidingen te faciliteren.

Verticale Toelichting

Overheveling UMC's

Dit betreft middelen die waren gereserveerd voor de UMC's als gevolg van het inhouden van de ILO als onderdeel van de afspraken uit het Zorgakkoord. Deze overgang gaat niet door en daarmee vallen de middelen vrij voor alternatieve aanwending.

GDI & Uitkeren middelen GDI

Er is besloten om de financiering van de generieke digitale infrastructuur (GDI) te verdelen over de departementen. Deze middelen worden van de departementale begrotingen overgeboekt naar de Aanvullende Post. De middelen worden beschikbaar gesteld aan de opdrachtgevers voor de verschillende voorzieningen op basis van daartoe ingediende bestedingsplannen.

Toekomstfonds

De middelen voor het Toekomstfonds zijn overgeheveld naar de begroting van EZ (kamerstuk [34 000 XIII, nr 11.](#)). De middelen worden ingezet voor fundamenteel onderzoek.

Uitkeren intensivering onderwijs en onderzoek

Tranche 2016 van de middelen voor regeerakkoordmaatregel D32 (Intensivering onderwijs en onderzoek) zijn overgeheveld naar de begroting van OCW.

Uitkeren middelen vastgoed DJI

Voor de uitvoering van het Masterplan DJI worden er middelen (t.b.v. frictiekosten vastgoed) van de aanvullende post overgeheveld naar de begroting van VenJ.

Huishoudelijke hulptoelage

Het kabinet heeft besloten om voor 2015 incidenteel 40 mln. extra toe te voegen aan de decentralisatie-uitkering huishoudelijke hulp toelage zodat gemeenten extra ruimte hebben om plannen in te dienen met als doel het behoud van arbeidsplaatsen in de huishoudelijke hulp sector. Dit besluit is nader toegelicht in een gezamenlijke brief van de Minister van SZW en de Staatssecretaris van VWS aan de Tweede Kamer.

Verticale Toelichting

Consolidatie

CONSOLIDATIE: UITGAVEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	- 6.453,9	- 6.670,6	- 7.011,5	- 6.477,8	- 6.578,5	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Consolidatie	574,9	295,4	406,3	- 147,8	- 106,5	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	574,9	295,4	406,3	- 147,8	- 106,5	- 6.666,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	574,9	295,4	406,3	- 147,8	- 106,5	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6

CONSOLIDATIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN bedragen in miljoenen euro's						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stand Miljoenennota 2015 (excl. IS)	- 6.453,9	- 6.670,6	- 7.011,5	- 6.477,8	- 6.578,5	
Beleidsmatige mutaties						
Rijksbegroting in enge zin						
Consolidatie	574,9	295,4	406,3	- 147,8	- 106,5	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	574,9	295,4	406,3	- 147,8	- 106,5	- 6.666,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2015	574,9	295,4	406,3	- 147,8	- 106,5	
Stand Miljoenennota 2016 (subtotaal)	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6
Totaal Internationale samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand Miljoenennota 2016	- 5.879,0	- 6.375,2	- 6.605,3	- 6.625,5	- 6.685,0	- 6.666,6

De post Consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de Rijksbegroting voor dubbeltellingen die ontstaan door het bruto-boeken van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat bijdraagt, als het departement dat ontvangt de uitgaven op zijn begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt daarnaast de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Hierdoor wordt het rekenkundig niveau van de totale rijksuitgaven en de rijksontvangsten hoger dan het feitelijk niveau. Op de post Consolidatie wordt hiervoor gecorrigeerd. De hoogte van de post wordt in belangrijke mate bepaald door de bijdragen van de begroting van Infrastructuur & Milieu aan het Infrastructuurfonds.

11. Toelichting op de belastingontvangsten

11.1 Inleiding

Deze internetbijlage behorende bij de Miljoenennota 2016 geeft een toelichting op de raming van de belastingontvangsten voor 2015 en 2016 en gaat vervolgens dieper in op de ontwikkeling van enkele grote belastingsoorten op kas- en transactiebasis. Dit zijn achtereenvolgens de vennootschapsbelasting, de loon- en inkomstenbelasting en de omzetbelasting. In lijn met de Comptabiliteitswet worden de belastingontvangsten op kasbasis gepresenteerd. De raming komt overeen met paragraaf 3.4.2 en bijlage 2 van de Miljoenennota.

11.2 De belastingramingen voor 2015 en 2016

De volgende twee tabellen geven de opbouw weer van de belastingramingen. Tabel 11.2.1 toont de ontwikkeling van de realisaties in 2014 naar de Vermoedelijke Uitkomsten in 2015. Tabel 11.2.2 toont vervolgens de ontwikkeling van de Vermoedelijke Uitkomsten in 2015 naar de Ontwerp-begroting 2016. De tabellen zijn op kasbasis. Per belastingsoort is hierbij een opsplitsing gemaakt van de verandering van de ontvangsten naar autonome mutatie en endogene mutatie. **Autonome mutaties** zijn mutaties van de belastingopbrengsten als gevolg van fiscale maatregelen of van overige maatregelen. **Endogene mutaties** zijn mutaties van de belastingopbrengsten als gevolg van de economische ontwikkeling.

Toelichting op de belastingontvangsten

Tabel 11.2.1 Raming belastingontvangsten 2015 op kasbasis (in miljoenen euro's)

	2014	Autonome mutaties	Endogene mutaties	Endogene mutatie in %	2015
Indirecte belastingen	73.446	147	1.277	1,7%	74.871
Invoerrechten	2.406	243	247	10,3%	2.896
Omzetbelasting	43.154	162	892	2,1%	44.210
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.111	184	46	4,1%	1.341
Accijnzen	11.303	105	-78	-0,7%	11.330
- Accijns van lichte olie	3.968	0	45	1,1%	4.012
- Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.777	27	-51	-1,4%	3.753
- Tabaksaccijns	2.432	72	-43	-1,8%	2.462
- Alcoholaccijns	319	2	-6	-1,9%	315
- Bieraccijns	444	2	-21	-4,7%	425
- Wijnaccijns	363	2	-2	-0,5%	363
Belastingen van rechtsverkeer	3.847	-3	288	7,5%	4.132
- Overdrachtsbelasting	1.485	-20	276	18,6%	1.741
- Assurantiebelasting	2.362	18	12	0,5%	2.392
Motorrijtuigenbelasting	3.897	35	75	1,9%	4.006
Belastingen op een milieugrondslag	4.700	245	-200	-4,3%	4.745
- Afvalstoffenbelasting	15	75	0	1,6%	91
- Energiebelasting	4.283	170	-259	-6,1%	4.193
- Waterbelasting	260	0	4	1,6%	264
- Brandstoffenheffingen	142	0	55	38,5%	197
Verbruiksbelasting alcoholvrije dranken e.a.	213	6	4	1,6%	223
Belasting op zware motorrijtuigen	138	0	4	2,9%	142
Verhuurderheffing	1.224	170	0	0,0%	1.394
Bankbelasting (inclusief resolutieheffing 2014)	1.453	-1.000	0	0,0%	453
Directe belastingen	65.537	212	4.875	7,4%	70.623
Loon- en inkomstenbelasting	45.588	578	3.913	8,6%	50.078
Dividendbelasting	3.474	-645	296	8,5%	3.125
Kansspelbelasting	439	0	12	2,7%	451
Vennootschapsbelasting	14.511	279	563	3,9%	15.353
- Gassector	1.400	0	-350	-25,0%	1.050
- Niet-gassector	13.111	279	913	7,0%	14.303
Successierechten	1.525	0	91	6,0%	1.616
Overige belastingontvangsten	240	0	2	0,6%	241
Totaal belastingen op kasbasis	139.223	359	6.154	4,4%	145.735

Toelichting op de belastingontvangsten

Tabel 11.2.2 Raming belastingontvangsten 2016 op kasbasis (in miljoenen euro's)

	2015	Autonome mutaties	Endogene mutaties	Endogene mutatie in %	2016
Indirecte belastingen	74.871	519	2.331	3,1%	77.721
Invoerrechten	2.896	0	265	9,1%	3.161
Omzetbelasting	44.210	229	1.721	3,9%	46.159
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.341	38	10	0,8%	1.389
Accijnzen	11.330	13	-68	-0,6%	11.275
- Accijnzen van lichte olie	4.012	6	25	0,6%	4.043
- Accijnzen van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.753	-1	-32	-0,9%	3.720
- Tabaksaccijnzen	2.462	8	-56	-2,3%	2.414
- Alcoholaccijnzen	315	0	-12	-3,9%	303
- Bieraccijnzen	425	0	2	0,4%	427
- Wijnaccijnzen	363	0	6	1,6%	369
Belastingen van rechtsverkeer	4.132	38	304	7,4%	4.475
- Overdrachtsbelasting	1.741	41	227	13,1%	2.009
- Assurantiebelasting	2.392	-3	77	3,2%	2.465
Motorrijtuigenbelasting	4.006	-35	94	2,3%	4.064
Belastingen op een milieugrondslag	4.745	24	-17	-0,3%	4.752
- Afvalstoffenbelasting	91	0	2	1,9%	92
- Energiebelasting	4.193	195	-1	0,0%	4.387
- Waterbelasting	264	0	5	1,9%	269
- Brandstoffenheffingen	197	-170	-22	-11,3%	4
Verbruiksbelasting alcoholvrije dranken e.a.	223	27	4	1,9%	254
Belasting op zware motorrijtuigen	142	0	5	3,6%	147
Verhuurderheffing	1.394	185	13	0,0%	1.592
Bankbelasting	453	0	0	0,0%	453
Directe belastingen	70.623	-704	20	0,0%	69.939
Loon- en inkomstenbelasting	50.078	-432	-1.023	-2,0%	48.623
Dividendbelasting	3.125	-315	305	9,7%	3.115
Kansspelbelasting	451	0	14	3,2%	465
Vennootschapsbelasting	15.353	43	672	4,4%	16.068
- Gassector	1.050	0	-250	-23,8%	800
- Niet-gassector	14.303	43	922	6,4%	15.268
Successierechten	1.616	0	52	3,2%	1.668
Overige belastingontvangsten	241	1	0	0,0%	242
Totaal belastingen	145.735	-185	2.351	1,6%	147.902

11.3 Nadere toelichting

De raming voor de totale belastingontvangsten in 2015 komt 6,5 miljard euro hoger uit dan de realisatie van de totale belastingontvangsten in 2014 (zie tabel 11.2.1). Deze stijging is het saldo van de autonome mutatie van 0,4 miljard euro en de endogene ontwikkeling van 6,2 miljard euro. Voor 2016 geldt een toename van de totale belastingontvangsten op kasbasis met 2,2 miljard euro ten opzichte van 2015. Dit is het saldo van een autonome mutatie van -0,2 miljard euro en een endogene ontwikkeling van 2,4 miljard euro (zie tabel 11.2.2). De hierna volgende paragrafen geven een nadere toelichting op deze autonome en endogene mutaties.

11.3.1 Autonome mutaties

De belastingontvangsten in 2015 nemen met 0,4 miljard euro toe als gevolg van fiscale en overige maatregelen. In tabel 11.3.1 staat aangegeven welke wijzigingen sinds de Miljoenennota 2015 hebben plaatsgevonden.

Tabel 11.3.1 Effecten autonome maatregelen op belastingontvangsten in 2015 op kasbasis in mln euro's

	Kas 2015
Totaal maatregelen, zoals gemeld in Miljoenennota 2015 (internetbijlage)	299
Mutatie vanwege nabetalingen	8
Mutatie vanwege beleid	52
Totaal maatregelen	359

Beleidsmatige wijzigingen vloeien voort uit het Regeerakkoord 2012–2017 en de maatregelen die het kabinet sindsdien heeft genomen. Daarnaast hebben er autonome mutaties plaatsgevonden als gevolg van nabetalingen tussen het Rijk en de sociale fondsen. Deze nabetalingen vinden plaats, omdat via de inkomensheffing en de loonheffing de belastingen en premies volksverzekeringen geïntegreerd worden geheven. De verdeling van deze ontvangsten tussen het Rijk en de sociale fondsen gebeurt op basis van voorlopige verdeelsleutels. Wanneer de Belastingdienst de gegevens over de feitelijke inkomens van mensen binnen heeft, kan nauwkeurig worden bepaald welk deel van de heffingen naar het Rijk had moeten en welk deel naar de sociale fondsen. Bij de loonheffing gebeurt dit na twee jaar, omdat dan het grootste deel van de aanslagen en aangiften is afgehandeld. Bij de inkomensheffing gebeurt dit om dezelfde reden pas na vier jaar. Hierdoor vinden er in de jaren nadat een transactiejaar is afgesloten nog nabetalingen plaats tussen het Rijk en de sociale fondsen. Tabel 11.3.1 laat zien dat dit in 2015 tot 8 miljoen euro lagere belastingontvangsten voor het Rijk heeft geleid ten opzichte van wat in Miljoenennota 2015 werd verwacht. Omdat het hier onderlinge nabetalingen betreft tussen premieontvangsten (volksverzekeringen) en belastingontvangsten, zijn deze verschuivingen niet relevant voor het EMU-saldo of het lastenbeeld.

Voor 2016 bedraagt de geraamde autonome mutatie van de belastingontvangsten van per saldo – 0,2 miljard euro (tabel 11.2.2). Deze mutatie betreft voor 0,8 miljard euro aan verwachte onderlinge nabetalingen tussen premieontvangsten (volksverzekeringen) en belastingontvangsten. Deze verschuivingen zijn niet relevant voor het EMU-saldo. Het echte – dat wil zeggen voor het EMU-saldo relevante – beleidsmatige deel van de autonome mutatie bij de belastingontvangsten (exclusief premieontvangsten) betreft de mutatie 1,0 miljard euro. Een toelichting op de beleidsmatige mutatie van de totale belasting- en premieontvangsten is te vinden in bijlage 2 van de Miljoenennota 2016.

11.3.2 Endogene mutaties

De belastingontvangsten (exclusief premies volksverzekeringen) nemen in 2016 met 2,4 miljard euro toe als gevolg van de endogene ontwikkeling. Dit betekent een groei van 1,6 procent. Bijlage 2 van de Miljoenennota bevat een toelichting van de endogene ontwikkeling voor het totaal van de belasting- en premieontvangsten. Dat zijn de totale belastingen inclusief premies volksverzekeringen, premies werknemersverzekeringen

en premies zorgverzekeringen. Deze paragraaf geeft voor enkele specifieke belastingsoorten een nadere toelichting op de endogene ontwikkeling. De aandacht gaat hierbij uit naar de vennootschapsbelasting, de loon- en inkomstenheffing (de som van het belastingdeel en het premiedeel van de loon- en inkomensheffing) en de omzetbelasting, die bij elkaar meer dan 80 procent van de totale belastingontvangsten inclusief premies volksverzekeringen vormen.

11.3.2.1 Vennootschapsbelasting

Bij de vennootschapsbelasting wordt onderscheid gemaakt tussen een deel dat afkomstig is van bedrijven uit de gassector en een deel dat afkomstig is van bedrijven uit de niet-gassector. Voor de vennootschapsbelasting afkomstig uit de gassector wordt een aparte raming opgesteld op basis van de winstontwikkeling in die sector, die in belangrijke mate afhangt van de beursprijs van TTF-gas, de olieprijs en de ontwikkeling van de dollarkoers. Voor een toelichting op de aardgasbatenraming, inclusief de vpb-afdracht uit de gassector, wordt verwezen naar de begroting van Economische zaken, (Begroting XIII). Deze internetbijlage bespreekt alleen de ontwikkeling van de vpb-opbrengst in de niet-gassector.

Voor een nader inzicht in de ontwikkeling van de kasontvangsten volgt een korte toelichting op het proces van aanslagoplegging. De heffing van de vennootschapsbelasting vindt in eerste instantie plaats via voorlopige aanslagen. In januari wordt een inschatting gemaakt van de winst voor dat jaar op basis van winsten uit de afgelopen twee jaren, eventueel gecorrigeerd voor verwachtingen betreffende de winsten van dat jaar zelf. Op basis hiervan worden voorlopige aanslagen verstuurd. Vervolgens geven bedrijven in juli of augustus van datzelfde jaar T een eerste voorlopige inschatting van de winstontwikkeling. Op basis van deze voorlopige schatting kan een bijstelling van de voorlopige aanslag plaatsvinden. In juli / augustus van het daaropvolgende jaar (T+1) vindt vervolgens de voorlopige aangifte plaats en dit kan wederom leiden tot een nadere voorlopige aanslag. Afhankelijk van de omvang van het bedrijf en de aard van de aangifte vindt in een van de daaropvolgende jaren de definitieve vaststelling van de winst plaats. Meestal wordt circa driekwart van de uiteindelijke aanslagopleggingen reeds in het eerste jaar via voorlopige aanslagen ontvangen, maar dit percentage fluctueert wel.

Voor het opstellen van de begroting zijn de kasontvangsten van de vennootschapsbelasting relevant. Daarom is het van belang hoe het verloop van aanslagoplegging zich vertaalt in kasontvangsten. Tabel 11.3.1 toont de ontwikkeling van de totale kasopbrengst per jaar met een opsplitsing naar transactiejaar. Hieruit blijkt duidelijk dat het grootste deel van de opbrengst in een bepaald jaar voortkomt uit de voorlopige aanslagen over dat jaar zelf. Deze opbrengst stijgt nog door bijstellingen in de voorlopige aanslagen over voorgaande jaren, maar als gevolg van verliesverrekening is de bijdrage van jaar T-3 en ouder over het algemeen negatief.

Tabel 11.3.1 Opbrengst en ontwikkeling van de vennootschapsbelasting (exclusief gas) op kasbasis naar transactiejaar (in miljoenen euro's)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Jaar T	10.531	10.146	9.597	10.220	11.604	12.846
Jaar T-1	1.819	1.097	2.002	2.671	2.815	2.626
Jaar T-2	397	576	323	821	461	392
Jaar T-3	- 426	- 243	- 295	- 154	- 132	- 120
Jaar T-4 en ouder	- 1.472	- 1.372	- 929	- 447	- 446	- 477
Totaal kasopbrengst VPB niet-gas	10.849	10.204	10.697	13.111	14.303	15.268

Per saldo is de verwachte endogene mutatie van 2014 naar 2015 0,9 miljard euro bij de niet-gassector. Beleidsmaatregelen zorgen in 2015 voor 0,3 miljard euro hogere ontvangsten. De totale mutatie in 2015 komt uit op 1,2 miljard euro. In 2016 bedraagt de endogene toename van de vpb-ontvangsten bij de niet-gassector naar verwachting 0,9 miljard euro. Beleidsmaatregelen met betrekking tot de vpb zoals die in het Belastingplan 2016, andere fiscale wetgeving en eerdere belastingplannen zijn opgenomen leiden per saldo tot 43 miljoen euro hogere ontvangsten in 2016. Per saldo bedraagt de totale toename in de vpb-ontvangsten van de niet-gassector in 2016 afgerond 1,0 miljard euro.

11.3.2.2 Loon- en inkomensheffing

De loonheffing is een voorheffing van de inkomensheffing. In de eerste instantie dragen particulieren maandelijks loonbelasting af op basis van hun inkomen uit arbeid. Na het verstrijken van het kalenderjaar moet vervolgens voor 1 april van het volgende jaar belastingaangifte worden gedaan. Op basis hiervan wordt bepaald hoeveel belasting in totaal verschuldigd is (met inachtneming van andere bronnen van inkomen, belastingkortingen en aftrekposten). Wanneer dit bedrag hoger is dan de reeds betaalde loonheffing, moet men het resterende bedrag aan inkomensheffing voldoen. Wanneer de verschuldigde belasting lager is, krijgt men geld terug van de Belastingdienst. Hierdoor zijn per saldo de opbrengsten van de inkomensheffing negatief. In onderstaande analyse wordt gekeken naar de ontwikkeling van de loon- en inkomensheffing. Dit betreft naast de belasting tevens de ontvangsten premies volksverzekeringen welke geïntegreerd worden geheven. Voor analysedoeleinden zijn de ontvangsten op heffingsniveau beter bruikbaar, omdat deze eenvoudiger kunnen worden waargenomen. De premieontvangsten worden echter niet in deze internetbijlage verantwoord.

Loonheffing

De raming van de loonheffing vindt net als bij de vennootschapsbelasting op transactiebasis plaats. Het ontvangstpatroon van de transactieopbrengst in de kas is bij de loonheffing echter veel stabielier dan bij de vpb. Daarnaast geldt dat de transactieopbrengst ook aanzienlijk sneller wordt ontvangen en binnen drie maanden na afloop van het jaar bijna volledig gerealiseerd is. Hierdoor treden minder grote verschillen op tussen de ontwikkeling van de transactieopbrengst en de kasopbrengst dan bij de vpb.

Tabel 11.3.2 Ontwikkeling loonheffing op transactiebasis (in miljoenen euro's)

	2014	2015	2016
Opbrengst op transactiebasis	93.293	94.884	93.692
Mutatie		1.591	- 1.192
waarvan endogeen		2.472	1.987
waarvan autonoom		- 881	- 3.179
Endogene groei (in %)		2,6%	2,1%

In tabel 11.3.2 is de (geraamde) endogene ontwikkeling van de loonheffing in 2015 en 2016 te zien. De verwachte endogene ontwikkeling bedraagt in 2015 2,5 miljard euro. In 2016 wordt een endogene groei van 2,0 miljard euro verwacht. De ontwikkeling van de loonheffing is afhankelijk van de ontwikkeling van de totale belastbare loonsom. De ontwikkeling van de totale belastbare loonsom wordt bepaald door de groei van het arbeidsvolume, de stijging van de contractlonen, de hoogte van verschillende premies en de ontwikkeling van uitkeringen en pensioenen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van enkele gegevens uit de Macro Economische Verkenning 2016 van het CPB.

Tabel 11.3.3 Relevante economische indicatoren voor de loonheffing

	2015	2016
Arbeidsvolume in arbeidsjaren	0,5%	1,0%
Contractloonstijging	1,5%	1,7%
Incidentele loonstijging	0,5%	0,5%
Tabelcorrectiefactor	0,9%	0,5%
Arbeidsinkomensquote marktsector	77,2	77,5

Uit de economische indicatoren kan de ontwikkeling van de loonheffing worden verklaard. In 2015 neemt de werkgelegenheid toe met 0,5 procent. De contractloonstijging komt uit op van 1,5 procent en ook de incidentele loonontwikkeling zorgt met 0,5 procent voor een plus. Dat leidt gezamenlijk tot een endogene ontwikkeling van de loonheffing in 2015 van 2,5 miljard. In 2016 neemt de werkgelegenheid met 1 procent toe. De loonontwikkeling valt met een contractloonontwikkeling en een incidentele loonstijging van respectievelijk 1,7 procent en 0,5 procent positief uit. Per saldo leidt dit in 2016 tot een endogene ontwikkeling van de loonheffing van 2,0 miljard euro.

Inkomensheffing

De ontvangsten uit de inkomensheffing zijn het saldo van de belastingontvangsten van particulieren en zelfstandige ondernemers. Voor de particulieren geldt de loonheffing als voorheffing. Bij de inkomensheffing voor particulieren hebben de ontvangsten dan ook betrekking op bijtel- en aftrekposten en heffingskortingen die niet via de loonheffing zijn verrekend. Bij de zelfstandigen wordt de ontwikkeling daarnaast ook bepaald door de winstontwikkeling.

De raming van de ontvangsten van de inkomensheffing is opgesteld op basis van de autonome maatregelen, de geraamde endogene ontwikkeling en de kasrealisaties tot en met juli.

Tabel 11.3.4 Ontwikkeling inkomensheffing op transactiebasis (in miljoenen euro's)

	2014	2015	2016
Inkomensheffing op transactiebasis	- 3.846	- 2.840	- 2.253
Mutatie		1.005	587
waarvan endogeen		739	1.045
waarvan autonoom		266	- 458

De endogene ontwikkeling van de ontvangsten inkomensheffing is in zowel 2015 als 2016 positief, met een groei van respectievelijk 0,7 en 1,0 miljard euro. Onderliggend is er sprake van een negatieve ontwikkeling van de hypotheekrenteafrek. Dit heeft met vertraging een positief effect op de ontvangsten uit de inkomensheffing tot gevolg. Tegelijkertijd trekken de winsten van zelfstandigen, die belastingplichtig zijn voor de inkomstenbelasting weer aan in beide jaren.

11.3.2.3 Omzetbelasting

De omzetbelasting is de grootste belastingsoort en verantwoordelijk voor circa 30 procent van de totale belastingontvangsten. De endogene groei van de omzetbelasting wordt vooral bepaald door de waardeontwikkeling van de bestedingen waarop btw rust, te weten de particuliere consumptie, de overheidsinvesteringen en de investeringen in woningen. De ramingen van het CPB voor deze bestedingscategorieën zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 11.3.5 Raming van de procentuele ontwikkeling van bestedingen in 2015 en 2016

	2015	2016
Particuliere consumptie, waardemutatie	2,7%	3,2%
Investerings in woningen, waardemutatie	18,0%	7,3%
Overheidsinvesteringen, waardemutatie	- 2,9%	0,5%

Bij de particuliere consumptie speelt ook de samenstelling van de consumptie een rol, omdat er verschillende bestedingscategorieën zijn waarvoor een verschillend btw-tarief geldt. Bij laagconjunctuur is het bijvoorbeeld geen ongebruikelijk verschijnsel dat er een verschuiving plaatsvindt van consumptie waarvoor een hoger tarief geldt («luxe goederen») naar consumptie waarvoor een laag btw-tarief geldt. Hierdoor neemt het gemiddelde btw-tarief over de totale particuliere consumptie af en daarmee de btw-ontvangsten.

De ontwikkeling van de btw-ontvangsten op transactiebasis bedraagt naar verwachting 2,1 miljard in 2015. Ook in 2016 wordt een positieve ontwikkeling van 1,4 miljard verwacht.

**Tabel 11.3.6 Raming van de omzetbelasting op transactiebasis (in miljoenen euro's)
bedragen in miljoenen euro's**

	2014	2015	2016
Omzetbelasting op transactiebasis	43.100	44.544	46.647
Mutatie		2.102	1.444
waarvan endogeen		1.921	1.199
waarvan autonoom		181	245
Endogene mutatie in procent		4,1%	2,8%

De ontwikkeling van de btw-ontvangsten wordt voor een groot deel bepaald door de waardeontwikkeling van de particuliere consumptie. Deze is in 2015 positief: 2,7 procent. De investeringen in woningen vallen met een mutatie van 18,0 procent flink positief uit. Daar staat een kleine min tegenover door overheidsinvesteringen die met 2,9 procent afnemen. Op basis van de ontwikkeling van deze relevante macro-economische indicatoren wordt per saldo een positieve endogene ontwikkeling (1,9 miljard euro) van de btw-ontvangsten op transactiebasis in 2015 verwacht. In 2016 nemen de particuliere consumptie en de investeringen in woningen toe met respectievelijk 3,2 en 7,3 procent. De overheidsinvesteringen ontwikkelen zich met 0,5 procent in 2016 gematigd positief. Per saldo resteert naar verwachting een positieve endogene ontwikkeling (1,2 miljard euro) van de btw-ontvangsten op transactiebasis.

12. Toelichting op de belastinguitgaven

Deze toelichting op de belastinguitgaven bevat een korte beschrijving van de regeling, de doelstelling van de regeling zoals deze is vastgesteld in relevante wetgeving en informatie over de laatst uitgevoerde en/of geplande beleidsevaluaties. Tevens is aangegeven welk ministerie beleidsmatig verantwoordelijk is voor de desbetreffende belastinguitgave. Hoewel het Ministerie van Financiën per definitie bij alle belastinguitgaven betrokken is, wordt Financiën alleen vermeld bij belastinguitgaven die niet aan een ander departement kunnen worden toegerekend. Tenzij anders vermeld, hebben bedragen en tarieven betrekking op het belastingjaar 2015. Sommige regelingen zijn recent afgeschaft, maar omdat deze nog budgettaire nawerking hebben, zijn deze opgenomen in dit overzicht. Het genoemde jaartal waarin de evaluatie staat gepland, betekent dat betreffende evaluatie dan is afgerond en naar de Tweede Kamer is gezonden.

Verlaging lastendruk op ondernemingen

a) Algemeen

Regeling:	<i>Zelfstandigenaftrek</i>
Beschrijving:	De zelfstandigenaftrek is een ondernemersaftrek in de inkomstenbelasting van 7.280 euro voor ondernemers die voldoen aan het urencriterium en die aan het begin van het kalenderjaar de pensioengerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt. Na de pensioengerechtigde leeftijd wordt de zelfstandigenaftrek gehalveerd.
Doelstelling:	Het stimuleren van ondernemerschap.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap</i> , EIM, 2005, Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
Regeling:	<i>Extra zelfstandigenaftrek starters</i>
Beschrijving:	Startende ondernemers die in één of meer van de vijf voorgaande jaren geen ondernemer waren en bij wie in die periode niet meer dan tweemaal de zelfstandigenaftrek is toegepast, hebben recht op een extra zelfstandigenaftrek van 2.123 euro.
Doelstelling:	Het stimuleren van ondernemerschap en het bevorderen van de bereidheid om startersrisico te lopen.
Ministerie:	EZ

Toelichting op de belastinguitgaven

- Evaluatie: *Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap*, EIM, 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling: *Meewerkaf trek*
Beschrijving: Indien de partner van een ondernemer meewerkt in diens onderneming zonder hiervoor een vergoeding te ontvangen, heeft de ondernemer die voldoet aan het urencriterium recht op de meewerkaf trek. De aftrek is afhankelijk van het aantal door de partner gewerkte uren in de onderneming en bedraagt tussen de 1,25 procent van de winst (indien ten minste 525 uur wordt meegewerkt) en maximaal 4 procent van de winst (indien ten minste 1.750 uur wordt meegewerkt).
- Doelstelling: Fiscaal faciliteren van arbeid in de onderneming van de partner zonder de verplichting tot het aangaan van een arbeidsovereenkomst.
- Ministerie: EZ
Evaluatie: *Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap*, EIM, 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling: *Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid*
Beschrijving: De startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid wordt geboden in de startfase van de onderneming ingeval niet aan het normale urencriterium van 1.225 uur wordt voldaan, maar wel aan een verlaagd urencriterium van 800 uur. De aftrekpost bedraagt 12.000 euro voor het eerste jaar, 8.000 euro voor het tweede jaar en 4.000 euro voor het derde jaar. De aftrek kan niet hoger zijn dan de genoten winst.
- Doelstelling: Stimuleren van het starten van een onderneming vanuit een uitkering inzake arbeidsongeschiktheid.
- Ministerie: EZ
Evaluatie: *Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap*, EIM, 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling: *Fiscale oudedagsreserve, niet omgezet in een lijfrente (FOR)*

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** De fiscale oudedagsreserve is een voorziening die ondernemers die nog niet de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt kunnen gebruiken om maximaal 10,9 procent, met een maximum van 9.542 euro, van de winst opzij te zetten om een oudedagsvoorziening op te bouwen. Bij staking van de onderneming kan deze fiscale oudedagsreserve belastingvrij worden omgezet in een lijfrente. Voor zover dat niet gebeurt, omdat geen behoefte bestaat aan een dergelijke oudedagsvoorziening, heeft de regeling het karakter van een belastinguitgave.
- Doelstelling:** Opheffen van ongelijkheid in de behandeling tussen loontrekkenden en zelfstandigen op het gebied van de oudedagsvoorziening.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap*, EIM, 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling:** *Stakingsaftrek*
- Beschrijving:** Bij de staking van een onderneming of een deel ervan is van de behaalde winst is maximaal 3.630 euro vrijgesteld van belastingheffing. Op de in een kalenderjaar berekende stakingsaftrek wordt de in het verleden genoten stakingsaftrek in mindering gebracht.
- Doelstelling:** De stakingsaftrek beoogt een verzachting van belastingheffing te geven over de stakingswinst. De stakingsaftrek is de voortzetting – zij het op een lager niveau – van de stakingsvrijstelling van de Wet IB 1964.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*, SEO, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 32 637, nr. 158](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.
- Regeling:** *Doorschuiving stakingswinst*
- Beschrijving:** Op verzoek is doorschuiving van stakingswinst zonder belastingheffing mogelijk in het kader van overdracht van (een deel van) de onderneming. Hiervan is sprake in geval van overlijden, echtscheiding, overdracht van de onderneming aan alle medeondernemers die gedurende drie jaar een gezamenlijke onderneming drijven, of in geval van inbreng van de onderneming in een naamloze vennootschap of besloten vennootschap. De belastingplichtige voor wiens rekening de onderneming zal worden voortgezet, is verplicht de oude boekwaarden van de overgedragen vermogensbestanddelen over te nemen.
- Doelstelling:** Behoeden van continuïteit van de onderneming in het kader van liquiditeitsproblemen die kunnen ontstaan als gevolg van de fiscale claim die rust op een bedrijfsoverdracht.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*, SEO, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 32 637, nr. 158](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.

Toelichting op de belastinguitgaven

Regeling:	<i>Bedrijfsopvolgingsfaciliteit successiewet</i>
Beschrijving:	Indien een geërfde of geschonken onderneming van de belastingplichtige voor een periode van 5 jaar wordt voortgezet, bestaat recht op een voorwaardelijke vrijstelling. De vrijstelling bedraagt 100 procent van de going-concern waarde van de onderneming tot 1.055.022 euro. Voor het meerdere geldt een vrijstelling van 83 procent.
Doelstelling:	Bevorderen continuïteit van de onderneming.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht</i> , SEO, 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 32 637, nr. 158 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.
Regeling:	<i>Doorschuiwing winst uit aanmerkelijk belang</i>
Beschrijving:	Op verzoek is onder voorwaarden doorschuiwing van inkomen aanmerkelijk belang zonder belastingheffing mogelijk in het kader van de overdracht van (een deel van) de onderneming. Als verkrijgingprijs van de verworven aandelen door de overnemer geldt de verkrijgingprijs van de vervreemde aandelen door de overdrager.
Doelstelling:	Het waarborgen van de continuïteit van de onderneming in geval van staking en overdracht onder bijzondere omstandigheden.
Ministerie:	FIN
Evaluatie:	<i>Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht</i> , SEO, 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 32 637, nr. 158 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.
Regeling:	<i>Landbouwvrijstelling in de inkomsten- en vennootschapsbelasting</i>
Beschrijving:	Op grond van deze regeling worden voordelen uit een landbouwbedrijf die verband houden met de waardeverandering van de grond, niet tot de fiscale winst gerekend. De regeling is niet van toepassing in geval de waardeverandering optreedt in het kader van de bedrijfsuitoefening. Een waardestijging van de grond die de gebruikelijke waarde binnen een landbouwbedrijf te boven gaat is belast.
Doelstelling:	Instandhouden van de fiscale behandeling van grond ten behoeve van voordelen uit een landbouwbedrijf. Deze regeling heeft voorts een historische achtergrond.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>IBO Agro-, visserij- en voedselketens</i> , 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 30 991, nr. 25 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.

b) Investeringen in het algemeen

Regeling:	<i>Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek</i>
-----------	--

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** De kleinschaligheidsinvesteringsaftrek vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek, een extra aftrek over een gedeelte van het investeringsvolume. Het maximumniveau bedraagt 28 procent bij een investeringsvolume tussen 2.300 euro en 55.745 euro, geleidelijk afnemend tot nihil bij een investeringsvolume van meer dan 309.693 euro per jaar.
- Doelstelling:** Bevorderen van investeringen van relatief geringe omvang, die in het algemeen gedaan zullen worden in het midden- en kleinbedrijf.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap*, EIM, 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling:** *Willekeurige afschrijving starters*
- Beschrijving:** Startende ondernemers kunnen op basis van deze regeling willekeurig afschrijven op bedrijfsmiddelen die zijn aangeschaft in een kalenderjaar waarover voor hen de extra zelfstandigenaftrek voor startende ondernemers van toepassing was.
- Doelstelling:** Bevordering van de economische ontwikkeling en de economische structuur, daaronder begrepen de bevordering van het ondernemerschap.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Ondernemen makkelijker én leuker? Evaluatie zelfstandigenaftrek en enkele andere fiscale instrumenten gericht op ondernemerschap*, EIM, 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 29 949, nr. 56](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling:** *Willekeurige afschrijving zeeschepen*
- Beschrijving:** Deze regeling biedt de mogelijkheid om vervroegd af te schrijven op zeeschepen. De regeling kan uitsluitend worden toegepast indien niet wordt gekozen voor de forfaitaire winstbepaling en bedraagt per jaar maximaal 20 procent van de af te schrijven aanschaffings- en voortbrengingskosten. De versnelde afschrijving is slechts mogelijk voor zover de berekening van de door de belastingplichtige behaalde winst uit zeescheepvaart zonder die afschrijving tot een positief bedrag leidt.
- Doelstelling:** Bevordering van de economische ontwikkeling en de economische structuur, daaronder begrepen de bevordering van het ondernemerschap.
- Ministerie:** I&M
- Evaluatie:** *Evaluatie van de fiscale maatregelen in het zeescheepvaartbeleid*, Panteia, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 31 409, nr. 67](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.
- Regeling:** *Keuzeregime winst uit zeescheepvaart (tonnagebelasting)*

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** Op verzoek van de belastingplichtige wordt, in afwijking van het algemeen systeem van winstbepaling, de winst uit zeescheepvaart op basis van deze regeling forfaitair bepaald. Uitgangspunt hierbij vormt de tonnage van de schepen waarmee die winst wordt behaald.
- Doelstelling:** Bevorderen en stimuleren van de zeescheepvaart in Nederland.
- Ministerie:** I&M
- Evaluatie:** *Evaluatie van de fiscale maatregelen in het zeescheepvaartbeleid*, Panteia, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 31 409, nr. 67](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.
- Regeling:** *Aftrek speur- en ontwikkelingswerk (S&O)*
- Beschrijving:** Ondernemers die voldoen aan het urencriterium en in het kalenderjaar tenminste 500 uur hebben besteed aan werk dat bij een zogenoemde S&O-verklaring kwalificeert als speur- en ontwikkelingswerk, hebben in 2015 recht op een aftrek van 12.421 euro. Voor starters wordt deze aftrek onder voorwaarden verhoogd met 6.213 euro.
- Doelstelling:** Bevorderen van technologische vernieuwingen.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Evaluatie WBSO 2006–2010*, EIM, 2012, [Kamerstukken II 2011/2012, 32 637 nr. 32](#). De evaluatie staat gepland voor 2017.
- Regeling:** *Research & Development aftrek (RDA)*
- Beschrijving:** De RDA is een extra aftrekpost voor kosten en investeringen, zoals apparatuur en materialen, voor de ontwikkeling van innovatieve producten en diensten. De RDA is een gebudgetteerde regeling. De hoogte van het tarief wordt daarom bepaald door het beschikbare budget en de ontwikkeling van de RDA-grondslag. De hoogte van de RDA wordt bepaald door de grondslag – bestaande uit de R&D-kosten (niet-loonkosten) en R&D-investeringen – te vermenigvuldigen met een RDA-percentag.
- Doelstelling:** Stimuleren van innovatie en R&D investeringen.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** De evaluatie staat gepland voor het jaar 2018.

c) Investeringen ten behoeve van het milieu

- Regeling:** *Vervroegde afschrijving milieu-investeringen (VAMIL)*
- Beschrijving:** Op basis van deze regeling mag willekeurig worden afgeschreven op door de Minister van I&M aangewezen milieu-investeringen (Milieulijst). Voor investeringen vanaf 2011 is de willekeurige afschrijving beperkt tot 75 procent. Deze regeling leidt voor de belastingplichtige tot een liquiditeits- en rentevoordeel omdat door sneller afschrijven de fiscale winst wordt verminderd.
- Doelstelling:** Stimuleren van investeringen ter bescherming van het milieu.
- Ministerie:** I&M

Toelichting op de belastinguitgaven

Evaluatie:	<i>Evaluatie MIA en VAMIL 2005 – 2010</i> , Ecorys (2013) en Van Heekeren & Firma (2012) Kamerstukken II 2013/2014, 33 752, nr. 5 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2017, als onderdeel van de beleidsdoorlichting van begrotingsartikel 21 I&M; duurzaamheid.
Regeling:	<i>Energie-investeringsaftrek (EIA)</i>
Beschrijving:	De energie-investeringsaftrek behoort tot de investeringsaftrek. Op grond van deze regeling wordt een extra aftrek op de fiscale winst verleend voor door de Minister van EZ aangewezen investeringen in nieuwe energiebesparende bedrijfsmiddelen. De aftrek geldt tevens voor de kosten van advies over energiebesparende maatregelen in gebouwen of bij processen. De energie-investeringsaftrek bedraagt 41,5 procent. Het bedrag aan energie-investeringen dat ten hoogste in aanmerking wordt genomen bedraagt, indien de belastingplichtige geen onderdeel uitmaakt van een samenwerkingsverband, 119.000.000 euro.
Doelstelling:	Stimuleren van investeringen die in het belang zijn van een doelmatig energiegebruik.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>Evaluatie Energie Investeringsaftrek 2006 – 2011</i> , Ecorys, 2012, Kamerstukken II 2013/2014, 33 752, nr. 5 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2018.
Regeling:	<i>Milieu-investeringsaftrek (MIA)</i>
Beschrijving:	De milieu-investeringsaftrek maakt onderdeel uit van de investeringsaftrek. De milieu-investeringsaftrek is een extra aftrek van het volume van milieu-investeringen die bij ministeriële regeling worden aangewezen. De milieu-investeringsaftrek bedraagt 36 procent voor investeringen die behoren tot categorie I, 27 procent voor categorie II en 13,5 procent voor categorie III van de Milieulijst. Voor de MIA moet het bedrag aan milieu-investeringen minimaal 2.500 euro zijn.
Doelstelling:	Stimuleren van investeringen ter bescherming van het milieu.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatie MIA en VAMIL 2005 – 2010</i> , Ecorys (2013) en Van Heekeren & Firma (2012) Kamerstukken II 2013/2014, 33 752, nr. 5 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2017, als onderdeel van de beleidsdoorlichting van begrotingsartikel 21 I&M; duurzaamheid.
Regeling:	<i>Bosbouwvrijstelling</i>
Beschrijving:	Deze regeling houdt in dat voor- en nadelen uit bosbouwbedrijf niet tot de winst worden gerekend. Het staat de belastingplichtige vrij te opteren voor het buiten toepassing laten van de vrijstelling. Dit laatste is aantrekkelijk in jaren waarin de activiteiten verliesgevend zijn. Toepassing van de facultatieve regeling blijft, indien gebruik wordt gemaakt van de optie, geldt voor een periode van tenminste 10 jaar.
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Ministerie:	EZ

Toelichting op de belastinguitgaven

Evaluatie:	<i>Belastinguitgaven door fiscale faciliteiten voor natuurbeleid</i> , LEI, 2005, Kamerstukken II 2006/2007, 30 800 XIV, nr. 74 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
Regeling:	<i>Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer</i>
Beschrijving:	Deze regeling voorziet in een (gedeeltelijke) vrijstelling voor aangewezen subsidieregelingen ten behoeve van de ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>Belastinguitgaven door fiscale faciliteiten voor natuurbeleid</i> , LEI, 2005, Kamerstukken II 2006/2007, 30 800 XIV, nr. 74 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.

Verlaging lastendruk op arbeid

a) gericht op werkgevers

Regeling:	<i>Afdrachtvermindering zeevaart</i>
Beschrijving:	Deze vermindering is van toepassing op de in Nederland, een lidstaat van de Europese Unie of een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte zeevarenden die aan de loonbelasting zijn onderworpen. De vermindering belooft 40 procent van het in het loontijdvak verdiende loon. Voor overige zeevarenden die onderworpen zijn aan de loonbelasting is het percentage vastgesteld op 10 procent.
Doelstelling:	Verlichten van de loonkosten van de Nederlandse zeescheepvaart en bijdragen aan het behoud van een vloot onder Nederlandse vlag met de daaraan verbonden werkgelegenheid.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatie van de fiscale maatregelen in het zeescheepvaartbeleid</i> , Panteia, 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 31 409, nr. 67 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.
Regeling:	<i>Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (S&O)</i>
Beschrijving:	De afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk is van toepassing op werknemers die direct betrokken zijn bij speur- en ontwikkelingswerk. De afdrachtvermindering bedraagt maximaal 35 procent van het S&O-loon van die werknemers. Voor zover het S&O-loon meer bedraagt dan 250.000 euro, bedraagt de vermindering 14 procent van het loon. Per inhoudingsplichtige mag de afdrachtvermindering maximaal 14.000.000 euro bedragen. Starters hebben onder voorwaarden recht op een verhoging van de afdrachtvermindering tot 50 procent in plaats van 35 procent.
Doelstelling:	Bevordering van speur- en ontwikkelingswerk in het bedrijfsleven.
Ministerie:	EZ

Evaluatie: *Evaluatie WBSO 2006–2010*, EIM, 2012, [Kamerstukken II 2011/2012, 32 637 nr. 32](#). De evaluatie staat gepland voor 2018.

b) gericht op werknemers

- Regeling: *Feestdagenregeling*
Beschrijving: De regeling bewerkstelligt dat geschenken in natura tegen een gedifferentieerd percentage in de eindheffing worden betrokken. Vanaf 2015 zal deze regeling opgaan in de werkkostenregeling.
- Doelstelling: Faciliteren van onbelaste verkrijgingen door werknemers van hun werkgever.
- Ministerie: SZW
Evaluatie: Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling is afgeschaft.
- Regeling: *Verlaging fiscale bijtelling (zeer) zuinige en (semi-) elektrische auto's*
Beschrijving: Indien door de werkgever een auto ter beschikking wordt gesteld, geldt er een fiscale bijtelling. De bijtelling wordt forfaitair bepaald en bedraagt in beginsel 25 procent van de catalogusprijs. Bij auto's met bepaalde lagere uitstootgrenzen is de bijtelling lager. Zowel de uitstootgrenzen als het forfaitaire bijtellingspercentage kan jaarlijks wisselen.
- Doelstelling: Bevorderen van het gebruik van milieuvriendelijke auto's.
Ministerie: I&M
Evaluatie: *Evaluatie autogerelateerde belastingen 2008–2013 en vooruitblik automarkontwikkelingen tot 2020*, Policy Research Corporation, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 32 800, nr. 24](#).
- Regeling: *Ouderschapsverlofkorting*
Beschrijving: De ouderschapsverlofkorting voorziet in een financiële bijdrage van de overheid voor het inkomensverlies als gevolg van opname van ouderschapsverlof. De fiscale tegemoetkoming bestaat uit een heffingskorting ter hoogte van 50 procent van het wettelijk minimum uurloon per opgenomen uur ouderschapsverlof. De korting kan niet hoger zijn dan de daling van het belastbare loon in een kalenderjaar vergeleken met dat van het voorafgaande kalenderjaar. Als het ouderschapsverlof in meerdere jaren wordt opgenomen, wordt het belastbare loon van een kalenderjaar vergeleken met het belastbare loon van een kalenderjaar voorafgaande aan de opname van het ouderschapsverlof. In lijn met het regeerakkoord is deze regeling met ingang van 1 januari 2015 afgeschaft.
- Doelstelling: De regeling is bedoeld om werknemers die ouderschapsverlof opnemen, financieel te ondersteunen.
- Ministerie: SZW
Evaluatie: Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling wordt afgeschaft.
- Regeling: *Werkbonus*

Toelichting op de belastinguitgaven

Beschrijving: In 2013 is de gewijzigde werkbonus ingevoerd. Deze is van toepassing voor werkenden die bij aanvang van het kalenderjaar een leeftijd hebben van minimaal 60 en maximaal 63 jaar. De werkbonus wordt in 2015 berekend over het inkomen boven de 17.327 euro met een maximum van 1.119 euro. Vanaf een inkomen boven de 23.104 euro wordt de werkbonus verminderd en is nihil bij een inkomen vanaf 33.694 euro. Per 1 januari 2015 wordt de werkbonus in lijn met de begrotingsafspraken 2014 voor nieuwe gevallen afgeschaft doordat de leeftijdsgrens van 60 jaar vanaf 1 januari 2015 jaarlijks met 1 jaar wordt verhoogd. Per 1 januari 2018 komt dan niemand meer in aanmerking voor de werkbonus en vervalt deze. De bedragen in inkomensgrenzen worden ook niet meer aangepast aan inflatie en wettelijk minimumloon.

Doelstelling: Bevorderen en stimuleren van arbeidsparticipatie van ouderen.

Ministerie: SZW

Evaluatie: Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling wordt afgeschaft.

Regeling: *Levensloopverlofkorting*

Beschrijving: Om de aantrekkelijkheid van de levensloopregeling als alternatief voor het spaarloon te vergroten, konden werknemers per gespaard jaar een tegemoetkoming in de vorm van een levensloopverlofkorting van maximaal 201 euro per gespaard jaar ontvangen. De levensloopregeling is per 1 januari 2012 afgeschaft voor nieuwe gevallen. Voor deelnemers aan de levensloopregeling die op 31 december 2011 een aanspraak ingevolge levensloopregeling hebben opgebouwd waarvan de waarde in het economische verkeer op 31 december 2011 minimaal 3.000 euro bedroeg geldt een overgangsregeling. Deze deelnemers kunnen tot 31 december 2021 doorgaan met het sparen overeenkomstig de op 31 december 2011 geldende voorwaarden. Een uitzondering geldt voor de levensloopverlofkorting. Sinds 1 januari 2012 wordt bij inleg in de levensloopregeling geen levensloopverlofkorting meer opgebouwd. De op 31 december 2011 opgebouwde rechten op de levensloopverlofkorting vervallen niet en worden verzilverd bij de opname van het levenslooptegoed.

Doelstelling: Vergroten van de aantrekkelijkheid van de levensloopregeling naast de spaarloonregeling.

Ministerie: SZW

Evaluatie: Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling is afgeschaft.

Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen

Regeling: *Ouderentoeslag forfaitair rendement*

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** In de forfaitaire heffing in box III geldt een verhoogde drempel (ouderentoeslag) voor belastingplichtigen die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. Voor deze belastingplichtigen met een heffingsgrondslag na aftrek van het heffingsvrije vermogen van ten hoogste 282.226 euro geldt de ouderentoeslag (of het dubbele bij fiscale partners). De ouderentoeslag bedraagt maximaal 28.236 of 14.118 euro, indien het inkomen niet hoger is dan respectievelijk 14.431 en 20.075 euro. Partners kunnen elk afzonderlijk aanspraak maken op de ouderentoeslag, maar mogen tevens kiezen voor de totale gezamenlijke vrijstelling die vervolgens bij één van de partners in aanmerking wordt genomen. Deze toeslag wordt afgeschaft per 2016.
- Doelstelling:** Bieden van compensatie aan ouderen met een laag arbeidsinkomen die geconfronteerd worden met een belastingverhoging, doordat het forfaitaire rendement over de voordelen uit sparen en beleggen is vastgesteld op 30 procent. Voorheen werd bij deze groep de inkomsten uit vermogen belast tegen het progressieve tarief, waarbij in de eerste twee schijven een lager tarief van toepassing was (geen premieplicht voor de AOW).
- Ministerie:** FIN
- Evaluatie:** *Evaluatierapport ouderentoeslag in box 3, 2005, Kamerstukken II 2005–2006, 30 375, nr. 2, bijlage 10.* Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling is afgeschaft.
- Regeling:** *Vrijstelling bos- en natuurterreinen en landgoederen forfaitair rendement*
- Beschrijving:** Deze regeling bewerkstelligt dat voor de forfaitaire rendementsheffing de volgende bezittingen van de grondslag worden uitgezonderd: bossen, bepaalde natuurterreinen en de volgens de Natuurschoonwet als zodanig aangewezen landgoederen. Gebouwde eigendommen vallen niet onder de vrijstelling.
- Doelstelling:** Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Fiscale faciliteiten en knelpunten bij natuurontwikkeling door particulieren, LEI, 2005, Kamerstukken II 2006/2007, 30 800 XIV, nr. 74.* De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015/2016.
- Regeling:** *Vrijstelling voorwerpen van kunst en wetenschap forfaitair rendement*
- Beschrijving:** Voorwerpen van kunst en wetenschap vallen niet in de grondslag van de forfaitaire rendementsheffing, tenzij deze hoofdzakelijk als belegging dienen.
- Doelstelling:** Voorkomen dat de heffing over dergelijke voorwerpen een negatieve invloed hebben op het koopgedrag van particulieren. Voorwerpen van kunst en wetenschap die hoofdzakelijk ter belegging worden aangehouden, zijn uitgezonderd van de vrijstelling aangezien een vrijstelling een ongerechtvaardigde bevoordeling zou creëren ten opzichte van andere beleggingen.
- Ministerie:** OCW
- Evaluatie:** De evaluatie staat gepland voor het jaar 2018.

Toelichting op de belastinguitgaven

- Regeling: *Vrijstelling groen beleggen forfaitair rendement
Heffingskorting groen beleggen*
- Beschrijving: In 2015 is op grond van deze regeling 56.928 euro aan groene beleggingen vrijgesteld van de forfaitaire rendementsheffing van box 3. De heffingskorting voor groene beleggingen bedraagt 0,7 procent van het bedrag dat is vrijgesteld van de forfaitaire rendementsheffing.
- Doelstelling: Stimuleren van investeringen en beleggingen in groene (milieuvriendelijke) projecten.
- Ministerie: I&M
- Evaluatie: *Evaluatie MIA, Vamil en Groen Beleggen 2000–2004, 2007, Kamerstukken II 2007/2008, 30 535, nr. 11*. De evaluatie staat gepland voor het jaar 2017, als onderdeel van de beleidsdoorlichting van begrotingsartikel 21 I&M; duurzaamheid.
- Regeling: *Vrijstelling spaarloon- en premiespaarregeling forfaitair rendement*
- Beschrijving: Volgens deze regeling zijn (geblokkeerde) spaartegoeden, aandelenoptierechten, aandelen of winstbewijzen in het kader van een premiespaar- of spaarloonregeling (de eerste vier jaar na inhouding van de besparing) tot maximaal 17.025 euro vrijgesteld van de forfaitaire rendementsheffing. De regeling is per 2012 afgeschaft waarbij de tegoeden gespreid over 4 jaar vrijvallen zonder beperkende voorwaarden.
- Doelstelling: Stimuleren van spaarzin.
- Ministerie: SZW
- Evaluatie: Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling is afgeschaft.
- Regeling: *Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden forfaitair rendement*
- Beschrijving: Rechten op prestaties uit levensverzekering in verband met het overlijden van de belastingplichtige worden tot een bedrag van maximaal 6 921 euro vrijgesteld van de rendementsgrondslag. De prestaties kunnen de vorm hebben van een kapitaalsuitkering of een uitkering in natura (het verzorgen van de uitvaart van de verzekeringnemer).
- Doelstelling: Vanuit sociaal oogpunt en vanwege de geringe waarde in het economische verkeer, de rechten op uitkeringen van kapitaalverzekeringen ten gevolge van overlijden tot een maximum vrijstellen.
- Ministerie: FIN
- Evaluatie: *Evaluatierapport Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkeringen bij overlijden in box 3, 2005, Kamerstukken II 2005/2006, 30 375, nr. 2, bijlage 11*. Evaluatie voorlopig niet van toepassing, *Kamerstukken II 2009/2010, 31 935, nr. 6*.
- Regeling: *Vrijstelling rechten op bepaalde kapitaalsuitkeringen*

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** In het overgangsrecht van de Wet IB 2001 zijn vrijstellingen voor bepaalde kapitaalverzekeringen, spaarrekeningen en beleggingsrechten opgenomen. Onder voorwaarden geldt er een box 1 vrijstelling voor het voordeel (de uitgekeerde rente of het rendement op de premie/inleg) uit een kapitaalverzekering eigen woning, spaarrekening eigen woning en beleggingsrecht eigen woning (hier tezamen: KEW) waardoor deze niet in box 3 vallen. Per 1 april 2013 kunnen – op enkele specifieke overgangssituaties na – geen nieuwe box 1 KEW, BEW en SEW meer worden aangegaan, welke zijn vrijgesteld in box 1. Tevens gelden er vrijstellingen voor andersoortige kapitaalverzekeringen waarvan de inkomsten vrijgesteld waren onder de Wet IB 1964.
- Doelstelling:** Eerbiedigen van bestaande rechten op bepaalde vrijstellingen kapitaalsuitkeringen.
- Ministerie:** FIN
- Evaluatie:** –
- Regeling:** *Aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld*
- Beschrijving:** Aan eigenwoningbezitters zonder eigenwoningschuld of met een lage eigenwoningschuld wordt een aftrek toegekend ter hoogte van het verschil tussen het eigenwoningforfait en de daarop drukkende aftrekbare kosten. Hierdoor hoeven eigenbewoningbezitters met geen of een lage eigenwoningschuld per saldo geen belasting te betalen over het eigenwoningforfait.
- Doelstelling:** Bevordering aflossing eigenwoningschuld en lastenverlichting eigenaar-bewoners met geen of een lage eigenwoningschuld.
- Ministerie:** FIN
- Evaluatie:** Voorlopig geen evaluatie beoogd, [Kamerstukken II 2013/2014, 33 930 IX, nr. 1](#).
- Regeling:** *Gedeeltelijke vrijstelling inkomsten uit kamerverhuur*
- Beschrijving:** Inkomsten uit verhuur van woonruimte die onderdeel is van het hoofdverblijf van de verhuurder en geen zelfstandige woning vormt, zijn vrijgesteld tot een bedrag van 4.954 euro per jaar. Voor toepassing is vereist dat zowel de huurder als de verhuurder op het woonadres staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. Het vrijgestelde bedrag wordt jaarlijks naar gelang de huurontwikkeling geïndexeerd.
- Doelstelling:** Vergroten van het particuliere kameraanbod, met name voor studenten.
- Ministerie:** BZK
- Evaluatie:** De evaluatie staat gepland voor het jaar 2016.
- Regeling:** *Aftrek kosten monumentenwoning*

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** In de Wet IB 2001 is ten aanzien van de persoonsgebonden aftrek een bijzondere regeling voor monumentwoningen opgenomen. Indien het een eigen woning of een bezitting betreft die in de grondslag van de forfaitaire rendementsheffing wordt betrokken, zijn 80 procent van de onderhoudskosten aftrekbaar. De woning dient te zijn ingeschreven in de registers zoals bedoeld in de artikelen 6 en 7 van de Monumentenwet 1988.
- Doelstelling:** Behoud van het culturele erfgoed.
- Ministerie:** OCW
- Evaluatie:** *Evaluatie fiscale regelingen monumentenzorg*, PricewaterhouseCoopers Advisory N.V., 2009. [Kamerstukken II 2009/2010, 32 156, nr. 2](#). De evaluatie staat gepland voor 2016.
- Regeling:** *Persoonsgebonden aftrekpost durfkapitaal*
- Beschrijving:** Deze persoonsgebonden aftrekpost biedt de mogelijkheid de geleden verliezen op beleggingen in durfkapitaal in aftrek te brengen op respectievelijk het inkomen uit werk en woning, het inkomen uit sparen en beleggen en het inkomen uit het aanmerkelijk belang (in die volgorde). Deze faciliteit is per 1 januari 2011 vervallen met inachtneming van een overgangsbepaling.
- Doelstelling:** Stimuleren van investeringen in bedrijven van startende ondernemers en het bevorderen van de ondernemingszin.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *Evaluatie van de durfkapitaalregeling*, Bureau Bartels B.V., 2005, [Kamerstukken 2005/2006, 30 300 XIII, nr. 57](#). Evaluatie niet beoogd, omdat de regeling is afgeschaft.

Overige regelingen

- Regeling:** *Aftrek voor scholingsuitgaven*
- Beschrijving:** Uitgaven ter zake van een opleiding of studie voor een beroep kunnen onder voorwaarden als persoonsgebonden aftrekpost in aanmerking worden genomen. Het bedrag dat mag worden afgetrokken is maximaal 15.000 euro, na vermindering van een drempel.
- Doelstelling:** Vergroten van de Nederlandse kennisinfrastructuur.
- Ministerie:** OCW
- Evaluatie:** *Gebruik en effectiviteit van de aftrek scholingsuitgaven*, SEO en Scholar (UvA), 2005, [Kamerstukken II 2005/2006, 30 012, nr. 6](#).
- Regeling:** *Giftenaftrek*

Toelichting op de belastinguitgaven

- Beschrijving:** Met schriftelijke bescheiden gestaaftde giften aan binnen het Rijk gevestigde kerkelijke, charitatieve, culturele, wetenschappelijke en het algemeen nut beogende instellingen (ANBI) zijn aftrekbaar. Voor periodieke giften geldt dat de gift geschiedt op basis van een bij notariële of onderhandse akte vastgelegde verplichting om gedurende ten minste 5 jaren schenkingen te doen. Voor overige giften geldt een drempel van 1 tot 10 procent. Middels «de Geefwet» is de giftenaftrek uitgebreid op specifieke punten, waaronder een multiplier voor culturele ANBI's.
- Doelstelling:** Bevorderen van schenkingen aan bovengenoemde categorieën van instellingen.
- Ministerie:** FIN
- Evaluatie:** *Evaluatie giftenaftrek 1996–2006*, Ministerie van Financiën, 2009, [Kamerstukken II 2009/2010, 32 123 IXB, nr. 9](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2016.
- Regeling:** *Faciliteiten successiewet algemeen nut beogende instellingen en sociaal belang behartigende instellingen*
- Beschrijving:** Algemeen nut beogende instellingen zijn per 2006 geheel vrijgesteld van schenk- en erfbelasting. Voor sociaal belang behartigende instellingen is de vrijstelling ingegaan per 2010.
- Doelstelling:** Bevorderen van schenken en nalaten aan algemeen nut beogende instellingen en sociaal belang behartigende instellingen.
- Ministerie:** FIN
- Evaluatie:** De evaluatie staat gepland voor het jaar 2016.

Kostprijsverhogende belastingen

Energiebelasting

- Regeling:** *Verlaagd tarief glastuinbouw*
- Beschrijving:** Voor verbruik van aardgas in de glastuinbouw geldt in de eerste twee schijven een lager tarief van de energiebelasting dan voor het overige gasverbruik.
- Doelstelling:** De glastuinbouwsector vrijwaren van onevenredig hoge energielasten, gegeven de bijzondere internationale concurrentiepositie van de sector en de moeilijkheid om tariefsstijgingen langs andere wegen naar de sector terug te sluisen. Dergelijke lastenverzwaringen kunnen niet of moeilijk in de afzetprijzen worden verdisconteerd, aangezien de sector zich grotendeels op de export richt.
- Ministerie:** EZ
- Evaluatie:** *IBO Agro-, visserij- en voedselketens*, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 30 991, nr. 25](#). De evaluatie staat gepland voor 2015/2016.
- Regeling:** *Teruggaaf gebouwen voor openbare erediensten*
- Beschrijving:** Teruggaaf van de helft van de betaalde energiebelasting bestaat voor gebouwen die ten dienste staan van de openbare eredienst of het houden van openbare bezinningsbijeenkomsten van levensbeschouwelijke aard.

Toelichting op de belastinguitgaven

Doelstelling:	Bieden van compensatie aan de beheerders van dergelijke gebouwen, aangezien kerken e.d. weinig betaald personeel hebben en geen vennootschapsbelasting betalen waardoor enig voordeel in de vorm van een terugsluis deze doelgroep niet bereikt.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatie van de teruggaafregeling energiebelasting voor kerken en non-profit organisaties</i> , 2005, Kamerstukken II 2005/2006, 30 375, nr. 2, bijlage 12 . Deze regeling is tevens geëvalueerd in de Heroverwegingsgroep Energie en Klimaat.
Regeling:	<i>Teruggaaf non-profitinstellingen</i>
Beschrijving:	Teruggaaf van de helft van de betaalde energiebelasting bestaat voor non-profitinstellingen.
Doelstelling:	Bieden van compensatie aan dergelijke instellingen, aangezien deze over weinig betaald personeel beschikken en geen vennootschapsbelasting betalen waardoor enig voordeel in de vorm van een terugsluis de doelgroep niet bereikt.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatie van de teruggaafregeling energiebelasting voor kerken en non-profit organisaties</i> , 2005, Kamerstukken II 2005/2006, 30 375, nr. 2, bijlage 12 . Deze regeling is tevens geëvalueerd in de Heroverwegingsgroep Energie en Klimaat.
Regeling:	<i>Teruggaaf grootverbruik in de energiebelasting</i>
Beschrijving:	Dit is een teruggaaf van energiebelasting voor het elektriciteitsgebruik boven de 10 miljoen kWh voor energie-intensieve bedrijven die deelnemen aan een convenant ter verbetering van de energie-efficiëntie.
Doelstelling:	Primair maakt de regeling deel uit van de beleidsarme implementatie van de Richtlijn Energiebelastingen per 1-1-2004. Secundair wordt deelname aan een convenant ter verbetering van de energie-efficiëntie bevorderd.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	De voorloper van deze regeling, de vrijstelling teruggaaf grootverbruik in de energiebelasting, is geëvalueerd in de Heroverwegingsgroep Energie en Klimaat. De evaluatie staat gepland voor het jaar 2015.
Regeling:	<i>Verlaagd tarief voor lokaal opgewekte duurzame energie</i>
Beschrijving:	Voor verbruik van lokaal duurzaam opgewekte energie geldt een lager tarief in de eerste schijf in de energiebelasting op elektriciteit. Het betreft elektriciteit die afkomstig is van een coöperatie of een vereniging van eigenaars van particuliere kleinverbruikers of kleine ondernemers, die aan deze verbruikers is geleverd en in hun nabijheid is opgewekt.
Doelstelling:	Het stimuleren van lokale duurzame opwekking van elektriciteit door particuliere kleinverbruikers.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	Vier jaar na invoering in 2018 wordt de regeling geëvalueerd op basis van het verbruik.

Omzetbelasting – verlaagd tarief

Regeling	<i>Verlaagd tarief boeken, tijdschriften, week- en dagbladen</i> <i>Verlaagd tarief bibliotheken (verhuur boeken), musea e.d.</i> <i>Verlaagd tarief digitale educatieve informatie op fysieke dragers, die uitsluitend zijn bedoeld voor informatie overdracht</i> <i>Verlaagd tarief kermissen, attractieparken, sportwedstrijden en -accommodatie</i> <i>Verlaagd tarief circussen, bioscopen, theaters en concerten</i>
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief van 21 procent geldt voor leveringen van deze goederen of diensten het verlaagde btw-tarief van 6 procent.
Doelstelling:	Bevorderen van cultuur, kennisvermeerdering, recreatie en sport c.q. ondersteuning van de desbetreffende sectoren.
Ministerie:	OCW
Evaluatie:	<i>De evaluatie van btw-regelingen op het gebied van cultuur, 2008, Kamerstukken II 2008/2009, 31 700 VIII, nr. 147. Evaluatie van de verhoging van het btw-tarief op podiumkunsten, 2014, Kamerstukken I 2013/2014, 33 752 M.</i>
Regeling	<i>Verlaagd tarief sierteelt</i>
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief van 21 procent geldt voor leveringen van deze goederen het verlaagde btw-tarief van 6 procent.
Doelstelling:	Stimuleren van binnenlandse vraag naar sierteeltproducten c.q. ondersteunen van desbetreffende sector.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>IBO Agro-, visserij- en voedselketens, 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 30 991, nr. 25. De evaluatie staat gepeland voor het jaar 2020.</i>
Regeling:	<i>Verlaagd tarief arbeidsintensieve diensten</i>
Beschrijving:	Binnen de omzetbelasting geldt een verlaagd btw-tarief van 6 procent voor diensten van kappers, fietsenmakers, schoenmakers en kleermakers. Het verlaagde btw-tarief geldt tevens voor het schilderen en stukadoeren van woningen na meer dan twee jaren na het tijdstip van eerste ingebruikname. Wat betreft aannemers en bouwbedrijven geldt dat het aangepaste tarief van toepassing is op bepaalde isolatiewerkzaamheden aan woningen na meer dan twee jaren na het tijdstip van eerste ingebruikname. Verder vallen diensten met betrekking tot het verrichten van schoonmaakwerkzaamheden binnen woningen in het verlaagde btw-tarief.
Doelstelling:	Bevorderen van werkgelegenheid in de desbetreffende sectoren, aanpakken problemen op de woningmarkt en bestrijding van het zwarte circuit.
Ministerie:	SZW

Toelichting op de belastinguitgaven

- Evaluatie: *Monitor effecten btw-verlaging arbeidsintensieve diensten, 2002, Research voor Beleid. Contra-expertise effecten btw-verlaging arbeidsintensieve diensten, CPB, 2003, Kamerstukken II 2002/2003, 28 600 IXB, nr. 24.* De evaluatie staat gepland voor het jaar 2019, als onderdeel van de beleidsdoorlichting van begrotingsartikel 1 SZW; arbeidsmarkt.
- Regeling: *Verlaagd tarief vervoer van personen (w.o. openbaar vervoer)*
- Beschrijving: In plaats van het algemene btw-tarief van 21 procent geldt voor de diensten het verlaagde btw-tarief van 6 procent.
- Doelstelling: Stimuleren en ondersteunen van het openbaar vervoer.
- Ministerie: I&M
- Evaluatie: De evaluatie staat gepland voor het jaar 2017, als onderdeel van de beleidsdoorlichting van begrotingsartikel 16 I&M; spoor.
- Regeling: *Verlaagd tarief logiesverstrekking (incl. kamperen)*
- Beschrijving: In plaats van het algemene btw-tarief van 21 procent geldt voor deze diensten het verlaagde btw-tarief van 6 procent.
- Doelstelling: Stimuleren van (internationaal) toerisme c.q. ondersteunen van de desbetreffende sector.
- Ministerie: EZ
- Evaluatie: Deze evaluatie wordt als afgerond beschouwd door de beleidsvisie die is uiteengezet in de Fiscale Agenda.
- Regeling: *Verlaagd tarief voedingsmiddelen horeca, pension en aanverwant bedrijf*
- Beschrijving: In plaats van het algemene btw-tarief van 21 procent geldt voor de levering van voedingsmiddelen voor gebruik ter plaatse het verlaagde btw-tarief van 6 procent.
- Doelstelling: Ondersteunen van de desbetreffende sector en voorkomen administratieve moeilijkheden.
- Ministerie: EZ
- Evaluatie: Deze evaluatie wordt als afgerond beschouwd door de beleidsvisie die is uiteengezet in de Fiscale Agenda.

Omzetbelasting – vrijstellingen

- Regeling: *Vrijstelling sportclubs*
- Beschrijving: Vrijgesteld zijn de diensten van niet-winstbeogende organisaties die zich de beoefening van sport of de bevordering daarvan ten doel stellen. Het gaat met name om contributie- en lesgelden. Deze vrijstelling is binnen de Europese Unie verplicht.
- Doelstelling: Stimuleren c.q. ondersteunen van sportclubs en verminderen van administratieve lasten.
- Ministerie: VWS
- Evaluatie: Niet van toepassing, regeling is gemandateerd door de Europese Commissie in de btw-richtlijn. Het is derhalve niet doelmatig om te evalueren op doelmatigheid en doeltreffendheid.
- Regeling: *Vrijstelling post*

Toelichting op de belastinguitgaven

Beschrijving: Vrijgesteld zijn diensten, bestaande uit brieven tot een bepaald gewicht en de daarmee gepaard gaande leveringen, bedoeld in artikel 16 van de Postwet 2009. De vrijstelling geldt alleen voor een verlener van de universele postdienst. Binnen de Europese Unie is een vrijstelling voor openbare postdiensten verplicht.

Doelstelling: Voorkomen van administratieve lasten.

Ministerie: EZ

Evaluatie: Niet van toepassing, regeling is gemandateerd door de Europese Commissie in de btw-richtlijn. Het is derhalve niet doelmatig om te evalueren.

Regeling: *Vrijstelling vakbonden, werkgeversorganisaties, politieke partijen en kerken*

Beschrijving: Vrijgesteld zijn de diensten en daarmee nauw samenhangende leveringen door werkgevers- en werknemersorganisaties, alsmede door organisaties van politieke, godsdienstige, vaderlandslievende, levensbeschouwelijke of liefdadige aard aan hun leden tegen een statutair vastgestelde contributie. Deze vrijstelling is binnen de Europese Unie verplicht.

Doelstelling: Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten.

Ministerie: FIN

Evaluatie: Niet van toepassing, regeling is gemandateerd door Europese Commissie in de btw-richtlijn. Het is derhalve niet doelmatig om te evalueren.

Regeling: *Vrijstelling fondswerving*

Beschrijving: Deze regeling voorziet in een vrijstelling voor toekomstige activiteiten van reeds vrijgestelde organisaties. Het gaat met name om activiteiten die zij ontplooiën ter verwerving van de voor hun vrijgestelde doelstelling benodigde middelen. Om te waarborgen dat deze prestaties geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen veroorzaken, is de vrijstelling beperkt tot omzetgrenzen van 68.067 euro per jaar voor leveringen en 22.689 euro per jaar voor diensten (50.000 euro voor sportorganisaties).

Doelstelling: Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten.

Ministerie: FIN

Evaluatie: Niet van toepassing, regeling is gemandateerd door Europese Commissie in de btw-richtlijn. Het is derhalve niet doelmatig om te evalueren.

Omzetbelasting – Speciale regelingen

Regeling: *Kleine-ondernemersregeling*
Beschrijving: Ingeval de jaarlijks af te dragen btw een bedrag aan 1.883 euro niet te boven gaat, kan de ondernemer een belastingvermindering – van maximaal 1.345 euro – krijgen. De ondernemers die door de vermindering in het geheel geen belasting verschuldigd zijn, kunnen op verzoek geheel van hun administratieve verplichtingen worden ontheven. In dat geval mag geen omzetbelasting op de factuur worden vermeld.
Doelstelling: Stimuleren en ondersteunen van kleine ondernemers en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie: EZ
Evaluatie: Deze evaluatie wordt als afgerond beschouwd door de beleidsvisie die is uiteengezet in de Fiscale Agenda.

Regeling: *Landbouwregeling in de btw*
Beschrijving: Landbouwers die gebruik maken van de landbouwregeling worden buiten de algemene btw-heffing gehouden. Er mag geen btw in rekening worden gebracht op landbouwprestaties indien wordt geopteerd voor toepassing van de landbouwregeling. Bovendien bestaat geen recht op aftrek van de btw over inkopen waardoor een kostprijsverhogend effect optreedt. De zakelijke afnemers van deze landbouwers hebben niettemin recht op aftrek van een forfaitair btw-bedrag ter compensatie van de in de verkoopprijs verdisconteerde niet aftrekbare btw. De landbouwregeling is facultatief; de keuze om de regeling wel of niet toe te passen geldt telkens voor 5 jaar.
Doelstelling: Stimuleren en ondersteunen van landbouwers en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie: EZ
Evaluatie: *IBO Agro-, visserij- en voedselketens*, 2014, [Kamerstukken II 2014/2015, 30 991, nr. 25](#). De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.

Accijnzen

Regeling: *Verlaagd tarief kleine brouwerijen*
Beschrijving: Bier, afkomstig van kleine brouwerijen die per kalenderjaar niet meer dan 200.000 hectoliter vervaardigen, hebben recht op een vermindering van 7,5 procent op het reguliere accijnstarief.
Doelstelling: De kortingsregeling had tot 1992 in de toen geldende heffingsystematiek als doel het nadeel van een effectief hogere accijnsdruk voor kleine brouwerijen te voorkomen. In de met ingang van 1992 geldende heffingsystematiek is zonder een kortingsregeling sprake van een gelijke accijnsdruk voor grote en kleine brouwerijen. Om de overgang van de oude naar de huidige structuur zo soepel mogelijk te laten verlopen, is destijds besloten de regeling in te voeren.
Ministerie: EZ
Evaluatie: *Evaluatierapport Belastinguitgaven op het terrein van de accijnzen*, Ministerie van Financiën, 2008, [Kamerstukken II 2007/2008, 31 200 IXB, nr. 18](#).

Toelichting op de belastinguitgaven

Regeling:	<i>Vrijstelling communautaire wateren</i>
Beschrijving:	Op grond van artikel 14, eerste lid, onderdeel c, Richtlijn 2003/96/EG alsmede internationale afspraken (Akte van Mannheim), wordt voor leveringen van motorbrandstof aan de commerciële scheepvaart een vrijstelling van accijns verleend. Accijns is alleen verschuldigd voor zover het verbruik van een accijnsgoed in Nederland plaatsvindt. De budgettaire derving ten gevolge van de vrijstelling communautaire wateren bestaat daarom uit de accijns over de motorbrandstof die wordt gebruikt voor het varen op Nederlandse wateren. De levering van motorbrandstof voor de internationale zeescheepvaart valt ook onder de vrijstelling. Omdat deze motorbrandstof niet in Nederland wordt verbruikt, is geen accijns verschuldigd. Indien wel accijns is betaald, kan op verzoek teruggaaf hiervan worden verleend.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen veroorzaakt door accijnzen op brandstof voor vaartuigen.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Belastinguitgaven op het terrein van de accijnzen</i> , Ministerie van Financiën, 2008, Kamerstukken II 2007/2008, 31 200 IXB, nr. 18 . Nieuwe evaluatie niet van toepassing, regeling komt voort uit internationale verdragen. Het is derhalve niet doelmatig om te evalueren.
Regeling:	<i>Vrijstelling luchtvaartuigen</i>
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn minerale oliën die worden gebruikt voor de aandrijving van luchtvaartuigen, niet zijnde plezierluchtvaartuigen. De vrijstelling is vanaf 1 januari 1993 gegrond op artikel 8, eerste lid, onderdeel b, Richtlijn 92/81/EEG (de zogenoemde structuurrichtlijn minerale oliën) en sinds 1 januari 2004 op artikel 14, eerste lid, onderdeel b, van Richtlijn 2003/96/EG (de richtlijn belasting op energieproducten). Het gaat om een verplichte vrijstelling. Op grond van internationale verdragen is het commerciële luchtverkeer vrijgesteld. Binnenlandse vluchten kunnen wel worden belast, hetgeen in Nederland in de periode van 1 januari 2005 tot 1 januari 2012 ook gebeurde.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen (verplichte vrijstelling op grond van internationale verdragen) veroorzaakt door accijnzen op brandstof voor luchtvaartuigen.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Belastinguitgaven op het terrein van de accijnzen</i> , Ministerie van Financiën, 2008, Kamerstukken II 2007/2008, 31 200 IXB, nr. 18 . Nieuwe evaluatie niet van toepassing, regeling komt voort uit internationale verdragen. Het is derhalve niet doelmatig om te evalueren.

Belasting op personenauto's en motorrijwielen (BPM)

Regeling: *Teruggaaf ambulances*
Beschrijving: Houders van personenauto's, motorrijwielen en bestelauto's die zijn ingericht voor vervoer van zieken en gewonden in het kader van de uitoefening van de ambulancetaak, krijgen de betaalde BPM terug. De motorrijtuigen dienen als zodanig herkenbaar te zijn.
Doelstelling: Dienen van het algemeen belang.
Ministerie: VWS
Evaluatie: *Evaluatierapport Het dienen van het algemene nut in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.*

Regeling: *Teruggaaf taxi's*
Beschrijving: Houders van personenauto's die geheel of nagenoeg geheel worden gebruikt voor taxivervoer of openbaar vervoer en waarvoor een taxi- of openbaar vervoervergunning is afgegeven, krijgen de betaalde BPM terug.
Doelstelling: Stimuleren openbaar vervoer.
Ministerie: I&M
Evaluatie: *Evaluatierapport Openbaar vervoer en taxivervoer in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.* De evaluatie staat gepland voor het jaar 2017.

Motorrijtuigenbelasting (MRB)

Regeling: *Nihiltarief OV-bussen op LPG*
Beschrijving: Voor autobussen die hoofdzakelijk worden gebruikt voor het openbaar vervoer en op LPG rijden, geldt een nihiltarief voor de MRB.
Doelstelling: Bevorderen milieuvriendelijke vervoerswijzen.
Ministerie: I&M
Evaluatie: *Evaluatierapport Openbaar vervoer en taxivervoer in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.*

Regeling: *Vrijstelling motorrijtuigen van 40 jaar of ouder*
Beschrijving: Motorrijtuigen van 40 jaar en ouder zijn vrijgesteld van MRB. Voor benzineauto's, motoren, vrachtauto's en autobussen die op 31 december 2013 onder de toen geldende vrijstelling vielen (vóór 1 januari 1988 in gebruik genomen) en nog niet 40 jaar oud zijn geldt een overgangsregeling. Voor deze motorrijtuigen geldt een kwarttarief met een maximum MRB van 120 euro per jaar onder de voorwaarde dat gedurende de maanden december tot en met februari geen gebruik wordt gemaakt van de openbare weg. De regeling hangt samen met het ingevoerde houderschapstelsel.
Doelstelling: Verlagen van lasten voor eigenaren van klassieke motorrijtuigen en daarmee het behouden van cultureel rijdend erfgoed.
Ministerie: FIN
Evaluatie: *Kamerbrief: «Budgettaire opbrengst van de oldtimermaatregel», Kamerstukken II 2014/2015, 34 002, nr. 100.*

Regeling: *Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer*

Toelichting op de belastinguitgaven

Beschrijving:	Voor personenauto's die geheel of nagenoeg geheel worden gebruikt voor taxivervoer of openbaar vervoer en waarvoor een taxi- of openbaar vervoervergunning is afgegeven, wordt vrijstelling van motorrijtuigenbelasting verleend.
Doelstelling:	Bevorderen van openbaar vervoer.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Openbaar vervoer en taxivervoer in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.</i> De evaluatie staat gepland voor het jaar 2017.
Regeling	<i>Vrijstelling reinigingsdiensten</i>
Beschrijving:	Voor motorrijtuigen die uitsluitend worden gebruikt als vuilniswagens, kolkenzuigers en straatveegwagens, wordt vrijstelling van motorrijtuigenbelasting verleend.
Doelstelling:	Dienen van het algemeen belang.
Ministerie:	FIN
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Het dienen van het algemene nut in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.</i> Evaluatie voorlopig niet van toepassing, <i>Kamerstuk 31 935, nr. 6.</i>
Regeling	<i>Vrijstelling wegenbouw</i>
Beschrijving:	Voor motorrijtuigen die uitsluitend worden gebruikt voor de aanleg en onderhoud van wegen, wordt vrijstelling van motorrijtuigenbelasting verleend.
Doelstelling:	Dienen van het algemeen belang.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Het dienen van het algemene nut in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.</i> De evaluatie staat gepland voor het jaar 2016, als onderdeel van de beleidsdoorlichting van begrotingsartikel 14 I&M; wegen en verkeersveiligheid.
Regeling	<i>Vrijstelling ambulances</i>
Beschrijving:	Voor ambulances en voor andere motorrijtuigen die zijn ingericht voor vervoer van zieken en gewonden in het kader van de uitoefening van de ambulancetaak, wordt vrijstelling van motorrijtuigenbelasting verleend.
Doelstelling:	Dienen van het algemeen belang.
Ministerie:	VWS
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Het dienen van het algemene nut in de MRB en BPM, 2006, Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32.</i>
Regeling	<i>Nihiltarief zeer zuinige auto's</i>
Beschrijving:	Per 1 januari 2014 geldt er voor auto's met een CO ₂ -uitstoot die niet hoger is dan 50 gr/km een nihiltarief. Per 1 januari 2016 geldt deze vrijstelling alleen voor volledig elektrische auto's. Voor auto's met een CO ₂ -uitstoot die niet hoger is dan 50 gr/km geldt per 1 januari 2016 een halftarief.
Doelstelling:	Bevorderen van het gebruik van milieuvriendelijke motorrijtuigen.
Ministerie:	I&M

Toelichting op de belastinguitgaven

Evaluatie:	<i>Evaluatie autogerelateerde belastingen 2008–2013 en vooruitblik automarktontwikkelingen tot 2020</i> , Policy Research Corporation, 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 32 800, nr. 24 .
Regeling	<i>Overige vrijstellingen</i>
Beschrijving:	Diverse vrijstellingen van motorrijtuigenbelasting, onder meer voor lijkwagens en dierenambulances.
Doelstelling:	Dienen van het algemeen belang of gering gebruik van de weg.
Ministerie:	FIN
Evaluatie:	<i>Evaluatierapport Het dienen van het algemene nut in de MRB en BPM, 2006</i> , Kamerstukken II 2005/2006, 30 300 IXB, nr. 32 . <i>Het beperkte en ondergeschikte gebruik van de weg in de MRB, 2007</i> , Kamerstukken II 2006/2007, 30 800 IXB, nr. 17 . Evaluatie voorlopig niet van toepassing, Kamerstuk 31 935, nr. 6 .

Belasting op zware motorrijtuigen (eurovignet)

Regeling:	<i>Teruggaaf internationaal gecombineerd vervoer</i>
Beschrijving:	Vrachtauto's met een toegestane maximum massa van 12 ton of meer die het grootste deel van de route per trein afleggen, kunnen op verzoek (een deel van) het betaalde eurovignetbedrag terugkrijgen. De teruggaaf is gebaseerd op een Europese richtlijn (Richtlijn 93/89/EEG). Ingevolge het Belastingplan 2012 wordt het Eurovignet afgeschaft op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip. De inwerkingtredingsdatum van 1 januari 2013 is op basis van het Begrotingsakkoord 2013 tot nader order uitgesteld.
Doelstelling:	Stimuleren van het goederenvervoer per spoor.
Ministerie:	I&M
Evaluatie:	Niet van toepassing, regeling vloeit voort uit Europese regelgeving.

Overdrachtsbelasting

Regeling:	<i>Vrijstelling bedrijfsoverdracht aan de volgende generatie</i>
Beschrijving:	Vrijgesteld van overdrachtsbelasting is de verkrijging door een familielid van goederen die behoren tot en dienstbaar zijn aan (de continuering) van een onderneming. Voor deze regeling wordt onder familielid verstaan een of meer (pleeg)kinderen, kleinkinderen, (pleeg- of half)broers, (pleeg- of half)zusters van de overdragende ondernemer of hun echtgenoten. De regeling vindt slechts toepassing indien de overdragende ondernemer een ouder of grootouder betreft en de onderneming in zijn geheel (al dan niet in fasen) wordt voortgezet door het verkrijgende familielid.
Doelstelling:	Stimuleren van overdracht onderneming aan de volgende generatie.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht</i> , SEO, 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 32 637, nr. 158 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.

Toelichting op de belastinguitgaven

Regeling:	<i>Vrijstelling overdrachtsbelasting stedelijke herstructurering</i>
Beschrijving:	De vrijstelling stedelijke herstructurering bestaat uit drie regelingen, te weten: de per 1 januari 2003 ingevoerde vrijstelling in de overdrachtsbelasting die het mogelijk maakt voor wijkontwikkelingsmaatschappijen huizen te verkrijgen zonder overdrachtsbelasting; de per 1 januari 2005 ingevoerde vrijstelling in de overdrachtsbelasting die het voor woningcorporaties mogelijk maakt om ter financiering van stedelijk herstructurering huizen zonder overdrachtsbelasting over te dragen aan een landelijk werkende toegelaten instelling en de per 1 januari 2006 ingevoerde vrijstelling in de overdrachtsbelasting die ertoe strekt de verkrijging van onroerende zaken van wijkontwikkelingsmaatschappijen door de deelnemers in een dergelijk wijkontwikkelingsmaatschappij in bepaalde situaties vrij te stellen van overdrachtsbelasting.
Doelstelling:	Stimulering stedelijke herstructurering.
Ministerie:	BZK
Evaluatie:	De evaluatie staat gepland voor het jaar 2016.
Regeling:	<i>Vrijstelling landinrichting</i>
Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging krachtens de Ruilverkavelingwet 1954, de Wet inrichting landelijk gebied en enkele andere vergelijkbare wetten.
Doelstelling:	Versterken van de economische structuur van de land- en tuinbouwsector.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>De evaluatie van de regelingen voor de landbouw</i> , LEI, 2008, Kamerstukken II 2008/2009, 31 727, nr. 1 . De evaluatie staat gepland voor 2015/2016.
Regeling:	<i>Vrijstelling Bureau Beheer Landbouwgronden</i>
Beschrijving:	Vrijstelling bij verkrijgingen door het Bureau Beheer Landbouwgronden.
Doelstelling:	Versterken van de economische structuur van de land- en tuinbouwsector.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>De evaluatie van de regelingen voor de landbouw</i> , LEI, 2008, Kamerstukken II 2008/2009, 31 727, nr. 1 . De evaluatie staat gepland voor 2015/2016.
Regeling:	<i>Vrijstelling cultuurgrond</i>
Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging van cultuurgrond – daaronder begrepen de rechten van erfpacht of beklemming daarop – die ten behoeve van de landbouw bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd. Onder cultuurgrond wordt mede begrepen de ondergrond van glasopstanden. Voorwaarde is dat de exploitatie van de cultuurgrond voor een aaneensluitende periode van tien jaar wordt voortgezet.
Doelstelling:	Versterken van de economische structuur van de land- en tuinbouwsector.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	<i>IBO Agro-, visserij- en voedselketens</i> , 2014, Kamerstukken II 2014/2015, 30 991, nr. 25 . De evaluatie staat gepland voor het jaar 2020.

Toelichting op de belastinguitgaven

Regeling:	<i>Vrijstelling natuurgrond</i>
Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging van natuurgrond, daaronder begrepen de rechten van erfpacht of beklemming daarop. Per 11 juli 2008 is de vrijstelling ook van toepassing op de verkrijging van landbouwgrond, welke ingericht of anderszins genoegzaam geschikt is gemaakt voor ontwikkeling tot natuurterrein.
Doelstelling:	Bevorderen en behoud van natuurschoon.
Ministerie:	EZ
Evaluatie:	De evaluatie staat gepland voor 2015/2016.

13. Overzicht interventies financiële sector

Sinds het najaar van 2008 heeft het kabinet interventies gepleegd om het financiële stelsel gezond te houden en bij te dragen aan het herstellen van de rust op de financiële markten. Vanaf 2010 heeft de overheid ook aan Europese faciliteiten bijgedragen, in het bijzonder door het verstrekken van garanties. Deze bijlage geeft middels een aantal tabellen een overzicht van alle interventies. Tabel 1 geeft de kasstromen en de garanties die met de interventies gepaard gaan en de vindplaatsen ervan in de begroting IX integraal weer. Daarnaast zijn de effecten van de maatregelen op achtereenvolgens: het EMU-saldo, de EMU-schuld¹ en de staatsschuld per thema becijferd. De kolom «telling» geeft hierbij aan welke posten bij elkaar moeten worden opgeteld. Onderaan de tabel zijn de totalen van alle maatregelen bij elkaar opgeteld.

#	Stand: MJN 2016 (– = ontvangst)	Telling 2008–2012	2013	2014	2015	2016	Bron:
A. Fortis/RFS/AA							
1	Aanschaf ABN AMRO Group – ASR Verzekeringen – RFS Holdings (incl. Z-share en residual N-share)	27.955	0	0			IX art.3
2	<i>waarvan relevant voor het EMU saldo</i>	<i>3.088</i>					CBS/Eurostat
3	Overbruggingskrediet (voormalig) Fortis	3.750	0	– 200	– 1.650	– 950	IX art. 11
4	Renteontvangsten overbrug- gingskredieten (voormalig) Fortis	– 1.695	– 103	– 98	– 84	– 41	IX art. 11
5	Dividend ABN Amro Group	– 250	– 400	– 325	– 625		IX art.3
6	Dividend ASR Verzekeringen	– 71	– 88	– 99	– 139		IX art.3
7	Dividend RFS Holdings	– 6	0	0			IX art.3
8	Dividend financiële instel- lingen	0	0	0	0	– 525	IX art.3
9	Premieontvangsten capital relief instrument	– 193	0	0	0	0	IX art.3
10	Premieontvangsten counter indemnity	– 78	– 26	– 12	0	0	IX art.3
<i>Verleende garanties</i>							
11	Capital Relief Instrument ABN-AMRO (CRI)	32.611					IX art.3
12	<i>waarvan vervallen</i>	<i>– 32.611</i>					IX art.3
13	Counter Indemnity ABN-AMRO	950					IX art.3
14	<i>waarvan vervallen</i>			– 950			IX art.3
Totale uitgaven minus ontvangsten		1, 3 t/m 10	29.412	– 617	– 734	– 2.498	– 1.516
Effect op EMU saldo		2, 4 t/m 10	– 795	617	534	848	566

¹ De EMU-schuld betreft de schuld van de gehele overheid. De EMU-schuld omvat naast de staatsschuld, ook de schuld van de lokale overheden, de sociale fondsen en overheidsstichtingen.

Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector

#	Stand: MJN 2016 (- = ontvangst)	Telling 2008-2012	2013	2014	2015	2016	Bron:	
	Effect op EMU schuld	1, 3 t/m 10	29.309	- 617	- 734	- 2.498	- 1.516	
	Effect op staatsschuld	1, 3 t/m 10	29.309	- 617	- 734	- 2.498	- 1.516	
	B. SNS Reaal							
15	Kapitalisatie Holding en Bank		0	2.200	0			IX art.3
16	Overbruggingskrediet		0	1.100	0			IX art.3
17	Kapitalisatie Propertize		0	500	0			IX art.3
18	Renteontvangsten overbruggingskrediet		0	- 7	- 21	- 21	0	IX art.3
19	Dividend SNS Reaal N.V.		0	0	0	0	0	IX art.3
20	Premieontvangsten garantie Propertize		0	0	- 2	- 9	- 8	IX art.3
21	Resolutieheffing		0	0	- 1.005			IX art.1
	<i>Verleende garanties</i>							
22	Garantieverlening VBO		0	4.166	0			IX art.3
23	waarvan vervallen				- 566			IX art.3
	Totale uitgaven minus ontvangsten	15 t/m 21	0	3.793	- 1.028	- 30	- 8	
	Effect op EMU saldo	18 t/m 21	0	- 1.123	1.028	30	8	
	Effect op EMU schuld	15 t/m 23	0	7.848	- 1.594	- 30	- 8	
	Effect op staatsschuld	15 t/m 21	0	3.793	- 1.028	- 30	- 8	
	C. Kapitaalverstrekkingfaciliteit (€ 20 mld.)							
24	Verstrekt kapitaal ING		2.250	- 750	- 1.500			IX art.3
25	Verstrekt kapitaal Aegon		0	0	0			IX art.3
26	Verstrekt kapitaal SNS Reaal waarvan afgeboekt		565 - 565 0	0	0			IX art.3 IX art.3
27	Couponrente ING		- 718	- 31	- 90			IX art.3
28	Couponrente Aegon		- 177	0	0			IX art.3
29	Couponrente SNS Reaal		- 38	0	0			IX art.3
30	Repurchase fee ING		- 1.688	- 344	- 660			IX art.3
31	Repurchase fee Aegon		- 910	0	0			IX art.3
32	Repurchase fee SNS Reaal		0	0	0			IX art.3
	Totale uitgaven minus ontvangsten	24 t/m32	- 716	- 1.125	- 2.250	0	0	
	Effect op EMU saldo	27 t/m 29	933	31	90	0	0	
	Effect op EMU schuld	24 t/m 32	- 716	- 1.125	- 2.250	0	0	
	Effect op staatsschuld	24 t/m 32	- 716	- 1.125	- 2.250	0	0	
	D. Back-up faciliteit ING							
33	Meerjarenverplichting aan ING		7.655	- 4.933	- 2.722			IX art.3
34	Alt-A portefeuille		11.140	- 6.454	- 4.686			IX art.3
35	relevant voor de EMU schuld		7.501	- 4.779	- 2.722			CBS/Eurostat
36	Back-up faciliteit ING totaal:		- 1	1	- 1.455			IX art.3
a	waarvan funding fee (rente + aflossing)		14.134	4.808	2.778			IX art.3
b	waarvan management fee		178	26	0			IX art.3

Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector

#	Stand: MJN 2016 (- = ontvangst)	Telling 2008-2012	2013	2014	2015	2016	Bron:
<i>c</i>	<i>waarvan portefeuille ontvangsten (rente + aflossing)</i>	- 13.323	- 4.275	- 4.231			IX art.3
<i>d</i>	<i>waarvan garantiefee</i>	- 390	- 58	0			IX art.3
<i>e</i>	<i>waarvan additionele garantiefee</i>	- 392	- 87	0			IX art.3
<i>f</i>	<i>waarvan additionele fee</i>	- 192	- 35	- 1			IX art.3
<i>g</i>	<i>waarvan verhandelbaarheidsfee</i>	- 15	- 18	- 1			IX art.3
<i>h</i>	<i>waarvan eenmalige uitkering</i>	0	- 379	0			IX art.4
<i>i</i>	<i>waarvan incidentele uitgave</i>	0	19	0			IX art.3
	Totale uitgaven minus ontvangsten	36	- 1	1	- 1.455	0	0
	Effect op EMU saldo	36b, f, g	30	27	2	0	0
	Effect op EMU schuld	35	7.501	- 4.779	- 4.177	0	0
	Effect op staatsschuld	36	- 1	1	- 1.455	0	0
E. Garantiefaciliteit bancaire leningen							
37	Premieontvangsten garanties bancaire leningen	- 1.114	- 165	- 100			IX art.2
38	Schade-uitkeringen	0	0	0			IX art.2
39	Garanties bancaire leningen	50.275					IX art.2
40	<i>waarvan vervallen</i>	- 33.033	- 7.349	- 9.893			IX art.2
	Totale uitgaven minus ontvangsten	37, 38	- 1.114	- 165	- 100	0	0
	Effect op EMU saldo	37, 38	1.114	165	100	0	0
	Effect op EMU schuld	37, 38	- 1.114	- 165	- 100	0	0
	Effect op staatsschuld	37, 38	- 1.114	- 165	- 100	0	0
F. IJsland							
41	Vordering op IJsland	769	- 48	- 562	5	5	IX art.2
42	Tussenrekening «recovery oude topping up»	54	6	46	0	0	IX art.2
43	Uitkeringen depositogarantiestelsel Icesave	1.428	0	0	0	0	IX art.2
44	Uitvoeringskosten IJslandse DGS door DNB	7	0	- 6	0	0	IX art.2
45	Renteontvangsten lening IJsland	0	0	0	0	0	IX art.2
46	Aflossing hoofdsom lening IJsland	- 734	- 77	- 617	0	0	IX art.2
	Totale uitgaven minus ontvangsten	43, 44, 45, 46	701	- 77	- 623	0	0
	Effect op EMU saldo	44, 45	- 7	0	6	0	0
	Effect op EMU schuld	43, 44, 45, 46	701	- 77	- 623	0	0
	Effect op staatsschuld	43, 44, 45, 46	701	- 77	- 623	0	0
Totaal							
	Toerekenbare rentelasten		6.213	767	656	353	327
	Effect op EMU saldo		- 3.638	- 823	1.104	525	247
	Effect op EMU schuld		35.681	1.085	- 9.478	- 2.528	- 1.524
	Effect op staatsschuld		28.179	1.810	- 6.190	- 2.528	- 1.524
G. Griekenland							

Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector

#	Stand: MJN 2016 (- = ontvangst)	Telling 2008-2012	2013	2014	2015	2016	Bron:
47	Lening aan Griekenland	3.198	0	0	0	0	IX art.4
48	Rente lening Griekenland	- 186	- 26	- 14	- 22	- 70	IX art.4
49	Rentevergoeding Griekenland (ANFA)	13	13	13	20	20	IX art.4
50	Teruggave winsten SMP	0	126	112	87	51	IX art.4
H. Europese instrumenten							
51	Verstrekt kapitaal EFSF	2					IX art.4
52	Verstrekt kapitaal ESM	1.829	1.829	915	0	0	IX art.4
53	Crisisgerelateerde winst DNB	0	- 905	- 754	- 632	- 478	IX art.3
54	waarvan relevant voor het EMU saldo	0	807	658	523	430	IX art.3
<i>Garanties</i>							
55	Garantieplafond Nederland EFSF	97.782	- 48.142	0	0	0	IX art.4
	effect verstrekte garantie op EMU schuld:	8.594	2.352	660	- 667	0	CBS/Eurostat
	voor Ierland	774	348	0	0	0	CBS/Eurostat
	voor Portugal	1.193	405	77	0	0	CBS/Eurostat
	voor Griekenland	6.627	1.599	583	- 667	0	CBS/Eurostat
56	Garantieverlening NI-aandeel ESM	35.445			0	0	IX art.4
57	Garantieverlening DNB i.v.m. ophoging middelen IMF	13.610			0	0	IX art.4
58	Garantieverlening DNB	0	5.700		0	0	IX art.3
59	Garantieverlening NL-aandeel EU-begroting	2.832	- 42	- 12	42	0	IX art.4
	Totale uitgaven minus ontvangsten	47 t/m 53	4.856	1.037	272	- 547	- 477
	Effect op EMU saldo	48 t/m 50, 54	173	694	547	438	429
	Effect op EMU schuld	47 t/m 53, 56	13.451	3.389	932	- 1.214	- 477
	Effect op staatsschuld	47 t/m 53	4.856	1.037	272	- 547	- 477
Totaal							
	Toerekenbare rentelasten		206	142	147	92	86
	Effect op EMU saldo		- 33	552	400	346	343
	Effect op EMU schuld		13.451	3.389	932	- 1.214	- 477
	Effect op staatsschuld		4.856	1.037	272	- 547	- 477

Tabel 2 geeft de bezittingen en schulden die vanwege de interventies zijn ontstaan weer. De balansposten zijn hierbij opgenomen tegen de historische aankooprijks, conform de bepalingen van de RBV die van toepassing zijn op het onderliggende departementale jaarverslag. De bezittingen zijn grotendeels gefinancierd met staatsschuld.

Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector

bedragen in mln. euro					
Bezittingen	ultimo 2016	Bron:	Schulden	ultimo 2016	Bron:
Fortis/RFS/AA					
aanschaf ABN AMRO Group – ASR Verzekeringen – RFS Holdings (incl. Z-share en residual N-share)	27.955	art. 3	staatsschuld	24.889	tabel 1
overbruggingskrediet (voormalig Fortis)	950	art. 11	cumulatief resultaat	6.613	tabel 3
SNS Reaal en Propertize					
kapitalisatie holding en bank	2.200	art. 3	cumulatieve rente	8.989	tabel 3
overbruggingskrediet	1.100	art. 3	cumulatieve uitvoerings-	55	
kapitalisatie Propertize	500	art. 3	kosten		
IJsland					
openstaande rente (hoofdsom afgelost)	169	art. 2			
Griekenland					
lening	3.198	art. 4			
EFSF					
deelneming	2	art. 4			
ESM					
deelneming	4.573	art. 4	overige kosten en technische aansluiting	101	
Totaal:	40.647		Totaal:	40.647	

Tabel 3 geeft een overzicht van de kosten en opbrengsten van de interventies. Het resultaat betreft het jaarlijkse saldo dat op kasbasis gerealiseerd wordt. Eventuele afwaarderingen van activa worden eveneens in het resultaat meegenomen, maar pas op het moment dat deze daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Deze behandeling wijkt af van de systematiek van het EMU-saldo.

Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector

bedragen in mln. euro									
Kosten en opbrengsten	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Fortis/RFS/AA									
dividend	0	0	6	200	121	488	424	764	0
premie counter indemnity	0	0	26	26	26	26	12	0	0
rente overbruggingskrediet (voormalig) Fortis	502	705	167	169	152	103	98	84	41
premieontvangsten CRI	0	28	165	0	0	0	0	0	0
dividend financiële instellingen	0	0	0	0	0	0	0	0	525
SNS Reaal									
couponrente SNS Reaal	0	38	0	0	0	0	0	0	0
repurchase fee SNS Reaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
afboeking core-tier-1 securities					-565				
dividend	0	0	0	0	0	0	0	0	0
premieontvangsten									
garantie Propertize	0	0	0	0	0	0	2	9	8
rente overbruggingskrediet	0	0	0	0	0	7	21	21	0
resolutieheffing	0	0	0	0	0	0	1.005	0	0
Aegon									
couponrente Aegon	0	166	11	0	0	0	0	0	0
repurchase fee Aegon	0	108	52	750	0	0	0	0	0
ING									
couponrente ING	0	645	39	0	34	31	90	0	0
repurchase fee ING	0	295	52	1.000	341	344	660	0	0
back up faciliteit		0	0	0	0	0	1.455	0	0
Griekenland									
rente en servicefee	0	0	30	115	41	26	14	22	70
rentevergoeding Griekenland	0	0	0	0	-13	-13	-13	-20	-20
teruggave winsten SMP	0	0	0	0	0	-126	-112	-87	-51
IJsland									
topping up		-106							
recovery topping up		0	0	33	21	6	46	0	0
aangegroeide rente		74	-23	42	27	23	16	5	5
Europese instrumenten									
crisisgerelateerde winst DNB	0	0	0	0	0	905	754	632	478
Overige									
premieontvangsten									
garanties bancaire leningen	0	116	407	361	230	165	100	0	0
overige kosten	-9	-31	-3	2	-1	-12	5	-4	-2
toerekenbare rentelasten op staatsschuld	-450	-2.036	-1.493	-1.280	-1.160	-909	-803	-445	-413
Resultaat	43	2	-564	1.418	-746	1.064	3.774	981	641

Overzicht interventies t.b.v. de financiële sector

In onderstaand overzicht staan de uitstaande garanties die in het kader van de kredietcrisis en Europa verstrekt zijn. Het cumulatieve saldo geeft de stand van de uitstaande garanties per einde 2016 weer.

bedragen in mln. euro										
Garanties «kredietcrisis en Europa»	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Bron:
A. Fortis/RFS/AA										
Capital Relief Instrument ABN-AMRO (CRI)	0	32.611	0	0	0	0	0	0	0	IX art.3
waarvan vervallen	0	0	-32.611	0	0	0	0	0	0	IX art.3
Counter Indemnity ABN-AMRO	0	0	950	0	0	0	0	0	0	IX art.3
waarvan vervallen	0	0	0	0	0	0	-950	0	0	IX art.3
B. SNS Reaal										
Garantieverlening VBO	0	0	0	0	0	4.166	0	0	0	IX art.3
waarvan vervallen							-566	0	0	IX art.3
E. Garantiefaciliteit bancaire leningen										
Garanties bancaire leningen	2.740	47.535	0	0	0	0	0	0	0	IX art.2
waarvan vervallen	0	-3.424	-7.853	-5.823	-15.933	-7.349	-9.893	0	0	IX art.2
H. Europese instrumenten										
Garantieplafond Nederland EFSF effect verstrekte garantie op EMU schuld: voor Ierland	0	0	25.872	71.910	0	-48.142	0	0	0	IX art.4 CBS/ Eurostat
voor Portugal				495	279	348	0	0	0	IX art.4 CBS/ Eurostat
voor Griekenland				498	695	405	77	0	0	IX art.4 CBS/ Eurostat
				0	6.627	1.599	583	-667	0	IX art.4 CBS/ Eurostat
Garantieverlening NI-aandeel ESM	0	0	0	0	35.445	0	0	0	0	IX art.4
Garantieverlening DNB i.v.m. ophoging middelen IMF	0	0	0	13.610	0	0	0	0	0	IX art.4
Garantieverlening DNB	0	0	0	0	0	5.700	0	0	0	IX art.3
Garantieverlening NL-aandeel EU-begroting	0	0	2.946	-120	6	-42	-12	42	0	IX art.4
Totaal	2.740	76.722	-10.696	79.577	19.518	-45.667	-11.421	42	0	
Cumulatief	2.740	79.462	68.766	148.343	167.861	122.194	110.773	110.815	110.815	